

Torsdagen den
10 april 1980

Torsdagen den 10 april

Kl. 12.00

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

*Om likriktade
prov vid folkhög-
skolorna*

§ 1 Om likriktade prov vid folkhögskolorna

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM erhöll ordet för att besvara *Ove Karlssons* (s) den 26 mars anmälda fråga, 1979/80:401, och anförde:

Herr talman! Ove Karlsson har frågat mig vad regeringen kommer att vidta för åtgärder för att tillmötesgå den stora opinion som nu finns mot de likriktade proven vid folkhögskolorna.

I 1977 års folkhögskoleproposition anslöt jag mig till folkhögskoleutredningens förslag om att studieomdömen borde finnas kvar så länge betyg används vid urval till högre studier. Jag konstaterade också att riksdagen hade accepterat omdömet som merit vid urval till högre studier.

Riksdagen beslöt i enlighet med regeringens förslag att, *om* en folkhögskolas styrelse så beslutar, *kan* en elev som gått på en lång kurs (dvs. minst 30 veckor eller 2x15 veckor) begära att få ett studieomdöme.

Efter det att riksdagen hade fattat beslut i dessa frågor gav regeringen skolöverstyrelsen (SÖ) i uppdrag att utveckla ett normeringsinstrument i form av ett grupprov.

SÖ ställer i dag tre alternativ till förfogande att användas som normeringsinstrument. En skola kan således välja mellan att 1) låta eleverna delta i högskoleprovet, 2) följa en fast skala med procentsatser eller 3) själv utarbeta en lämplig metod att användas som normeringsinstrument. I det sista fallet skall metoden godkännas av SÖ.

Folkhögskolan har således även i detta avseende frihet att välja *om* studieomdömen skall utfärdas vid den egna skolan och, i så fall, vilket normeringsinstrument som passar skolan bäst.

Som jag ser det är benämningen "likriktade prov" inte särskilt korrekt för den ordning som gäller.

OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Jag vill tacka utbildningsministern för svaret på min fråga.

Jag kan hålla med utbildningsministern om att uttrycket "likriktade prov" kan vara litet missvisande. Det kanske hade varit bättre att använda det uttryck som återfinns i SÖ:s skrivelser i dessa frågor, nämligen prov för att ge "ökad jämförbarhet".

När det gäller dessa frågor måste man påpeka hur den svenska

*Om likriktade
prov vid folkhög-
skolorna*

folkhögskolan egentligen har varit och – hoppas jag – även är. Den svenska folkhögskolan har alltid haft en särställning. Undervisningen har varit inriktad på allmän medborgerlig bildning och personlighetsutveckling. Genom den frihet skolorna haft att utforma sin verksamhet har skolorna själva kunnat anpassa sig till nya situationer och växlande behov. Många folkhögskolor har haft och – hoppas jag – kommer att ha en mycket nära kontakt med folkrörelserna. Eftersom det inte finns några föreskrifter om obligatoriska ämnen är ingen folkhögskola den andra lik. Detta är någonting som vi verkligen har anledning att slå vakt om.

När nu signaler kommer om att försök med likriktade, eller jämförbara, prov skall göras kan jag förstå elevernas reaktioner och kraftiga protester. Genomförande av prov kan vara en sak, men jag har svårt att förstå hur man genom prov skall kunna åstadkomma ökad jämförbarhet mellan studieområdena vid skolor som har så stor frihet som folkhögskolorna, som dessutom har olika huvudmän.

Huvudmannafrågan kan ju inte vara helt obetydlig för skolans inriktning. Jag kan som exempel ta mitt eget län, Kopparbergs län. Där finns det fem olika huvudmän. Vi har Brunnsvik med dess nära anknytning till arbetarrörelsen, Sjövik med dess nära anknytning till baptisterna, alltså en frireligiös skola, Hantverkets folkhögskola i Leksand, Västanviks folkhögskola med dess nära anknytning till de döva och landstingsskolorna, även dessa med olika inriktningar. Folkhögskolornas olika inriktning måste avspegla sig i undervisningen, och därför bör det knappast vara möjligt att på ett rättvist sätt genomföra jämförbara prov.

En annan viktig del i folkhögskolan, som jag anser inte får försvinna, är dess särart att inrikta sig på allmän medborgerlig bildning. Tack vare detta har många ungdomar som inte tidigare studerat kunnat komma i kontakt med studierna och sedan fortsatt att utbilda sig till yrken som de känt för.

Som avslutning vill jag fråga utbildningsministern om jag kan tolka svaret på min fråga så, att han också delar min uppfattning att man bör vara mycket försiktig när det gäller att åstadkomma jämförbara prov vid folkhögskolorna.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Fortfarande är det så att folkhögskolans huvudsyfte är att ge allmän medborgerlig bildning, och det framgår klart av riksdagens beslut 1977. Det är många av dem som i dag studerar vid folkhögskolorna som gärna vill läsa vidare vid universitet och högskolor, och det finns en särskild kvotgrupp för dem. Vid antagningen måste man ha något instrument att använda sig av, och då har denna situation uppstått. Jag vill understryka det jag säger i mitt svar, att de enskilda skolorna har frihet att bestämma om de över huvud taget vill använda sig av ett sådant här instrument, och det finns också flera olika valmöjligheter. Det finns självfallet en konflikt inbyggd i detta, mellan å ena sidan den målmedvetna utbildningen för vidare studier, som många studerande är intresserade av, och å andra sidan folkhögskolans

uppgift att meddela en allmän medborgerlig bildning. Denna spänning kan dock vara fruktbar.

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Om likriktade
prov vid folkhög-
skolorna*

OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Utbildningsministern snuddade nu vid en sak som jag vill följa upp, och det var detta med kvotgrupper för fortsatta studier. Jag vill fråga utbildningsministern vilken hans syn är på universitets- och högskole- ämbetets propäer om att det finns starka skäl att på nytt överväga frågan om en separat kvotgrupp med sökande från folkhögskolor. Hur ser utbildnings- ministern på detta när det gäller fortsatta studier för folkhögskoleeleverna? För många människor är folkhögskolestudier en utmärkt möjlighet till fortsatta studier, när de kanske har gjort misslyckanden i den obligatoriska skolan eller gymnasiet. De finner då sin rätta studieform i en folkhögskola. Men om man driver fram prov som stänger dem ute från de fortsatta studierna kan det åstadkomma ytterligare en utslagning för dem, till stort men för både dem själva och samhället.

Jag är väldigt rädd om folkhögskolan i dess nuvarande form och vill behålla dess särart, och jag tror att man har anledning att på alla sätt slå vakt om den som den ser ut i dag. Jag vill att man inte på något sätt skall göra avkall på den frihet som folkhögskolan har i dag, utan jag tror det är nödvändigt, för att man i längden skall kunna behålla dess särart, att man på allt sätt försöker behålla en stor frihet för den.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! På den punkten är vi helt överens. Folkhögskolepropositionen 1977 utmärktes faktiskt av att de enskilda skolorna fick en ännu större frihet än de tidigare haft, och det är jag den förste att vilja slå vakt om. Men problemet uppstår ju i den situationen då många studerande vill använda sig av folkhögskolan som en merit vid antagning till högre studier, och det är inte en helt lättlöst fråga. Redan i dag antas de i särskild ordning, och det tror jag är nödvändigt. Men något instrument måste man ha vid urvalet av sökande till högre utbildning, därför att alla kan som bekant inte antas, vare sig från folkhögskolorna eller från de andra kvotgrupperna.

OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Då tycker jag vi skall slå fast "detta med någon form av instrument" och försöka att inte likrikta omdömesgivningen utan försöka behålla en stor frihet även fortsättningsvis.

Överläggningen var härmed avslutad.

Torsdagen, den
10 april 1980

1979/80:159 om kortare väntetid för tandvård, m. m.

*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om rekryteringen
av läkare i vissa
landsting*

Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Jag hade för avsikt att besvara interpellation 1979/80:159 av Inga Lantz om kortare väntetid för tandvård, m. m. den 14 april 1980. Interpellanten har meddelat att hon inte kan ta emot svaret då, och efter överenskommelse med Inga Lantz kommer jag i stället att besvara interpellationen den 12 maj 1980.

§ 3 Om rekryteringen av läkare i vissa landsting

Statsrådet ELISABET HOLM erhöll ordet för att besvara *John Anderssons* (vpk) den 27 mars anmälda fråga, 1979/80:402, och anförde:

Herr talman! John Andersson har frågat mig om jag är beredd att vidta några åtgärder för att underlätta rekryteringen av läkare i vissa landsting.

Bakgrunden till frågan är att det är svårt att få läkartjänster besatta vid läkarstationerna i Västerbotten.

Så sent som den 10 december 1979 besvarade jag en interpellation av Frida Berglund om åtgärder för att förbättra läkartillgången i skogslänen.

Antalet verksamma läkare har ökat med 10 % mellan åren 1977 och 1979. Tyvärr är ökningen ojämnt fördelad över landet. I Västerbotten, liksom i Norrbotten, har antalet läkare inte ökat alls. Detta är, som jag framhöll redan i december, klart otillfredsställande.

Landstingsförbundets styrelse beslöt i november 1979 – mot bakgrund av en överenskommelse mellan Landstingsförbundet och Sveriges läkarförbund – att rekommendera sjukvårdshuvudmännen att för åren 1981 och 1982 generellt begränsa antalet ansökningar om nya läkartjänster. Enligt rekommendationen bör nya tjänster endast få inrättas för öppen vård vid vårdcentraler (och motsvarande), långtidssjukvård, medicinsk rehabilitering och psykiatri.

Mot denna bakgrund godkände socialdepartementets sjukvårdsdelegation i december förra året en revidering av gällande läkarfördelningsprogram för åren 1981 och 1982. Beslutet var enhälligt och stöddes sålunda av bl. a. socialstyrelsen, Landstingsförbundet och Sveriges läkarförbund.

Socialstyrelsen har i uppdrag att fortlopande se över läkarfördelningen i landet och att i socialdepartementets sjukvårdsdelegation lägga fram förslag till lämpliga åtgärder. Ett av målen med detta arbete är att nå en befolkningsmässigt och geografiskt bättre fördelning av läkarresurserna i skilda delar av landet.

Jag kan försäkra John Andersson att jag följer denna fråga med uppmärksamhet. Det finns dock enligt min mening f. n. inte anledning för regeringen att vidta några ytterligare åtgärder.

Torsdagen den
10 april 1980

*Om rekryteringen
av läkare i vissa
landsting*

JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Som framgår av svaret behandlades detta problem i en interpellationsdebatt här i kammaren den 10 december förra året. Det är inte min mening att upprepa den statistik som då framfördes. Jag har med intresse läst protokollet från den debatten och självfallet tagit del av de besked som statsrådet då gav.

Det är möjligt att de åtgärder som är vidtagna kommer att hjälpa upp situationen på lång sikt. Men de akuta problemen kvarstår, och min fråga är om man med – låt oss kalla det så – extraordinära åtgärder skulle kunna förbättra den svåra situation som råder. Jag har en fundering över en sådan åtgärd, vilket jag vill framföra till statsrådet.

En tänkbar åtgärd vore enligt min mening att ändra den AT-tjänstgöring om 21 månader som läkarna skall göra efter sin examen. Enligt vad jag vet skall det i AT-tjänstgöringen ingå tre månaders distriktstjänstgöring och också tre månaders frivillig tjänstgöring. Skulle man inte kunna utöka tiden för distriktstjänstgöring till sex månader eller kanske längre och förlägga denna tjänstgöring till glesbygdsdistrikt? Om man i dag lyckas få en läkare till en läkarstation i glesbygden, t. ex. en treläkarstation, så innebär tjänstgöringen där en sådan enorm arbetsbörda för läkaren att han flyttar ganska omgående. Om man införde en sådan tjänstgöringsrutin som jag antydde skulle distriktsläkarens arbete underlättas och man skulle också göra det möjligt för honom att stanna.

I den nämnda interpellationsdebatten sade statsrådet: "Om det skulle visa sig att åtgärderna är otillräckliga, kommer jag att ta upp frågan till behandling för att om möjligt finna lämpliga styrmetoder --". I sitt svar i dag säger statsrådet Holm att hon följer denna fråga med uppmärksamhet. Jag har för endast några dagar sedan diskuterat problemet med läkare. De anser att de åtgärder som har vidtagits inte kan ge någon väsentlig förbättring förrän under senare delen av 1980-talet. Om detta är en riktig bedömning vill jag fråga om statsrådet skulle kunna tänka sig ytterligare åtgärder – kanske av det slag som jag antydde. Jag vill ställa denna fråga trots att statsrådet i sitt svar säger sig inte vilja vidta några ytterligare åtgärder.

Till sist vill jag tacka statsrådet för svaret.

Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Som jag sade i svaret är ett av målen med det centrala arbetet med läkarfördelningsprogrammet att nå en i förhållande till befolkningsunderlaget rättvis fördelning av läkarresurserna i olika delar av landet.

När det gäller inrättade tjänster uppnår man ganska väl det här målet. Ett helt annat är förhållandet beträffande antalet tillsatta tjänster. På sina håll råder det svårigheter att tillsätta de inrättade tjänsterna, och därför är antalet sådana tjänster i praktiken ett dåligt mått på fördelningen av läkarresurserna.

Socialstyrelsen har ålagts att besluta om hur många underläkartjänster för allmäntjänstgöring som får finnas inom varje sjukvårdsområde. I samband härmed har det förutsatts att allmänläkartjänstgöringen skall ske inom

*Om rekryteringen
av läkare i vissa
landsting*

ramen för särskilda blockförordnanden. Det har dock under ett antal år varit så, att en inte obetydlig andel av läkarna har gjort sin allmäntjänstgöring som vikariatstjänstgöring utanför blocktjänstgöringssystemet, och därigenom har blocksystemets regionalt styrande effekt varit mindre än man avsett. 1979 infördes därför en bestämmelse att allmäntjänstgöring måste fullgöras inom ramen för blockförordnanden för att få tillgodoräknas. Det tar självfallet en viss tid, innan man ser resultat av sådana här åtgärder liksom av den överenskommelse som har träffats mellan Landstingsförbundet och Läkarförbundet om en begränsning av antalet inrättade tjänster inom vissa specialiteter. Enligt min mening har det gått för kort tid för att man skall kunna bedöma effekten av den här överenskommelsen.

Att utöka antalet tjänstgöringsmånader inom distriktstjänstgöringen till sex månader inom allmänläkarblocket skulle ju innebära att man blev tvungen att minska på något annat område eller att totalt utöka läkarutbildningen, men detta är inte en fråga som man kan ta ställning till så här på rak arm. Det tar uppenbarligen sin tid att genomföra även den ändringen.

JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Det är ju ändå så, att om man lyckas få en distriktsläkare till exempelvis en treläkarstation och han blir ensam tjänstgörande läkare, blir arbetsbördan för hans del så enorm att han tämligen omedelbart söker sig en annan tjänst. Min fundering grundar sig på de samtal som jag har haft med läkare, varvid den tanken framförts att skulle man öka tiden för AT-tjänstgöringen, t. ex. till sex månader eller kanske till tolv månader, innebär det att arbetet för distriktsläkaren skulle underlättas. Då kunde han tänkas stanna kvar som chefläkare på läkarstationen. Det var närmast detta som jag ville säga. Jag ville höra om statsrådet kan tänka sig en sådan åtgärd. Problemen är ju mycket stora. Vi har inte tid att redogöra för dem just nu, men jag vill understryka att det är väldiga problem i glesbygden vid dessa läkarstationer.

Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Det finns andra områden inom AT-tjänstgöringen för läkare, där man gärna skulle vilja se en utökning av tjänstgöringstiden, t. ex. inom den psykiatriska vården, där bristen är påtaglig. Men det går inte att så här utan vidare besluta sig för att utöka tjänstgöringstiden med ett antal månader för den ena eller andra delen av en total tjänstgöringstid utan att också ta med i beräkningen effekterna av den minskade tjänstgöringstiden på andra områden. Det är alltså inte möjligt att i dag säga om vi kan genomföra en sådan förändring utan mycket allvarliga konsekvenser i övrigt för läkarutbildningen.

JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Man får väl ändå känslan av att läkare som varit ute på sådan här tjänstgöring i tre månader sedan ofta söker sig till ett regionsjukhus eller ett annat större sjukhus och får tjänstgöra där. Problemen är mycket större

ute i distrikten. Om man inte har läkare ute vid distriktsstationerna innebär det också att arbetsbelastningen blir i motsvarande grad större vid regionsjukhusen. Jag tror att man skulle avhjälpa problemen även vid de större sjukhusen om man kunde få en bättre fördelning, så att även distriktsstationerna fick bättre tillgång till läkare.

Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Jag tror att frågan är något mer komplicerad än så här. Men jag ser fram emot att vi under åren 1980–1985 får 4 500 fler läkare än nu. Det innebär att det finns förutsättningar för att under den tiden få flera av distriktsläkartjänsterna och allmäntjänstgöringsblocken besatta med läkare. Jag tror att vi får invänta detta.

JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Jag utgår från att statsrådet Holm verkligen följer den här frågan med intresse och skärpa. Om det skulle visa sig att de här åtgärderna inte får den effekt som vi tänkt hoppas jag att statsrådet då är beredd att vidta de ytterligare åtgärder som behövs för att få en bättring på det här området.

Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Jag lovar att följa frågan med största uppmärksamhet. Jag är lika angelägen som någon annan här i kammaren om att vi skall få distriktsläkartjänster.

JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Får jag än en gång tacka statsrådet för svaret.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 4 Om åtgärder för att stoppa storanläggningar för animalieproduktion

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN erhöll ordet för att besvara Kerstin Göthbergs (c) den 20 mars anmälda fråga, 1979/80:394, och anförde:

Herr talman! Kerstin Göthberg har frågat mig vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att stoppa ytterligare storanläggningar för animalieproduktion.

I anslutning till att riksdagen år 1977 godkände riktlinjer för jordbrukspolitiken beslutade riksdagen också om riktlinjer för styrning av animalieproduktionens utbyggnad. Enligt riksdagens beslut skall styrningen ske på så sätt att de större producenterna skall stå för en större andel av exportkostnaden när pristryckande överskott föreligger inom fläsk- och äggproduktionen. När överskott på fläsk uppstår och slaktdjursavgift behöver tas ut så

*Om åtgärder för
att stoppa storan-
läggningar för
animalieproduk-
tion*

Torsdagen den
10 april 1980

*Om åtgärder för
att stoppa storan-
läggningar för
animalieproduk-
tion*

skall avgiften eller motsvarande avräkning från prisstödet differentieras efter besättningarnas storlek. Inom äggproduktionen skall vid liknande tillfällen en avgift kunna tas ut vid större besättningar.

Statens jordbruksnämnd har fr. o. m. den 1 januari 1979 infört differentierade avgifter inom äggproduktionen.

Vad gäller styrning av fläskproduktionen har jordbruksnämnden till regeringen redovisat dels ett inom nämnden utarbetat förslag till differentierade avgifter för slaktsvin, dels ett inom Lantbrukarnas riksförbund utarbetat förslag till differentierade pristillägg. Jordbruksnämnden har underställt båda förslagen regeringens prövning.

Jag anser det angeläget att det system som införs är så beskaffat att de positiva effekter som en styrning av svinproduktionens utbyggnad ger kan uppnås så snart som möjligt. Det är bl. a. av stor vikt för att främja en rationell produktion inom familjelantbruket.

I propositionen om reglering av priserna på jordbruksprodukter, som regeringen denna vecka förelägger riksdagen, läggs fram förslag om hur en styrning av svinproduktionen bör ske.

I enlighet med vad riksdagen har beslutat bör en större andel av exportkostnaderna i fortsättningen belasta de större producenterna. Dessa exportkostnader verkar sänkande på avräkningspriserna för samtliga producenter. Mot denna bakgrund föreslår regeringen i propositionen att de belopp som står till förfogande för pristillägg på fläsk fördelas så att de mindre producenterna erhåller ett högre pristillägg än de större producenterna. De differentierade pristilläggen föreslås bli tillämpade fr. o. m. den 1 januari 1981.

KERSTIN GÖTHBERG (c):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret. Av det framgår att vi utöver de redan vidtagna åtgärderna har att vänta förslag som förhoppningsvis ger familj jordbruket möjlighet att hävda sig i konkurrensen med djurfabrikerna - och det är bra.

Svenskt lantbruk befinner sig i dag i stora svårigheter. Det gäller främst unga lantbrukare, som nyligen har startat och vilkas kalkyler på grund av prisutvecklingen praktiskt taget spruckit. Det är då ganska naturligt att dessa grupper hyser stor oro inför framtiden och inför den utbyggnad som skett av animalieproduktionen i de verkligt stora enheterna. Det senaste - förhoppningsvis sista - exemplet på detta är den stora äggproducent i södra Sverige som fått tillstånd att fördubbla sin produktion.

När vi 1977 antog nya riktlinjer för jordbrukspolitiken slogs det fast att uppbyggnad och vidmakthållande av effektiva familjeföretag var det som i första hand borde främjas.

En del av animalieproduktionen sker i dag i stora företag som saknar egen mark eller har tillgång endast till små arealer i förhållande till sin produktion. För familjeföretagen är animalieproduktionen en mycket viktig del för att man skall kunna utnyttja företagets resurser på ett effektivt sätt. Därför bör det grundläggande för animalieproduktionen vara sambandet mellan jord

och djur. Produktionen skall alltså vara arealbunden. Det skall vara en kombination av animalie- och vegetabilieproduktion. Detta har också jordbruksutskottet understrukt i sitt betänkande 1977. Och det är, som jag ser det, en förutsättning för att familj jordbruket skall kunna hävda sina intressen.

Jag skulle sist vilja fråga statsrådet: Om de åtgärder som har aviserats inte visar sig få tillräcklig effekt, är då statsrådet beredd att ompröva frågan om en eventuell etableringskontroll?

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Etableringskontroll är naturligtvis det effektivaste styrmedlet för att begränsa och lokalisera önskad produktion. Ur den synpunkten är den överlägsen alla andra styrsystem. Problemet ligger i att man vid sådant system skyddar de redan stora, etablerade producenterna, som i hägnen av jordbruksprisregleringen aldrig behöver bekymra sig om avsättningen för vad de producerar. Samtliga producenter får kollektivt svara för det. De små producenterna får då vara med och finansiera det överskott som den stora produktionen åstadkommit.

Om det system som jag nu kommer att redovisa i propositionen inte visar sig vara tillräckligt effektivt, då måste man naturligtvis gå längre och se om det skall vara en kombination av tillägg/avgifter och kontroll. Men jag är för egen del ganska övertygad om att systemet med tillägg kommer att ha den verkan som vi har avsett att det skall ha.

Frågetecknen gäller naturligtvis om det här systemet behöver tillämpas för andra produkter där man kan skönja en överskottssituation. Men det får vi återkomma till.

KERSTIN GÖTHBERG (c):

Herr talman! Eftersom det här är fråga om en marknad som kan vara mycket växlande är det naturligtvis viktigt att vi slår vakt om just familj jordbruket – något som jordbruksministern ju vid många tillfällen har understrukt. Vårt hopp står till den proposition vi nu väntar – och vad den kan få till resultat.

Jag får kanske också tolka statsrådet så att om det visar sig att de här olika åtgärderna inte får effekt, så kan man överväga att tillgripa en kombination. Det tycker jag är bra, och jag tror att också Sveriges familj jordbrukare upplever det som väldigt positivt och att det ger dem ett visst hopp inför framtiden.

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Det är just därför som det är angeläget att skillnaden mellan det högsta och det lägsta pristillägget bestäms så, att syftet med riksdagens beslut, som bl. a. är en effektiv begränsning av de större företagens utbyggnad, uppnås.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Om åtgärder för
att stoppa storan-
läggningar för
animalieproduk-
tion*

Torsdagen den
10 april 1980

Om förhandlingarna rörande den s. k. OMUS-reformen

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN erhöll ordet för att besvara *Georg Anderssons* (s) den 25 mars anmälda fråga, 1979/80:397, till statsrådet Olof Johansson, och anförde:

Herr talman! Georg Andersson har frågat statsrådet Olof Johansson om regeringen avser att tillkalla en förlikningsman i förhandlingarna om OMUS-reformens konsekvenser för den högre musikutbildningen. Frågan har överlämnats till mig.

Någon framställning till regeringen om att utse förlikningsman för ifrågavarande förhandlingar har inte gjorts. Vid arbetstvister av detta slag är det som regel statens förlikningsmannae Expedition som förordnar om förlikningsman. Om därför parterna gemensamt eller någon av parterna i förhandlingarna anser att medling bör ske skall de i första hand vända sig till förlikningsmannae Expeditionen och begära att en förlikningsman utses.

GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret.

I dagarna ägnas ju ett väldigt intresse åt hotet om en storkonflikt på arbetsmarknaden. I relation till omfattningen av en sådan storkonflikt kan den arbetskonflikt som vi nu diskuterar förefalla vara av blygsam omfattning och ringa betydelse, men för genomförandet av den beslutade reformeringen av den högre musikutbildningen är konflikten i de förhandlingar som berörs här i vår interpellationsdebatt helt förödande. Utan avtal äventyras hela reformen. En sådan situation kan inte accepteras.

I pressmeddelande den 20 mars uppgavs att arbetstagarparten i förhandlingarna på musikutbildningsområdet begärt att regeringen skulle tillkalla en förlikningsman. Nu framgår det av arbetsmarknadsministerns svar att någon sådan framställning inte har inletts till regeringen, och det redovisas där också vilken ordning som vanligtvis gäller i sådana konflikter.

Jag väckte frågan med anledning av de pressmeddelanden som lämnades den 20 mars, och det har tydligen inte hänt någonting i den vägen ännu. Det innebär alltså ytterligare en fördröjning av en lösning på det här området. Det är beklagligt att ytterligare förhållningar på det sättet kommer till stånd. Det har hela tiden gått väldigt trögt i förhandlingarna – de startade ju på sommaren 1978, för snart två år sedan. Förhandlingarna kom till stånd på grund av att riksdagen hade fattat ett beslut om reformering på den högre musikutbildningens område, och dessa förhandlingar om tjänsteorganisation ingick då som ett viktigt led i genomförandet av denna reform. Om en sådan förhandling inte nu kan slutföras till ett framgångsrikt resultat är det ju så, som jag tidigare anförde, att praktiskt taget hela reformen saboteras.

Mot den här bakgrunden vill jag fråga arbetsmarknadsministern hur regeringen ser på den här situationen och om regeringen planerar några åtgärder för att nå en lösning. Det måste ju ligga i statsmakternas intresse att en beslutad reform kan genomföras. Regeringen kan rimligtvis inte hur länge

som helst stillatigande åse att ett genomförande på det här sättet förhindras.

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

Om förhandlingarna rörande den s. k. OMUS-reformen

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag har alltså svarat på den direkta fråga som Georg Andersson ställt till statsrådet Olof Johansson. Det svaret tror jag är helt klart, och jag tror också att Georg Andersson har uppfattat det på rätt sätt.

Nu för Georg Andersson debatten vidare och frågar hur regeringen ser på själva OMUS-reformen. Jag har naturligtvis, herr talman, inte någon möjlighet att gå in på förhandlingsresultatet som sådant. Om man önskar få till stånd en förlikning, måste parterna följa de spelregler som gäller. Jag vill gärna göra det tillägget, herr talman, att jag under hand har hört att man har för avsikt att begära en förlikningsman. Då får man, som jag sagt i svaret, vända sig till förlikningsmannae Expeditionen. Jag hoppas att man på det sättet skall kunna komma vidare.

GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag är väl medveten om att vi här inte kan diskutera förhandlingsresultaten eller budens innehåll. Det är inte heller det jag frågat efter, utan jag har frågat hur regeringen allmänt sett på den situation som nu har uppkommit.

Detta är ett problem som vi nu har haft framför oss under två års tid. Riksdagen har fattat beslut om en reform. För genomförandet av denna reform krävs att man kommer överens om vissa tjänsteorganisatoriska frågor. Regeringen har gett ett förhandlingsuppdrag till avtalsverket för att man skall nå en lösning. Men sedan har det hela gått i stå på något sätt. Man har ett intryck av att regeringen under tiden varit väldigt passiv.

Jag hade tidigare en interpellationsdebatt med Jan-Erik Wikström. Då meddelade han att den dag och just den timme vi debatterade hade ett bud lagts. Jag sade att det var bra om min interpellation möjligen hade satt fart på det här arbetet. Men inte heller då nådde man någon lösning, och läget är nu oförändrat. Man har inte kommit framåt i det här arbetet. Så länge man inte gjort det blir det ingenting riktigt av den här reformen.

Detta är en viktig utbildningspolitisk fråga och kanske framför allt en viktig kulturpolitisk fråga. Jag menar inte att det från regeringens sida skulle föreligga någon nonchalans mot musikområdet som sådant. Men jag tror att om det hade gällt ett annat utbildningsområde, så hade kanske engagemanget varit något större. Det finns anledning att befara att man just därför att det gäller ett kulturområde har sett litet lojt på det hela.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag är något förvånad över Georg Anderssons senaste inlägg. Vad han har frågat är om regeringen avser att tillkalla en förlikningsman i enlighet med arbetstagarernas önskemål. Det är Georg Anderssons fråga. På den har jag svarat att när man får en framställning om detta så kommer

förlikningsmannarexpeditionen självfallet att se till att det tillsätts en förlikningsman. Här är det verkligen inte på sin plats att tala om förhållningar, passivitet och allt vad det var Georg Andersson talade om. Man har ju inte ens haft möjlighet att reagera på en framställning. Jag tror därför att vi inom arbetsmarknadsdepartementet kan ta detta med ro till dess man ber att få en förlikning till stånd. Då kommer vi att agera.

GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag är tacksam för att regeringen under sådana förhållanden kommer att agera. Självfallet väljer Rolf Wirtén att hålla sig rent formellt till det som jag har frågat om och som frågedebatten skall handla om, men det kan ändå inte vara orimligt att i anslutning till en fråga som denna undra, hur regeringen allmänt ser på den situation som uppkommit. Jag gör det därför att jag tidigare har deltagit i en interpellationsdebatt – då med utbildningsministern, men statsråden är väl kollektivt ansvariga för regeringens åtgärder – och hade velat diskutera denna fråga ytterligare med utbildningsministern, eftersom det gäller en så viktig kultur- och utbildningsproblematik.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 6 Om kriminalvårdsanstalten Skåltjärnshyttan

Justitieministern HÅKAN WINBERG erhöll ordet för att besvara *Göthe Knutsons* (m) den 28 mars anmälda fråga, 1979/80:406, och anförde:

Herr talman! Göthe Knutson har frågat mig vilka principer som ligger bakom förslaget om nedläggning av kriminalvårdsanstalten Skåltjärnshyttan i Filipstads kommun och uppbyggandet av en ny anstalt i en annan kommun, som inte har de sysselsättningsproblem som föreligger i Filipstad.

Det förslag till plan för förändringar i organisationen av kriminalvårdens lokalanstalter som finns i årets budgetproposition har lagts fram av en arbetsgrupp som chefen för justitiedepartementet tillsatte år 1977. Denna arbetsgrupp har haft till uppgift att göra en översyn av anstaltsbeståndet inom kriminalvården. Arbetet skulle resultera i en långsiktig plan för förändringar i anstaltsorganisationen. Utgångspunkten för arbetet har varit de riktlinjer som fastslogs av riksdagen genom den år 1973 antagna kriminalvårdsreformen. En viktig princip i denna reform är att de intagna så långt det är möjligt skall få avtjäna påföljden i eller i närheten av hemorten. En sådan anstaltsplacering underlättar kontakterna med anhöriga och är en förutsättning för att de intagnas frigivning skall kunna förberedas på ett ändamålsenligt sätt.

För att närhetsprincipen skall kunna tillämpas i full utsträckning krävs ett ökat antal lokalanstaltsplatser i vissa områden i landet där det nu finns ett platsunderskott. Vid en utbyggnad av lokalanstaltsbeståndet bör man lägga ned äldre lokalanstalter som är olämpligt belägna med hänsyn till antalet fängelsedömda som bor på eller i närheten av anstaltsorten.

Torsdagen den
10 april 1980

*Om kriminal-
vårdsanstalten
Skåltjärnshyttan*

Förslaget om nedläggning av kriminalvårdsanstalten Skåltjärnshyttan har sin grund i att klientunderlaget i anstaltens närhet inte är tillräckligt stort. Därtill kommer att anstalten, som består av fyra baracker, är i mycket dåligt skick. I Karlskogaområdet, där en ny lokalanstalt planeras, ger däremot antalet fängelsedömda underlag för en anstalt.

Jag vill framhålla att planen för förändringar i anstaltsorganisationen är en principplan och att den är avsedd att fortlöpande revideras. Förändringar i klientunderlaget kan medföra att planen måste ändras. Även praktiska, ekonomiska och andra skäl kan medföra att planen inte kan förverkligas.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min fråga.

Det är tydligt att det har uppkommit ett nytt hot mot framtiden för Filipstad, nämligen bristen på brottslingar. Även om det bara rör sig om ett relativt sett begränsat antal arbetstillfällen, nämligen 18, är det dock en mycket väsentlig fråga för en så hårt arbetslöshetsdrabbad kommun som Filipstad om dessa statsanställningar försvinner. Det hot som nu har uppkommit är helt enkelt att brottsligheten är för låg i Filipstad. Man skulle ju när man försöker tolka slutet av justitieministerns svar kunna säga att om brottsligheten ökar i Filipstad, så att fler filipstadsbor blir dömda till förvaring på den aktuella anstalten eller på en anstalt inom regionen, kommer åtminstone 18 sysselsättningstillfällen att kunna räddas. Det är ett nytt moment i regionalpolitiken som här förs in. Jag förstår – eller försöker i alla fall förstå – att man från kriminalvårdsstyrelsens sida gör den bedömningen att de intagna skall kunna befinna sig i närheten av sina anhöriga osv. Men det finns ju också andra aspekter som måste vägas in i bilden. Jag liksom de förtroendevalda som har ansvaret för Filipstads kommun måste se till kommunens framtid.

För Filipstad har det faktiskt gått väldigt illa under de senaste decennierna. Filipstad har under ungefär 20 år fått se sin folkmängd minska med 4 000 invånare eller uppemot en fjärdedel av det gamla invånarantalet. I dag understiger invånarantalet i Filipstad planeringstalet för folkmängden 1985.

Man har en konstant mycket hög arbetslöshet.

Jag skall inte trötta med att redovisa allt det elände som man kan räkna upp för Filipstads del då det gäller sysselsättningsproblemen. Det finns dessutom en hotbild framöver som grundar sig på alldeles färska händelser. Uddeholms AB har nyligen varslat 20 man i Persbergsgruvan. Stållbergs Grufve AB har informerat om nedläggning. Wasabröd AB kommer för att kunna överleva att tvingas rationalisera, vilket betyder att 100–150 arbetstillfällen försvinner där.

Jag vill fråga justitieministern: Hur skall man tolka slutet av statsrådets svar till mig? Innebär det att en omprövning kommer till stånd, att Filipstad trots allt kommer att ha en kriminalvårdsanstalt framöver?

Torsdagen den
10 april 1980

*Om kriminal-
vårdsanstalten
Skåltjärnshyttan*

Justitieministern HAKAN WINBERG:

Herr talman! Man skall tolka svaret så att det är ett understrykande av vad som står i budgetpropositionen, som regeringen har lagt fram för riksdagen och där denna långsiktiga plan anges. Jag konstaterar återigen att detta är en principplan. Det kan hända saker och ting under vägens gång så att säga, men detta är den inriktning som regeringen står för.

Sedan är väl Göthe Knutson och jag överens om att en kriminalvårdsanstalt skall ligga där klientunderlaget motiverar det. Detta måste vara en huvudregel. I kriminalvårdens Örebroregion, som består av Värmlands och Örebro län, finns det största klientunderlaget i Örebroområdet och det näst största i Karlstadsområdet. På tredje plats kommer Karlskogaområdet när det gäller klientunderlaget.

För att förlägga den här anstalten till Karlskogaområdet talar, förutom klientunderlaget, det förhållandet att man från Karlskoga har pendelavstånd både till Örebro och till Kristinehamn. Karlskoga ligger ungefär tre mil från både Örebro och Kristinehamn. Dessutom finns det en skyddskonsulents-expedition i Karlskoga, men det gör det inte i Filipstad. Avståndet mellan Filipstad och Karlskoga är ungefär sex mil. Personalen vid Skåltjärnshyttan är, såvitt det har redogjorts för mig, sedan lång tid tillbaka införstådd med att anstalten skall läggas ned. De som vill får arbete vid Karlskogaanstalten. Enligt uppgift kommer samtlig personal att bo kvar i Filipstads kommun efter nedläggningen av anstalten.

GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag vill uppfatta detta som ett lugnande eller åtminstone förhoppningsfullt besked från justitieministern, och jag tackar för hans kompletterande svar.

När det gäller detta med skyddskonsulenten som ett kriterium för anstaltslokaliseringen tycker jag att det borde vara en enkel sak att flytta vederbörande befattningshavare till Filipstad. Det måste också sägas att i det här området är avstånden ganska begränsade. Pendlingsavståndet är något kortare mellan Karlskoga och Örebro än mellan Filipstad och Örebro, men om man försöker se mer flexibelt på detta med avstånd bör det inte hindra att man har med Filipstad i bedömningen när det gäller lokaliseringen. Jag vill, som säkert också den kommunala ledningen i Filipstad, ta fasta på att det är en principplan och ingenting annat. Jag har förvisso läst vad som står i budgethuvudtiteln, och jag konstaterar att justitieministerns svar till mig är betydligt mera hoppgivande.

Det har hos kommunledningen i Filipstad väckt en viss förvåning att man där inte fick veta någonting på ett tidigare stadium om arbetsgruppens förslag om nedläggning av Skåltjärnshyttan. Man skulle ha fått läsa detta i tidningen. Det här innebär ingen kritik mot departementet och allra minst mot justitieministern. Arbetsgruppen inom kriminalvårdsstyrelsen tog dock bara kontakt med arbetsförmedlingen, och den vägen fick inte kommunen kännedom om saken. Jag är inte säker på att de här människorna som arbetar

vid Skåltjärnshyttan är räddade för Filipstad om det sorgliga skulle hända att anstalten läggs ned.

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

Justitieministern HÅKAN WINBERG:

Herr talman! Jag vill till sist bara för klarhetens skull säga att jag vidhåller den principiella inställningen att huvudregeln måste vara att både anstalter och skyddskonsulenter skall lokaliseras på sådana platser där det är motiverat från kriminalvårdens synpunkt.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

§ 7 Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1979/80:139 till finansutskottet

1979/80:154 till socialutskottet

1979/80:165 till näringsutskottet

§ 8 Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1979/80:1961 till utbildningsutskottet

1979/80:1962 till jordbruksutskottet

§ 9 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningarna 1979/80:174 och 175

§ 10 Anslag till skolväsendets centrala och regionala myndigheter m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1979/80:21 med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt gäller anslag till skolväsendets centrala och regionala myndigheter m. m. jämte motioner.

TREDJE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställdes särskilda yrkanden.

Punkt 1 (Vissa gemensamma frågor)

Regeringen hade i proposition 1979/80:100 bil. 12 (utbildningsdepartementet) under avsnittet Skolväsendet, rubriken Vissa gemensamma frågor (s. 213–226), behandlat skolfrågor av allmän karaktär.

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

I detta sammanhang hade behandlats motionerna
1979/80:242 av Mårten Werner och Gunnar Oskarson (båda m).

1979/80:287 av Bonnie Bernström (fp).

1979/80:288 av Anita Bråkenhielm och Gullan Lindblad (båda m).

1979/80:290 av Margot Håkansson och Elver Jonsson (båda fp).

1979/80:291 av Sven Johansson (c) och Tore Nilsson (m).

1979/80:292 av Hagar Normark m. fl. (s).

1979/80:374 av Anita Bråkenhielm m. fl. (m) såvitt nu var i fråga
(yrkandena 1, 2 och 4).

1979/80:524 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen hos
regeringen hemställde om att skoldelegationen genom tilläggsdirektiv
uppmånades att under innevarande år ta fram material som belyste
tillämpningen av bestämmelserna om anpassad studiegång.

1979/80:526 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga
yrkats

1. att riksdagen uttalade

a) att grundskolan helt borde sekulariseras och religionskunskap avskaffas
som särskilt ämne.

b) att momentet "skola-arbetsliv" borde införas på kursplanen som
huvudmoment inom de olika ämnena på alla stadier och att arbetslivsorien-
tering därvid borde avskaffas som särskilt ämne.

2. att riksdagen beslutade uttala att betygen helt borde avskaffas inom
grundskolan.

3. att riksdagen hos regeringen hemställde om åtgärder för överförande av
läromedelsproduktionen i samhällelig ägo.

4. att riksdagen hos regeringen hemställde om att en särskild, parlamen-
tariskt sammansatt utredning tillsattes med uppdrag att föreslå åtgärder för
att förstärka det demokratiska inflytandet över grundskolans innehåll i
enlighet med vad som anförts i motionen.

1979/80:659 av Bonnie Bernström (fp).

1979/80:881 av Bernt Ekinge och Margareta Andrén (båda fp).

1979/80:890 av Arne Lindberg m. fl. (c).

1979/80:1300 av Tore Nilsson m. fl. (m).

1979/80:1314 av Ivan Svanström (c).

1979/80:1693 av Göran Allmér m. fl. (m),

1979/80:1698 av Gunnar Björk i Gävle m. fl. (c),

1979/80:1702 av Margareta Gard och Mona S:t Cyr (båda m),

1979/80:1720 av Sten Sture Paterson och Hans Nyhage (båda m) samt

1979/80:1892 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga yrkats att riksdagen beslutade uttala att idrotten borde få ökat utrymme i skolorna i enlighet med vad i motionen anförts (yrkande 1).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande utvärdering på skolans område skulle avslå motionen 1979/80:1693,

2. att riksdagen beträffande utredning för att förstärka det demokratiska inflytandet över grundskolan skulle avslå motionen 1979/80:526 yrkandet 4,

3. att riksdagen beträffande frihet att använda tema- och tillvalsresurser skulle avslå motionen 1979/80:374 yrkandet 2,

4. att riksdagen beträffande samlad skoldag för glesbygdsbarn skulle avslå motionen 1979/80:374 yrkandet 4,

5. att riksdagen beträffande försöksverksamhet med radikalt ökat elevansvar skulle avslå motionen 1979/80:287,

6. att riksdagen beträffande tilläggsdirektiv till skoldelegationen om anpassad studiegång skulle avslå motionen 1979/80:524,

7. att riksdagen beträffande skola-arbetsliv som huvudmoment och arbetslivsorienteringens avskaffande som ämne skulle avslå motionen 1979/80:526 yrkandet 1 b,

8. att riksdagen beträffande särskild kurs i engelska, matematik och B-språk skulle avslå motionen 1979/80:374 yrkandet 1,

9. att riksdagen beträffande ämnet ekologi i skolan m. m. skulle avslå motionen 1979/80:1698,

10. att riksdagen beträffande antalet veckotimmar för fysisk träning skulle avslå motionen 1979/80:1702,

11. att riksdagen beträffande ökat utrymme för idrott skulle avslå motionen 1979/80:1892 yrkandet 1,

12. att riksdagen beträffande undervisning i hälsofrågor skulle avslå motionen 1979/80:290,

13. att riksdagen beträffande dansundervisning skulle avslå motionen 1979/80:292,

14. att riksdagen beträffande undervisning i datalära skulle avslå motionen 1979/80:659,

15. att riksdagen beträffande undervisning i kristendom skulle avslå motionerna 1979/80:242, 1979/80:288 och 1979/80:1300,

16. att riksdagen beträffande undervisning i religionskunskap skulle avslå

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

motionen 1979/80:890,

17. att riksdagen beträffande grundskolans sekularisering och religionskunnskapens avskaffande som ämne skulle avslå motionen 1979/80:526 yrkandet 1 a,

18. att riksdagen beträffande andlig vård och vägledning inom skolans ram skulle avslå motionen 1979/80:291,

19. att riksdagen beträffande andlig vård genom skolpastorer skulle avslå motionen 1979/80:881,

20. att riksdagen beträffande betygens avskaffande i grundskolan skulle avslå motionen 1979/80:526 yrkandet 2,

21. att riksdagen beträffande överförande av läromedelsproduktionen i samhällelig ägo skulle avslå motionen 1979/80:526 yrkandet 3,

22. att riksdagen beträffande prövning av samhällets kostnader för läromedel m. m. skulle avslå motionen 1979/80:1720,

23. att riksdagen beträffande transport av skolelever skulle avslå motionen 1979/80:1314.

Punkt 10 (Bidrag till studie- och yrkesorientering m. m.)

Regeringen hade under punkten C 9 (s. 251–257) föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen förordats beträffande förlängning av försöksverksamheten med studie- och yrkesorientering,

2. till Bidrag till studie- och yrkesorientering m. m. för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 101 425 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1979/80:874 av Stig Alemyr m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen beslutade att till Bidrag till studie- och yrkesorientering m. m. anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 2 000 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 103 425 000 kr. för löntagarorganisationernas utbildning av företrädare i SSA-råd och lokala yrkesråd samt fackliga skolinformatorer.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen godkände vad som i propositionen 1979/80:100 förordats beträffande förlängning av försöksverksamheten med studie- och yrkesorientering,

2. att riksdagen med bifall till propositionen 1979/80:100 och med avslag på motionen 1979/80:874 till Bidrag till studie- och yrkesorientering m. m. för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 101 425 000 kr.

Reservation hade avgivits *beträffande medelsanvisningen* av Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén och Karl-Erik Häll (alla s) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1979/80:100 och med bifall

till motionen 1979/80:874 till Bidrag till studie- och yrkesorientering m. m. för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 103 425 000 kr.

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! I det ärende som nu är under behandling har den socialdemokratiska minoriteten i utbildningsutskottet reserverat sig på en viktig punkt i betänkandet från utskottet. Reservationen gäller ett anslag på ytterligare 2 miljoner för löntagarorganisationernas utbildning av företrädare i SSA-rådet, yrkesråden samt de fackliga skolinformatörerna.

Med reservationen stöder vi en socialdemokratisk motion som förordar detta förhöjda anslag. SÖ hade t. o. m. förordat en ytterligare höjning av anslaget, som SÖ betecknar som viktigt. Ambitionerna att närma skola och arbetsliv finns hos SÖ och uttalas även av alla som numera yttrar sig i den aktuella skoldebatten.

De här formerna för samverkan mellan skola, samhälle och arbetsliv är en relativt ny företeelse under 1970-talet. Planeringsråden kom så sakta under senare delen av 1970-talet och blir först nu permanenta i varje län. Lokalt har de kanske ännu inte funnit sin form, men på flera håll har många framsteg gjorts.

För att utbilda ledamöter i SSA-råden har under en treårsperiod särskilda anslag utgått till LO och TCO. På tre år har med 2 miljoner årligen således 6 miljoner utgått till utbildning av löntagarledamöter, alltså inte bara i SSA-råden utan också i yrkesråden, och av de skolinformatörer som medverkar i skolan.

Nu har en ny mandatperiod startat, och därmed har på flera håll nyvalda ledamöter utsetts att verka under den kommande perioden. I detta läge föreslår regeringen att statsbidraget skall utbli. 6 milj. kr. har betalats ut, säger regeringen, och nu är organisationerna hjälpta genom att många personer har fått sin utbildning. Därför behövs inga ytterligare bidrag, framhåller statsrådet Mogård, och följaktligen sparar vi detta statsbidrag nästa budgetår.

Vilka slutsatser skall organisationerna, dvs. LO och TCO, dra av en sådan avspisning? Ja, att döma av de reaktioner som har kommit ett antal av oss riksdagsledamöter till del i uttalanden har de dragit slutsatsen att de inte har statsmakternas förtroende. Alla lovsånger om vikten av kontakt mellan skola och arbetsliv är kanske ingenting som löntagarorganisationerna skall bry sig om. Regeringen går nu emot de fackliga organisationerna, vilka vill skapa en levande kontakt mellan arbetsliv och skola. Genom att de viktiga kontinuerliga utbildningsinsatserna inte stöds försvåras LO:s och TCO:s ambitioner härvidlag.

SSA-råden, yrkesråden och skolinformatörerna är relativt nya företeelser i vår skola. De som från fackligt håll är engagerade i olika roller behöver flera introduktionskurser. Man behöver utbilda flera, eftersom avgångar sker och verksamheten ökar. Det är ytterst olyckligt att i detta skede av pionjäranda från de fackliga företrädarnas sida nu ge dem en känsla av betydelselöshet. Besvikelsen är uttalad över att statsbidraget till utbildningen slopas. Jag vill

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

med det sagda tolka L.O:s och TCO:s besvikelse härvidlag.

Samtidigt, herr talman, vill jag yrka bifall till den socialdemokratiska reservation som är fogad till utskottsbetänkandet. Ett bifall till denna reservation skulle ge de fackliga organisationerna en bekräftelse på att de i hög grad har statsmakternas fulla förtroende i sin viktiga roll att föra arbetsliv och skola samman.

HANS NYHAGE (m):

Herr talman! I nu föreliggande utskottsbetänkande behandlas bl. a. en rad frågor, som berör grundskolans organisation och verksamhet. Som vi alla är väl medvetna om har riksdagen under de senaste åren fattat åtskilliga beslut på här ifrågakarande område. Så sent som våren 1979 fattade riksdagen sålunda beslutet om en ny läroplan för grundskolan. I samband därmed framfördes från moderata samlingspartiet ett antal förslag, som framför allt syftade till att stärka kvalitetskravet i skolan. I den mån vi inte fick gehör för våra förslag, redovisade vi våra synpunkter genom de reservationer som vi fogade till det ifrågakarande utskottsbetänkandet, utbildningsutskottets betänkande 1978/79:45.

Åtskilliga av de förslag som jag nyss åsyftade har tagits upp i motioner till årets riksdag. Givetvis vidhåller vi moderater våra tidigare redovisade uppfattningar, och det skulle därför ha varit naturligt för oss att här yrka bifall till dessa motionsyrkanden. Med hänsyn till att riksdagen så nyligen har fattat beslut i dessa ärenden och att arbetet med färdigställandet av den nya läroplanen nu pågår inom skolöverstyrelsen och utbildningsdepartementet i enlighet med intentionerna i riksdagsbeslutet, har vi dock i detta sammanhang inte funnit anledning att ge någon särmening till känna på annat sätt än som framgår av det särskilda yttrande som vi har fogat till utskottsbetänkandet.

Det är inte heller min avsikt att här utveckla våra ståndpunkter i några skilda frågor, utan jag nöjer mig med att under förevarande omständigheter hänvisa till det förut angivna utskottsbetänkandet från föregående riksmöte.

Vad så slutligen beträffar den socialdemokratiska reservationen kan jag nämna att Larz Johansson kommer att ta upp den i sitt anförande senare under debatten.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Arbetarklassens kamp för rätten till utbildning och uppfostran är lika lång som dess historia. När arbetarklassen organiserade sig, fackligt och politiskt, tillhörde bildningsfrågorna de första som ställdes på dagordningen.

Den svenska skolan är en skola i ett klassamhälle. Det innebär att barnens deltagande i skolarbetet sker under olika villkor beroende på vilken klass de tillhör. Det innebär också att de orättvisor och de kristendenser som finns i det omgivande samhället återspeglar sig i skolans verklighet.

Herr talman! Skolreformerna under de senaste decennierna har haft som

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsandets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

mål att verka för jämlikhet i utbildningen. Man skulle komma bort från sorteringen av barn i folkskola eller läroverk. Alla skall ha samma grundutbildning och lika chanser till högre utbildning. *I verkligheten* går de olika samhällsklassernas barn fortfarande i olika skolor. Höghusbarnen i Stockholms södra förorter går i andra slags grundskolor än Lidingöbarnen. Skolorna i Slottsstaden i Malmö är inte av samma slag som de i Rosengård.

Skolöverstyrelsen har gjort en utvärdering av standardproven i årskurs 6 i sex olika län. Resultatet är hemskt. Den verklighet som undersökningen speglar är det svenska klassamhället. Elever från villaområden i rika kommuner har bättre skolresultat än elever som bor i flerfamiljshus i fattiga kommuner. I Stockholms län t. ex. toppas resultatlistorna av Danderyd, Täby och Lidingö, och de sämsta medelbetygen har barnen som bor i fattiga kommuner, t. ex. Haninge eller min kommun, Huddinge. I princip kan man säga att elevernas betyg speglar medelinkomsten bland föräldrarna. Så ser det ut i alla län.

Det saknas inte dokumentation om skolan som spegel av det samhälle som finns runt om. Det saknas inte heller kunskap om de ekonomiska och sociala mekanismer som ligger bakom den här ojämlikheten och som gör att t. ex. Danderyd kan erbjuda bättre skolmiljö än den fattiga kommunen.

Det är inte första gången som vpk påtalar att sociala och ekonomiska brister i samhället får en direkt utslagsverkan på hur skolan fungerar för barnen och hur orättvisorna i samhället ideligen konserveras och förs över till nya generationer. Klyftorna i samhället ökar hela tiden, och det är långt kvar till att ge alla barn, oavsett bostadsort, social bakgrund och ekonomiska förutsättningar, möjlighet till utbildning och start i livet.

Problemen i skolan bottnar i de problem som finns i samhället. Med nuvarande fördelningspolitik och hårda press på kommunerna kommer också klyftorna utom och inom skolan att öka.

En annan undersökning, som omfattar 4 500 barn och som heter Social segregation i grundskolan, visar att elever som kommer från arbetarfamiljer har generellt sämre resultat. De får sämre utbyte av skolan ur olika mätbara aspekter i alla slags skolor, både s. k. högstatusskolor och lågstatusskolor, medan barn från högre sociala skikt klarar sig generellt bättre. Som helhet ligger hela arbetarklassen under den genomsnittliga betygstreaan.

Ett annat resultat är att grundskolan är kraftigt segregerad. Skolpolitik hänger med andra ord nära ihop med bostadspolitik och samhällsplanering över huvud taget.

Ytterligare ett resultat från undersökningen är att det i olika typer av klasser finns ett klart samband mellan social sammansättning och skolresultat. Alla socialgruppers barn klarar sig bättre i högstatusklasser, alla klarar sig sämre i lågstatusklasser, men hela tiden är rangordningen densamma: socialgrupp 3 ligger sämst till, socialgrupp 1 är bäst. Det gäller standardprov, betyg, tillval, kursval – vad man än väljer för kriterium på skolframgång.

Orättvisorna beträffande bildningen och uppfostran finns kvar, trots alla genomförda reformer som haft till målsättning att ta bort orättvisorna. I en

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

undersökning om särbehandling inom grundskolan jämförs två olika typer av skolklasser. Den ena gruppen domineras av elever som, med undersökningens språk, kommer från socialgrupperna 1 och 2. Andelen arbetarbarn i dessa klasser, som kallas högstatusklasser, är liten. Den andra gruppen av skolklasser, som kallas lågstatusklasser, domineras av arbetarbarn.

Det visar sig att i högstatusklasserna bor 75 % av barnen i villa mot 10 % i lågstatusklasserna. Men andelen invandrabarn i högstatusklasserna är 1,4 % mot 26 % i lågstatusklasserna. Omflyttningen av elever ligger på 3 % i högstatusklasserna mot 63 % i lågstatusklasserna. Tittar man på lärarnas genomsnittliga undervisningserfarenhet finner man att den är 17 år i högstatusklasserna mot 8 år i lågstatusklasserna.

Det anmärkningsvärda är, herr talman, inte bara att eleverna i de klasser som domineras av arbetarbarn har sämre skolprestationer enligt skolans sätt att bedöma detta. Det viktiga är att dessa lägre skolprestationer är kopplade till en skolvardag som ser helt annorlunda ut än i de s. k. högstatusklasserna. I lågstatusklasserna är lärarnas undervisningserfarenhet mindre. Lärarbyten är vanliga och eleverna flyttar ofta. Skolsvårigheterna ökar med dessa förtecken. Både skolans miljö som helhet och barnens individuella verklighet påverkar detta.

48 % av de elever i högstatusklasserna som hade svårigheter i svenska fick någon form av specialundervisning. Motsvarande siffra för lågstatusklasserna visar att bara 25 % av eleverna där fick sådan hjälp.

I andra undersökningar har liknande resultat redovisats. I den s. k. miljöinventeringen i Stockholms län framkom klara skillnader mellan kommunerna. Så har t. ex. barn i vissa kommuner tillgång till mellan 15 och 17 böcker per elev i skolbiblioteket, medan i andra kommuner motsvarande siffra är 5 till 7 böcker. I vissa kommuner är alla lägstadielärarna behöriga. I andra kommuner är upp till en fjärdedel av lärarna inte behöriga. Läromedelskostnaderna per elev varierar mellan kommunerna. I en promemoria från utbildningsdepartementet från 1979 visas läromedelskostnaderna i 20 olika kommuner. Kostnaderna per elev varierade mellan 349 och 643 kr. På högstadiet förekom variationer mellan 373 och 1 021 kr. per elev. Också dessa siffror understryker att den obligatoriska och för alla gemensamma undervisningen bedrivs under väsentligt skilda materiella förhållanden mellan olika kommuner.

Man kan inte förklara sambandet mellan social sammansättning och skolresultat med att elevernas förutsättningar är olika. Skolan medverkar i en social särbehandling, som barn utsätts för i hemmen, i bostadsområdena, i kulturutbud och mycket mera. Denna särbehandling visar sig tydligt i den segregerade skolan. Resurser, metoder, lärarrekrutering, pedagogisk syn, föräldraaktivitet varierar i huvudsak efter klassens sociala sammansättning.

De orättvisor som jag har påvisat här är givetvis helt oacceptabla. Men de är också av en sådan art att det borde vara möjligt t. o. m. för en borgerlig regering att råda bot på dem. I stället för att i abstrakta ordalag bara tala om normer som borde införas, så borde man verkligen införa normer, skapa

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

ekonomiska förutsättningar som garanterar arbetarbarnen samma materiella villkor i den obligatoriska skolan som övriga barn har.

Herr talman! Arbetet – och med det menar jag det produktiva arbetet som skapar grundvalen för samhället – måste inta en central plats i skolans undervisning. Vänsterpartiet kommunisterna delar inte uppfattningen att arbetslivsorientering skall utgöra ett särskilt ämne på skolschemat. Vi anser i stället att arbetslivet och dess villkor skall finnas med i samtliga ämnen. Det skall bilda utgångspunkten för undervisningen på samma sätt som det bildar utgångspunkten för samhällets existens. Vi vänder oss mot uppdelningen i manuellt och intellektuellt arbete liksom mot dess återspeglning i skolan genom uppdelningen i vad man kallar teoretiska och praktiska studier.

När man i dag talar om varvning av teori och praktik, så menar man i allmänhet inte något mer än att eleverna skall skifta arbetsplatser då och då, bl. a. för att undvika skoltrötthet. Vi menar någonting mer. Teorin är den del av undervisningen som ger sambanden mellan och förklaringarna till de erfarenheter och det kunskapsstoff som eleverna har samlat. Praktiken är när denna teori prövas i verkligheten. Praktik är således inte bara ett visst antal pryoveckor ute på olika industriarbetsplatser utan kan ofta vara förlagd till skolan eller andra samhällseliga institutioner, beroende på vad eleven studerar just då. Skolan anklagas ofta för att vara alltför teoretisk eller alltför abstrakt. Detta är en felaktig anklagelse. Problemet är närmast det motsatta. Skolan är alltför litet teoretisk. Den består i alltför stor utsträckning av inläring av ett osammanhängande stoff som aldrig blir förklarat. Därmed blir det också obegripligt och meningslöst.

Skolan skall ge eleverna en teori, ett instrument om man så vill, som gör det möjligt för dem att förstå verkligheten. Och för att åstadkomma detta räcker det inte med en ökning av antalet pryoveckor, så länge som pryon bara betyder ett tillfälligt avbrott i skolarbetet.

Arbetarrörelsen har sedan länge krävt en sekulariserad skola. Det förhållandet att kristendomsundervisningen nu har ersatts av en förment neutral religionsundervisning innebär inte att en objektiv och vetenskapligt grundad undervisning ges om religionens och kyrkans roll i dag och under tidigare epoker. Det faktum att religionsundervisningen också skall innefatta vad som kallas för livsåskådningsfrågor är ett ytterligare och starkt argument för avskaffandet av religionskunskapen som ett särskilt ämne och för en minskning av det timantal som i dag ägnas religiösa frågor.

De ungdomar som går ut årskurs 9 i grundskolan med låga betyg skiljer sig i flera avseenden från sina kamrater med högre betyg. De har t. ex. läst lättare kurser i matematik och engelska, de har lågutbildade föräldrar, de fortsätter i mindre omfattning till gymnasieskolan och de blir oftare arbetslösa. Detta kan man läsa i skolöverstyrelsens rapport Lågt betyg i nian.

Elevernas betygsnivå har ett starkt samband med elevernas sociala bakgrund. Arbets sättet i skolan, undervisningens innehåll och de prestationer som värderas positivt gynnar elever från överklassen.

Barnens hemmiljö påverkar vilka betyg barnen får, och barnens framgång,

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

eller motsatsen, hänger således mer samman med föräldrarnas sociala nivå än med barnens kunskapsnivå.

70 % av de höga betygen ges till barn från medel- och överklassen, och 70 % av betygen 1 och 2 ges till barn från arbetarklassen.

Betygssystemet är dåligt ur många aspekter och förstärker utslagningen i skolan. Betygsutredningen är medveten om betygens negativa inverkan på de "svaga eleverna". Utredningen sade: "För dessa elever har betyg dessutom en utslagningseffekt som följer ett socialt mönster. Rekryteringen som bygger på betyg har visat sig vara kopplad till elevernas sociala bakgrund och leder till social snedrekrytering i fortsatt utbildning. Vissa elever stämplas härigenom som förlorare." Betygsutredningen slår alltså fast att betygen skapar en utslagning av "svaga elever".

Dessutom mäter betygen bara mätbara prestationer och kan därför ge skolarbetet en felaktig inriktning. Betygssystemet motverkar också solidaritet och samverkan mellan eleverna. Det bygger i stället på konkurrens och hets mellan eleverna. Betygen måste, herr talman, avskaffas av många skäl.

För att göra skolan bättre och hindra den sociala utslagningen krävs många andra åtgärder, men ett avskaffande av betygen är ett steg mot en bättre och rättvisare skola.

Den helt övervägande delen av de läromedel som används i skolan, både i grundskolan, i gymnasiet och i högskolan, framställs, marknadsförs och distribueras i privat regi.

Läromedelsproduktionen har expanderat mycket kraftigt under senare år och styrs till övervägande del av privata vinstintressen. Samhällets andel motsvarar bara 10 % av marknaden. Fem stora koncerner svarar för nära 85 % av den totala försäljningen. Den största koncernen, Esselte AB, svarar för ca 50 %.

Det framstår som allt viktigare att studera läromedlen, deras roll och funktion sett från olika synpunkter. Läromedlen har nämligen en utomordentligt styrande roll på undervisningen, inte minst när det gäller undervisningens innehåll. Det är regering och riksdag som fastställer de utbildningspolitiska målen, men som förhållandena nu är så är det till stor del de privata läromedelsföretagen som svarar för tolkningen av dessa mål och som på så sätt styr undervisningen.

Priserna på läromedel har ökat lavinartat under senare år. Mellan 1970 och 1976 ökade priserna med 50 %. Kommunerna köper läromedel för närmare 800 milj. kr. Vinsterna på försäljningen är goda. Esselte ökade under 1978 års första åtta månader sin vinst med 41 %. I statens pris- och kartellnämnds utredning om läromedel kan man läsa följande: "Den hittillsvarande utvecklingen på läromedelsområdet har lett till att läromedlen kommit i allt högre grad påverka undervisningen i skolorna. Läroplanernas uttalade önskan om att lärare och elever själva skall medverka vid undervisningsplaneringen har delvis fått stå tillbaka för producenternas strävan att som svar på skolans efterfrågan erbjuda ett läromedel som är så arbetsbesparande som möjligt för läraren och så heltäckande som möjligt för eleven. Läroplanerna

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

ger en stor frihet för lärare och elever att planera undervisningen efter bl. a. sina egna intressen. Läromedlens utveckling har emellertid oftast fått en motsatt effekt. Enligt flera bedömare, bl. a. på SÖ, styr läromedlen undervisningen i en betydligt större omfattning än vad som är önskvärt samt passiviserar lärare och elever." Detta konstateras alltså i SPK:s utredning.

Det skäl som många gånger anförts mot ett förstärkt läroämne, nämligen att man vill ha konkurrens, det finns inte längre. Både priskonkurrensen och produktionskonkurrensen är sedan länge satta ur spel. Det framstår som allt nödvändigare att hela läroämnesmarknaden förstärkt, så att samhället får en demokratisk kontroll över läroämnesmarknaden. På sikt är det rimligt att tänka sig att gemensamma läroämnen används över hela landet avseende de centrala och för alla gemensamma kunskaps- och färdighetsmålen.

Herr talman! Fr. o. m. den 1 juli 1978 trädde bestämmelser om s. k. anpassad studiegång i kraft. Inom ramen för gällande bestämmelser kan hela eller delar av undervisningen förläggas utanför skolan. För den anpassade studiegången gäller i dag att tydligen ingen central myndighet – allra minst riksdagen – har kännedom om hur pass vanligt förekommande det är att elever med stöd av bestämmelserna om den anpassade studiegången får hela eller delar av sin undervisning förlagd utanför skolan. I flera kommuner är det dessutom så att skolstyrelserna ej behandlar ärenden av detta slag. Alltså inte ens på kommunal nivå finns det alltid en kunskap hos skolstyrelsen om hur pass vanligt förekommande den anpassade studiegången är.

Det är skamligt att 20 % av grundskolans elever lämnar skolan utan att ha riktiga kunskaper i att läsa och skriva. Det är självfallet arbetarklassens barn som drabbas hårdast av denna utslagning. De bråkiga och mest omotiverade eleverna hamnar i den s. k. anpassade studiegången. Det är också en skam att just dessa elever, som allra mest behöver skolan, körs bort från den. I Bengtsfors är var tionde elev "anpassad". I en Uppsalaskola får vart fjärde barn byta ut t. ex. fysik och historia mot gymnastik. Den anpassade studiegången måste bort. Den måste förbjudas.

I dag hör det ofta till s. k. god ton i stora kretsar att behandla frågor om uppfostran och utbildning som om dessa frågor stod över eller utanför politiken. Så är det inte. F. n. förs en diskussion om att ge kommunerna ett större inflytande över den offentliga utbildningen. I demokratins namn talas det om decentralisering, om lokalt beslutsfattande och om att skolans personal, eleverna och föräldrarna skall få ett större inflytande över skolans vardag. Men vilka klassintressen företräder skolans personal? Vilka klassintressen företräder föräldrar och elever? Vilka föräldrar har råd och möjlighet att delta i skolarbetet? Vilka klassintressen kan man vänta sig får företräda med den bästa formuleringsförmågan? Vi känner svaren på dessa frågor och vet att när politiska frågor dras bort från det offentliga ljuset så gynnar det borgarklassens intressen. Därför måste en demokratisering på skolans område innebära en politisering av dessa frågor. De måste dras ut från ämbetsrummen, lärarrummen och klassrummen och bli underkastade

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

behandling i politiskt valda organ.

Vänsterpartiet kommunisterna har i annat sammanhang förordat politiskt direktvalda kommunalstyrelser, för att bredda och fördjupa den kommunala demokratin. Sådana kommunalstyrelser skulle inom kommunalen kunna ansvara för vissa av de uppgifter som i dag i allmänhet faller på skolstyrelsen. Detta innebär inte ett avvisande av den anställda personalens eller elevernas rättigheter. Men det är en markering av att de politiska frågorna inte får blandas ihop med de fackliga.

I utskottets skrivning till den motion som tar upp just den här aspekten hänvisas till att det nu är möjligt att låta lokala organ ansvara för bl. a. skolfrågor. Vpk vill därför avvakta utvecklingen av den försöksverksamhet som åberopas och se vart denna leder. Jag kan därför avstå från att yrka bifall till vpk-motionen 526 yrkandet 4.

Jag talade tidigare om decentralisering till kommunerna av olika frågor. Vi menar att det vidgade kommunala inflytandet inte får innebära en förstärkning av de skillnader mellan kommuner som vi vet finns i dag. I stället måste en av de viktigaste uppgifterna vara att hävda rätten till en enhetlig utbildning och uppfostran. Det har sagts att kommuner bör få vidgade möjligheter när det gäller variationer i läroplanen, vilket t. o. m. kan innebära att undervisningen i olika centrala moment sker i olika årskurser i skilda kommuner. Vi avvisar bestämt den tanken. Det skulle leda till orättvisor i skolsystemet, och undervisningen blir avhängig av hur kommunerna har det på olika områden i fråga om resurser.

Herr talman! Jag har mycket mer att säga i denna viktiga fråga, men jag skall ändå sluta med att yrka bifall till vpk-motionerna 524 och 526 i berörda delar. De övriga vpk-motioner som behandlas i betänkanget kommer Raul Blücher att återkomma till senare i debatten.

LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Det finns en lång rad synpunkter som har kommit fram i det här utskottsbetänkanget och som egentligen skulle behöva kommenteras var för sig, men jag skall nöja mig med att ta upp några huvudpunkter i betänkanget.

Den första gäller alla de förslag till förändringar i läroplanen som ett stort antal motionärer för fram. Jag har en viss förståelse för att man på sina håll kan känna ett behov av att tala om att man inte ändrat uppfattning i sak, men man måste ändå komma ihåg och respektera att riksdagen så sent som i juni förra året fattat beslut om en ny läroplan som ännu inte trätt i funktion. Däremot pågår det över hela landet ett intensivt förberedelsearbete för den massiva informationsinsats som krävs för att förverkliga riksdagens ambitioner. Länsskolnämnder, skolstyrelser, regionala och lokala fackliga organisationer är mitt uppe i den planeringen, och de behöver arbetsro och inte nya förslag till förändringar. Detta gäller f. ö. skolan i dess helhet, och det är kanske litet förvånande att de som i vanliga fall hävdar skolans behov av arbetsro i stället för ständigt nya reformer nu är så ivriga att lägga fram motioner med förslag till förändringar.

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

Bonnie Bernströms önskemål om en särskild utredning av möjligheterna till försöksverksamhet för att ge eleverna ett ansvar för en del av skolans praktiska vardagsarbete gör på mig ett något yrvaket intryck. Det här är en verksamhet som pågår ute i skolorna sedan årtal tillbaka i olika former och i olika omfattning. Däremot har man ofta stött på praktiska svårigheter och ibland ett klart uttalat motstånd från facketts sida. De problemen går att lösa, men det kostar. Det kostar handledarvoden, och det är kostnader som kommunerna får bära.

Så till vpk-motionen om den anpassade studiegången.

Det är bra att man uppmärksammar om det i vissa fall har förekommit, eller förekommer, ett felaktigt utnyttjande av de möjligheter som den anpassade studiegången ger. Men jag reagerar mot de grova generaliseringar som man så ofta använder som motiv för att kräva förändringar. Min erfarenhet är att skolledarna och skolstyrelserna hanterar den här frågan med stor omsorg. Arbetsituationen i skolan är jobbig nog ändå, utan att man där ständigt skall bli utsatt för ovederhäftig kritik. Vill man åstadkomma förändringar, får man också komma med konkreta, positiva förslag.

Låt mig erinra om att vi centerpartister upprepade gånger, i samband med läroplansarbetet och vid andra tillfällen, har föreslagit en ökning av inslagen av praktiska moment i undervisningen, främst på högstadiet, och då inte bara för de lågpresterande eleverna utan för alla elever. Vi tror nämligen att detta kan vara ett verksamt medel att göra alla elever mer motiverade och mer intresserade också av den övriga undervisningen.

Det hade varit frestande att också ta upp frågorna om läromedelsproduktionen och samhällets kostnader för läromedel och undervisningsmateriel. Låt mig bara säga att utredningen om läromedelsmarknaden – jag tillhör själv utredningen – i det närmaste har avslutat sitt arbete och kommer att överlämna sitt betänkande i början av juni. Då finns det anledning att återkomma till de här frågorna.

Så till sist några ord om den socialdemokratiska reservationen om bidraget till löntagarnas utbildning av företrädare för SSA-råd och fackliga skolinformatorer. Utskottet anser att detta är en värdefull verksamhet och skriver så i klartext. Då kan man inte, Helge Hagberg, göra den tolkning som gjorts i reservationen: att uteblivandet av bidrag skulle vara ett uttryck för en nedvärdering av organisationernas insatser. Tvärtom, verksamheten fungerar numera så pass bra att det inte krävs särskilda statsbidragsstödda utbildningsinsatser. Låt oss ta SSA-råden som exempel. De är partssammansatta organ, där det finns representanter för arbetsgivare, arbetstagar, arbetsförmedling och skola. Verksamheten börjar nu att ta form. Vad man behöver är inte speciella utbildningsinsatser var för sig utan gemensamma utbildningsdagar, där parterna är tillsammans och där samhället ändå står för kostnaderna. Detsamma gäller till viss del de fackliga informatörerna. Utbildningen går bra, men vi vill ju inte ha specialutbildade ambulanderande fackliga informatörer. Nej, de skall komma till skolan med sina specifika kunskaper om den ortens arbetsliv.

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja ställa en kort fråga till Larz Johansson. Han sade att det är på tiden att vi får arbetsro i skolan. Av mitt inledningsanförande och av utredning efter utredning och undersökning efter undersökning har det framgått att det inte står rätt till i skolan. Vi vet också vilka det är som drabbas av den dåliga, segregerade skolan – arbetarklassens barn. De får inte den skola som de borde ha rätt att få. Skall vi låta det vara på det sättet? Skall vi acceptera en segregerad skola? Är det inte på tiden att vi vidtar åtgärder som gör att de fastställda utbildningspolitiska målen – samma rätt till utbildning oavsett social bakgrund, ekonomiska förutsättningar, hemmiljö och bostadsort – uppnås? Arbetarbarnen är sämst i klassen, och man måste fråga sig vad detta beror på. Vad är regering och riksdag beredda att göra för att det inte skall vara så? Det hänger ju inte samman med att barnen tillhör arbetarklassen utan med en mängd andra saker: att man inte ställer de resurser till förfogande som verkligen behövs. Därför slås barnen ut. Man kan se på betygen och på den högre utbildningen. Man kan gå in på en mängd olika nivåer, vilket också gjorts i olika utredningar. Överallt blir resultatet precis detsamma. Då vill jag fråga Larz Johansson: Vad har utskottet diskuterat när det gäller den här frågan, och vad har det att föreslå? Man tar ju inte upp de förslag som har aktualiserats i vpk-motionerna. Avslagsyrkandena på dessa motioner är mycket knapphändiga, och diskussionen om hur man skall råda bot på de här problemen uteblir uppenbarligen i den här debatten.

LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag använde begreppet arbetsro i samband med diskussionen om läroplansreformen. Jag menar, att när riksdagen nyligen har beslutat om en läroplansförändring, som under ett antal år framöver skall genomföras, så behövs det arbetsro för att verkligen genomföra det som riksdagen har beslutat. Då kan man inte ständigt och jämt, under den här tiden som planeringen och genomförandet skall ske, lägga fram nya förslag till förändringar i läroplanen. Det var den frågan.

Sedan gav jag exempel på den typ av åtgärder som man kan vidta för att göra skolarbetet mer stimulerande och mer intressant för alla elever, oavsett vad de har för prestationsförmåga – om man nu vill använda det begreppet –, oavsett hur motiverade de i dag känner sig för skolan. Det vi måste eftersträva, för att verkligen åstadkomma några som helst förändringar i skolan, är just att alla elever kan känna att de deltar ungefär på lika villkor, oavsett om de råkar ha litet olika förutsättningar. Somliga kan göra sig mer gällande när det gäller de mer teoretiska ämnesområdena, andra är oftast mer framgångsrika när det gäller mer praktiskt inriktade inslag i utbildningen. Är det så att man har litet av vardera för alla elever möjlighet att hävda sig, och jag tror att de då blir mer intresserade av att delta i undervisningen

som helhet.

Självfallet för vi ständigt den här diskussionen. Den förs ständigt i skolan också. Jag menar att det är en litet för grov förenkling när man säger att skolan, skolledningarna, skolstyrelserna tillgriper så enkla metoder som att göra sig kvitt de besvärliga eleverna och skicka ut dem på anpassad studiegång. Det fungerar inte på det sättet. De människor som är ansvariga för skolans verksamhet – vare sig det är som skolledare eller i skolstyrelser – hanterar inte de här frågorna på det lättvindiga sätt som Inga Lantz försöker beskriva. Det är det jag protesterar emot.

INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Larz Johansson börjar med att säga att alla elever skall få delta på lika villkor. Men till den verkligheten är det väldigt långt, och det har jag redovisat i mitt förra anförande. Jag konstaterar också att han – och det gör mig förtvivlad – vill sortera in eleverna i sådana som har teoretiska förutsättningar och sådana som har praktiska. Vi vet vilka som hamnar i det ena facket och vilka som hamnar i det andra. Det vet vi på grund av den verklighet vi har i skolan. Skolan är segregerad och man måste göra någonting för att råda bot på de bristerna.

När det sedan gäller den anpassade studiegången tycker utskottet tydligen att den skall finnas, att man skall acceptera att vissa elever – vi vet vilka – stängs ute från skolan på det sättet.

När 10 % av eleverna i Bengtsfors har s. k. anpassad studiegång, då måste man fråga sig vad det är som håller på att ske. När man samtidigt vet att 20 % av grundskolans elever lämnar skolan utan att kunna läsa och skriva i den utsträckning som vi alla tycker är nödvändigt, då måste man också ställa frågan: Vad är det som håller på att ske och vad skall man göra? Och när man i en Uppsalaskola tillåter vart fjärde barn, alltså 25 %, att byta ut fysik, historia och sådana ämnen mot gymnastik, då är man ute på väldigt farliga vatten.

Jag hade hoppats att utskottet skulle ha diskuterat dessa frågor mer och inte accepterat att man sorterar i olika fack som man alltid har gjort. De vackra formuleringarna om lika rätt till utbildning är bara fraser i dag. Det är väldigt allvarligt, och man måste göra någonting åt det.

LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag uttryckte mig tydligen inte tillräckligt tydligt, och jag får väl upprepa en del av det jag sade. Jag anförde inledningsvis att det är bra att man fäster uppmärksamheten på att det på sina håll har förekommit och kanske fortfarande förekommer att man har använt den anpassade studiegången på ett felaktigt och överdrivet sätt. Jag sade också att det är fel att använda sådana exempel till att generalisera och påstå att det över hela landet fungerar på det sättet. Det gör det nämligen inte!

Sedan sade jag inte att vi skall dela in eleverna i praktiska och teoretiska, men jag antar att inte heller Inga Lantz kan förneka att vi människor är konstruerade på det sättet att somliga har förutsättningar mer åt det ena

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

hållet, somliga mer åt det andra. Om vi då i grundskolan och framför allt dess högstadium inom ramen för läroplanen erbjuder eleverna både- och kommer alla att känna större trivsel och känna sig mer motiverade att delta i alla sorters undervisning. På det sättet bör vi förhoppningsvis också nå bättre resultat än vad vi gjort hitintills.

Utskottet har inte på något sätt lämnat de här frågorna åt sidan utan för en diskussion om detta.

Jag har den uppfattningen att möjligheten till anpassad studiegång skall finnas kvar men att man naturligtvis skall se till att den inte missbrukas på något sätt. Det görs f. ö. en undersökning f. n., och när vi ser resultatet av den kan det kanske finnas anledning att återkomma till frågan.

Tredje vice talmannen anmälde att Inga Lantz anhöllit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

GUNNEL LILJEGREN (m):

Herr talman! Såsom framgår av utskottsbetänkandet kommer lärarfortbildningen vad beträffar den ämnesinriktade delen att koncentreras till tekniska och naturorienterade ämnen.

Tillsammans med andra moderater har jag i två motioner pekat på några ämnesområden som så att säga står i tur när det gäller fortbildning av lärare, av det skälet att den grundläggande utbildningen är otillräcklig.

Den ytliga orientering – för det är knappast fråga om mer – i litteraturhistoria som ingår i blockämnet svenska för blivande lärare räcker inte till för de svensklärare som skall meddela undervisning på gymnasiets treårslinjer. Läroplanen för gymnasiet innehåller fortfarande, som väl är, tämligen kvalificerade studier av litteraturen och dess historia, men utan egna gedigna kunskaper är lärarna föga skickade att väcka intresse och känsla för god litteratur hos sina elever. Mot den bakgrunden har vi föreslagit särskilda fortbildningskurser i litteraturhistoria för de lärare som har blockämnet svenska som grundutbildning. Vi har också föreslagit att gymnasieskolans språklärare såsom fortbildning borde erbjudas kurser i affärskorrespondens på resp. språk, eftersom de förväntas undervisa i ämnet.

Kunskaperna i svenska och främmande språk har hos de svenska eleverna successivt blivit sämre under de senaste 10–15 åren. Genom många samverkande insatser, av vilka lärarfortbildningen bara är en, måste vi söka komma till rätta med bristerna, och de frågor vi tar upp i de två motionerna känns mycket angelägna bland de berörda lärarna.

Utskottet har pekat på de möjligheter till fortbildning på fritid som står till buds inom de här ämnesområdena. Det är delvis fråga om helt nya initiativ, som vi tycker är mycket positiva och som i någon mån fyller syftet med våra förslag.

Med tanke på det kärva budgetläget får vi denna gång acceptera att språken får vänta och att teknik och naturorienterade ämnen prioriteras med särskilda anslag. Det behovet är ju också synnerligen angeläget. Vi har

dessutom tillfälle att återkomma med våra önskemål när propositionen om den framtida lärarutbildningen läggs fram. I första hand bör naturligtvis sådana moment som man vet att lärarna behöver för att kunna fullgöra sina uppgifter läggas in redan i grundutbildningen så att man inte tär på fortbildningsanslagen.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än utskottets.

ARNE LINDBERG (c):

Herr talman! Utbildningsutskottet har rätt ingående behandlat de motioner som rör religionskunskapens plats i skolans undervisning. Och det med rätta.

Frågan har en mycket vidsträckt betydelse, men tyvärr uppehåller sig utskottet mest på det förgångnas marker. Visst har utbildningsutskottet och riksdagen i samband med tidigare beslut gjort välbetänkta och välbekanta uttalanden. Visst var det många – även kristna organisationer – som stödde beslutet om religionkunskapens integrering i samhällsorienteringen. Men det var också många som uttalade allvarliga farhågor för att det tidigare särskilda undervisningsämnet skulle komma på undantag. De farhågorna nämner inte utskottet något om och inte heller någonting om att dessa farhågor besannats.

Utbildningsutskottets förutsättning i fjolårets uttalande, att religionkunskapen skulle få sin andel av det sammanhållna undervisningsblocket och att Bibeln alltså skulle användas som centralt läromedel, har på många håll inte alls infriats. Personer som i sitt arbete har direkt kontakt med barn och ungdomar vet att religionkunskapen, och särskilt kristendomskunskapen, avtagit på ett sätt som enligt utskottets vackra beskrivning intentionerna i tidigare ställningstaganden borde ha omöjliggjort.

Det är på grund av att frågan om religionsundervisningen inte är löst på ett i praktiken fungerande sätt som jag skrivit min motion. I den påtagliga vilshenhet och otrygghet som ödelägger många människors liv fattas ofta just en förankring i en väl underbyggd trosuppfattning som ger livsinnehåll och framtidsoptimism. Dessutom är det i den vidgade kontakten med företrädare för andra religioner än kristendomen nödvändigt att som utgångspunkt i överväganden som man ställs inför ha en god kunskap i den religion som är allmänt företrädd i den egna kulturkretsen.

Trots de brister jag finner i utskottets motivering för sitt utlåtande skall jag inte yrka bifall till motion nr 890. Men jag vill med mitt anförande markera betydelsen av att denna angelägna fråga noga uppmärksammas av riksdagen, så att det som i dag inte fungerar tillfredsställande kan rättas till. Därvidlag har skolministern ett särskilt ansvar att följa utvecklingen på detta angelägna område.

Med detta ber jag, herr talman, att få tacka för tillfället att yttra mig i frågan.

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! I motion 374 hemställs att särskild kurs i engelska, matematik och B-språk även i fortsättningen skall erbjudas på grundskolans högstadium.

Utbildningsutskottet hänvisar i betänkande 21 till riksdagens beslut att alternativkurserna i B-språk – tyska och franska – skall avskaffas och avstyrker motionen. Jag skall här lämna några synpunkter på grundskolans språkundervisning och varför det är viktigt att alternativkurserna behålls.

Sverige är ett litet land och svenska språket är ett litet språk. Vårt behov av internationell förståelse, samarbete och ökade kontakter – både ekonomiska och kulturella – med omvärlden kräver språkkunniga människor. Många kategorier yrkesutövare behöver goda språkkunskaper. Dessutom ger det den enskilde en mycket stor tillfredsställelse att kunna förstå och uttrycka sig på främmande språk. De flesta människor har glädje och nytta av goda språkkunskaper. Vi måste värna om en god språkundervisning.

Vad krävs då för att grundskolan skall ge goda färdigheter i främmande språk?

Språk är färdighetsämnen som kräver upprepade övningstillfällen och lång inläringstid – olika lång tid för olika individer. Hur långt grundskolan kan föra språkkunskaperna beror till största delen på hur lång tid man ger den. De nya arbetssätt vi i dag tillämpar kräver mer tid. Det viktiga är att i grundskolan lägga en god grund, som man sedan kan bygga vidare på. Men ger man för få övningstillfällen och för litet tid, blir grunden inte god, och eleverna glömmer då rätt snart – trots att man när man är ung lär språk mycket lätt – det de lärt sig.

Språk måste övas intensivt och av varje elev. Läraren-handledaren måste hela tiden veta vad målet är och hur man skall nå det. Varje övning måste kunna motiveras och genomföras på ett metodiskt riktigt sätt. Pendeln i språkdebatten har svängt ganska häftigt under årens lopp, och det har varit svårt för många lärare att hitta en bra väg mellan extrem grammatikträning och extrem naturmetod.

I dag svänger pendeln lugnare. Man övar på det främmande språket. Man övar grammatiken. Man strävar efter att kommunicera. Förklaringar ges på svenska, om nödvändigt.

Språkinläring kräver intensiv och extensiv textläsning, konsekventa övningar, ständig innötning, elevaktivitet, konkretion och koncentration. Alla övningar måste inriktas på och anpassas efter individen. Alla elever måste öva aktivt och förstå vad de övar och – för att använda elevspråk – alla måste hänga med i undervisningen.

En förutsättning för inläring av ett främmande språk är god färdighet i det egna språket. Det är viktigt att basfärdigheter i svenska prioriteras.

Eftersom språkinläring kräver upprepade övningstillfällen och repetition är det viktigt att eleverna repeterar och övar hemma. Men naturligtvis skall dessa hemuppgifter vara väl inövade och anpassade efter elevernas ålder och mognad. Regelbundna hemuppgifter – om än aldrig så enkla – ger, förutom bättre färdigheter och kunskap, goda studievänor, träning i att ta ansvar för

en egen uppgift och träning i koncentration. Goda studievvanor är viktiga för språkinläringen.

Naturligtvis är det mycket annat som påverkar språkinläringen lika väl som det påverkar studier i andra ämnen: andra aktiviteter som alltför ofta bryter undervisningen, oro, otrygghet, skolk, stor frånvaro och bristande punktlighet liksom att vi inte ställer anpassade krav och inte lär elever att ta ansvar. Avbrott i undervisningen är dock speciellt skadliga när det gäller färdighetsträning.

Det är också mycket bra att de nya målen och riktlinjerna för grundskolan så klart tar upp skolans fostrande roll. Den diskussion om normer som började när statsrådet Britt Mogård tillsatte den s. k. normgruppen måste fortsätta, så att vi kan komma fram till en gemensam syn på hur vi skall fostra barn och ungdom i hem, förskola och skola.

Det inte minst viktiga är att vi vuxna själva erkänner och lär barn och ungdom att kunskaper är viktiga och att skolan och undervisningen är viktiga – både för samhället och för individen.

Herr talman! Beslutet om ny läroplan för grundskolan innebär att alternativkurserna i tyska och franska skall försvinna. Det är mycket olyckligt att ta bort den här möjligheten för elever att välja en studietakt som passar den enskilde. Språk är färdighetsämnen. Skillnader mellan eleverna framträder mycket snart, ibland redan efter en termin. Framför allt kommer de elever att drabbas som behöver längre tid eller lugnare arbetstakt. Det är förödande för språkitresset och självförtroendet att tvingas sitta i en grupp tillsammans med elever som hela tiden är mycket duktigare och där man inte klarar av eller förstår. Varje elev har rätt att kräva att undervisningen känns meningsfull och är begriplig. Likaså är det förödande för språkitresset att inte stimuleras tillräckligt. Den motivation som är drivkraft för inlärandet försvinner, om inte arbetstakten, övningar och texter är anpassade efter den enskilde eleven.

Många elever väljer tyska eller franska i årskurs 7 med stor entusiasm och stor glädje. Det är viktigt att de kan välja en kurs som är lagom svår för att deras entusiasm och motivation skall bibehållas. Det smittar gärna av sig på andra ämnen.

Alla elever måste ju ha rätt att välja tyska eller franska – vare sig de har stor eller liten språkbegåvning. När alternativkurserna försvinner kommer troligen ett stort antal elever – de som i dag skulle välja allmän kurs – inte att våga sig på att välja tyska eller franska. Detta är verkligen att beklaga. Tyska och franska skall inte vara förbehållet ett fåtal. Sverige behöver många språkkunniga människor. Alternativet till detta är att vi sänker kraven, och det vore också att beklaga. Goda språkkunskaper är viktiga för Sverige och för den enskilde.

Som alltid när det gäller brister i skolan är det elever från hem som inte är studiemotiverade som drabbas. Studiemotiverade hem kompenserar sina barn på olika sätt.

Varje moment i språkundervisningen bygger på det föregående. Man kan inte hoppa om eller hoppa över hur som helst. Allt behöver övas in och

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

begripas. För den elev som inte hänger med blir det som kommer efter mycket svårt, så småningom kanske obegripligt och meningslöst. Kurser av olika svårighetsgrad och med olika arbetstakt behövs för elevernas skull och för att bibehålla kvaliteten i språkundervisningen.

Det är obegripligt för mig att allmän och särskild kurs skall finnas kvar i engelska och matematik men inte i tyska och franska. Alla dessa ämnen är ju färdighetsämnen med likartade problem. Tyska och franska brukar dessutom av eleverna uppfattas som svåra ämnen. Alternativkurserna har ju tillkommit för att förbättra undervisningen i färdighetsämnena.

Vi måste se realistiskt på språkundervisningen. Det är ytterst sällan man som språklärare klarar att i en grupp med stor spännvidd mellan eleverna ge var och en rätt anpassad hjälp och stimulans. I språk måste en mycket stor del av undervisningen vara lärarledd. Individualisering är också svårare i språk än i andra ämnen, eftersom språkundervisning bygger på tal. Man måste kommunicera med varandra, och detta förutsätter att man förstår varandra och är på en någorlunda likartad nivå.

Ett av felen med skolan är att många elever upplever den som meningslös. För att uppleva skolan som meningsfull måste varje elev känna att undervisningen, övningarna, är viktiga och begripliga för just honom eller henne.

Om språkundervisningen i grundskolan skall tillgodose kraven på kvalitet, stimulera alla elever och utveckla till god färdighet efter varje elevs anlag och intresse, måste eleverna enligt min mening kunna erbjudas alternativa kurser av olika svårighetsgrad och olika studietakt, att välja emellan.

Jag har dock inget eget yrkande, herr talman, eftersom beslutet om ny läroplan så nyligen har fattats, utan jag instämmer i det särskilda yttrande som lämnats av de moderata ledamöterna i utbildningsutskottet.

RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! Låt mig få börja med ett personligt vittnesbörd. Jag har aldrig under min hittillsvarande livstid hos mig själv upptäckt det "medfödda religiösa behovet, den religiositet och drift att tro", som Märten Werner och Gunnar Oskarson i sin motion fastslår som "oomtvistlig". Jag växte upp i ett hem utan religionsutövning. Det blev en chock att i skolan tvingas delta i kristna kulthandlingar. Och det var inte, herr talman, nådigt för de elever i 1940-talets skola som vågade ställa frågor om tron eller rent av bestrida några av de "sanningar" som förkunnades från katedern.

Nu återkommer från högerhåll kraven på att den auktoritära förkunnelsen skall in i skolan igen. Och i självtillräcklig ignorering av alla de människor som har en genontänkt icke-kristen, icke-religiös livsåskådning eller hållning i etiska och samhällliga frågor sätter motionärerna kristendomen i ensamt majestät som enda existerande alternativ till ökande våld i samhället, alkohol- och narkotikamissbruk, skilsmässor, social utslagning, självmord och bristande framtidstro. Kristendomen har enligt t. ex. motion 288 av Anita Bråkenhielm och Gullan Lindblad ensamrätt på "medmänsklighet, kärlek och personligt ansvarstagande". På annat sätt kan jag inte tolka

resonemanget, som utmynnar i kravet på att kristendomsundervisningen skall återges en självständig plats i skolan.

Nu kan man förvisso påstå att det är att ödsla krut på döda hökar att angripa moderatmotioner som utskottets majoritet har avvisat. Ett flertal kristna organisationer har, som utskottet påpekar, enligt förra årets proposition om läroplanen för grundskolan ställt sig positiva till att religionskunskap integreras i den samhällsorienterande sektorn. "De etiska och religiösa frågorna kan – -- inte isoleras utan bör relateras till de stora överlevnadsfrågorna, de teknologiska framstegen och kapprustningshotet", skriver utskottet.

Integreringstanken har också stöd från vänsterpartiet kommunisterna, och vi anser att integreringen bör gå ännu ett steg längre, så att undervisningen om religioner sätts in i olika sammanhang och jämföras med orienteringen om andra filosofier och samhällsuppfattningar. En undervisning *om* och inte en agitation *för* vare sig den ena eller den andra uppfattningen. Vi knyter i motion 526 an till arbetarrörelsens gamla krav på en helt sekulariserad skola. Spåren av en skola som var underställd en kyrklig överhet i förbund med den privilegierade och maktägande klassen bör utplånas.

Det märkliga är att samma krafter som nu kräver att kristendomen skall återfå en särställning i skolan, så som den hade i en mer auktoritär tid än vår, i andra sammanhang brukar hylla dagens samhälle just för dess pluralism. Jag har full förståelse för att människor med en stark övertygelse önskar att just deras övertygelse skall genomtränga hela samhället, forma och förändra, fostra och vägleda. Men detta är ju något gemensamt för *alla* oss som har en genomtänkt helhetssyn i de grundläggande livsfrågorna. Och på ömse håll har vi ju också vid sidan av skolan möjligheter att påverka, skola och fostra våra likasinnade i våra organisationer, kyrkor och annorstädes. Kärleken och ansvarstagandet kan flöda lika varmt i det marxistiska hemmet som i det kristna eller i andra familjer och gemenskaper där andra uppfattningar råder. Om skolan skall ge barn och ungdom svar på livets frågor bör svar rimligtvis ges från alla håll och inte uteslutande från ett. Men givetvis kan det ligga något i kritiken från kristet håll, att en utslätande undervisning som inte tar ställning kan bli ödeläggande för de unga, som vill ha ärliga och riktiga svar. Och på en punkt kan även den övertygade dialektiske materialisten instämma i det Tore Nilsson från kristen utgångspunkt skriver i sin motion: "Tycken och tankar av ateister och agnostiker, av kritiker och fiender till kristen tro skall inte prägla eller styra skolans undervisning. Vad Bibeln och kristenheten tror och lär skall presenteras för eleverna."

Principiellt delar jag hans uppfattning, om jag får tolka den så att motståndares och kritikers uppfattningar inte skall prägla undervisningen om någon i dag levande och verkande livsåskådningsriktning. Då bör detta också gälla skolans undervisning om den marxistiska tanketraditionen.

Frågan är vilken form den undervisning skall ha som "inte skall innebära auktoritär påverkan eller åsiktsförtryck", som Tore Nilsson uttrycker saken i sin motion. Trycket på lärare som skall undervisa objektivt och opartiskt kan vara hårt, och dilemmat undanröjs inte om det verkligen är så som Tore

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

Nilsson anför från en skolforskare, att religionskunskapen består av intellektuellt snömos.

Är det inte då rimligt att skolan kan fås att fungera så att den förmedlar god och riktig kunskap om de religioner och åskådningar som i dag finns i vårt samhälle i de rätta sammanhangen och att övertygelserna och förkunnelsen släpps in i skolorna på samma villkor som t. ex. politiska ungdomsförbund kan framträda inför eleverna för att levandegöra samhällskunskapen? Jag ser ingen annan utväg i ett samhälle fullt av motsättningar. Därför yrkar jag, herr talman, bifall till motion 526, yrkande 1 a.

Jag vill också beröra de övriga krav som vpk har framfört i de motioner som behandlas i betänkandet. I motion 526 har vi framfört uppfattningen att arbetslivet och dess villkor skall finnas med i samtliga ämnen i skolan och bilda utgångspunkten för undervisningen. I yrkande 1 b i motionen begär vi därför riksdagens uttalande om att momentet "skola-arbetsliv" bör införas på kursplanen som huvudmoment inom de olika ämnena på alla stadier och att arbetslivsorientering därvid bör avskaffas som särskilt ämne.

Nu påpekar utskottet att skolöverstyrelsen starkt har betonat de här integreringsfrågorna vad beträffar både grundskolan och gymnasieskolan och att även gymnasikutredningen förväntas pröva en integration i skolans hela verksamhet. Det är dock oklart om utskottet menar studie- och yrkesorientering i snäv mening eller avser den helhetssyn på undervisningen som vpk talar för i motionen. Jag ser därför ingen annan möjlighet att påverka saken än att också på den punkten yrka bifall till motionen. Jag yrkar alltså bifall till yrkande 1 b i motion 526 av Lars Werner m. fl.

I motion 1715 av Eivor Marklund tar vpk upp behovet av medel även nästa budgetår för att producera punktskriftsböcker för försäljning. Utskottet skriver att försöksverksamheten skall utvärderas men att det är angeläget att verksamhet i syfte att tillgodose de synskadades behov av att köpa litteratur i punktskrift säkerställs ännu ett budgetår utan att riksdagen gör någon markering av anslagens användning. Utskottet vill att riksdagen skall ge regeringen denna mening till känna, och från vpk:s sida vill vi då uttrycka den förväntningen att regeringen i praktiken kommer att beakta ett sådant uttalande. Jag har därför inget yrkande på den punkten.

I övrigt, herr talman, yrkar jag bifall till motion 1892 av Lars Werner m. fl. om ökat utrymme åt idrott i skolorna.

SVEN JOHANSSON (c):

Herr talman! Utbildningsutskottets betänkande nr 21 behandlar bl. a. flera motioner. Motionerna vittnar om att vi inte är nöjda med dagens skola. Alla dessa motioner vill göra skolan bättre och visa på områden där den inte fungerar tillfredsställande.

En del av oss har återkommit med motioner som vi väckt när läroplanen antogs av riksdagen. Vi fick dem då avslagna, men vi ansåg dem inte så litet värda att vi inte kunna komma tillbaka.

Jag har tillsammans med Tore Nilsson väckt en motion om den andliga vården inom skolan. Vi har gjort positiva omdömen om det som är bra i den

svenska skolan. Men vi säger också:

”Men trots detta kämpar många skolungdomar med svåra problem. Det gäller för dem att lösa livsfrågorna, att finna livets mening. Och just detta att finna livets mening är, i sina olika aspekter, en av de största och djupaste frågorna för ungdomar i tonåren. Även valet av yrke kan vara mera påfrestande än vi tänker oss för en ung människa, inte minst i vår tid med dess komplicerade samhällsliv.” ---

”Mot denna bakgrund framstår det helt klart att behovet av verkliga ledstjärnor för skolungdomarna är stort, och här får samhället inte tveka när det gäller att ge ungdomarna all den hjälp som kan ges för att lösa problemen.”

Det händer en hel del i ungdomsvärlden i dag som är mycket intressant. Sökandet efter livets mening, det som man har kallat för urgrubblats klassiska frågor, har fått en framskjuten plats igen hos dagens ungdom: varifrån kommer jag, vart far jag och varför lever jag?

Dan Andersson, som så fint har tolkat den naturliga människan, säger:

Det är något bortom bergen, bortom blommorna och sången
det är något bakom stjärnor, bakom heta hjärtat mitt
Hören – något går och viskar, går och lockar mig och beder:
Kom till oss, ty denna jorden den är icke riket ditt!”

Detta ”något” måste konkretiseras för ungdomarna. Det kräver ungdomarna i dag. Men ungdomarna vill ju också ha en meningsfull livsuppgift. Det är inte i första hand fråga om en strävan efter titlar och inkomster, vilket medelålders människor och äldre är besmittade av, utan man vill att det man skall ha för sig under sina år skall vara meningsfullt. Trots alla undersökningar som säger annorlunda har man ändå kunnat upptäcka en annan inställning, inte minst när det gäller ungdomar i de lägre tonåren, till bruket av droger, knark och alkohol.

I förra veckan samtalade jag med en ung lärare, som har hand om ungdomar också på fritiden. Han sade att man har börjat skönja en annan inställning hos de yngre. Det är inte inne att lösa livsfrågorna genom att använda sådana förödande bedövningsmedel som knark och alkohol. En ny inställning måste förankras och föras vidare i något. Den kan förankras i en positiv livsåskådning, som ger hjälp och vägledning.

Jag har varit litet förvånad under de senaste dagarna. Jag har tillhört riksdagen i 16 år, och jag har följt inte minst vpk:s agerande i dessa frågor, eftersom jag i min privata uppgift vid sidan om riksdagen ofta träffar samman med just de människorna. De kommer till våra evangeliska möten ibland, och vi har ganska livliga samtal. Det har förvånat mig att det under dessa år har förekommit så få försök att angripa kristendomen. Men i går försökte Nils Berndtson åstadkomma en förändring när det gällde tingspredikan. Inga Lantz, som ju har varit med i utskottet, har förut i dag angripit den kristna livsåskådningen. I det senaste anförandet togs dessa frågor upp igen. När jag lyssnade gjorde jag den reflexionen att man inom vpk numera kanske känner ett stöd från majoriteten i denna kammare så att man vågar mer aktualisera

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

dessa frågor, som man har lagt undan i några år.

Enligt den kristna livsåskådningen består människan av kropp, själ och ande. Det är viktigt att skolan erkänner hela människan och ger henne den hjälp hon behöver och kan få. En kristendomsundervisning byggd på Bibeln innebär att unga människor vill komma till rätta med hela människan. Vem kan vara med och hjälpa? De som tror och har upplevt kristendomen har de största möjligheterna.

En flicka på 16 år sade till mig häromdagen: "Tänk om man kunde tala med religionsläraren om det som man bär på innerst inne. Men det blir inte så, och jag tror inte att han förstår mig."

Det måste inom skolans område finnas någon med en positiv inställning till det andliga och utbildad för att ge hjälp och vägledning i situationer där lärarnas, läkarnas och de vanliga skolkuratorernas insatser inte räcker till.

Låt mig säga – och det är min uppfattning – att den kristna trons etiska och moraliska livssyn inte skall tvingas på någon. Men den skall positivt erbjudas, eftersom unga människor behöver ledstjärnor för att hitta rätt. Att hjälpa ungdom med livsfrågorna är en angelägen uppgift som skolan bör ta vara på.

Jag skall inte yrka bifall till min motion, för det lönar sig inte vid det här laget, men jag hoppas få återkomma. Det är viktigt att vi slår vakt om den kristna livsåskådningen, som utgör grunden för västerländsk kultur och människosyn och för vår demokratiska livshållning. Annars kommer vi att få något annat i stället, för ungdomen som växer upp måste ha ledstjärnor, måste ha en livsåskådning.

RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Sven Johansson måste ha missat innebörden i mitt anförande och även i det tidigare anförandet av Inga Lantz. Några angrepp på den kristna livsåskådningen har inte riktats från vår sida.

Det jag har givit uttryck för är en reaktion mot vad jag utläser som en ringaktning för andra uppfattningar, som rimligtvis icke kan infogas ens bland religiösa övertygelser, långt mindre i kristendomen. Som snart femtioårig medborgare i det här samhället, förälder, med familj, med ansvarstagande i min dagliga levnad, ser jag mig själv likvärdig med andra, likaså min livsuppfattning som många andra människor delar, även om vi inte tillhör någon majoritetsriktning – men det gör inte de aktiva kristna heller i vårt samhälle.

Låt oss inte ta någon kulturkamp. Vänsterpartiet kommunisterna vill inte initiera någon kamp mot kristendomen. Låt oss arbeta med de konkreta frågorna där vi finns i samhället, sida vid sida, med våra olika utgångspunkter. Det är detta jag menar, och det är därför jag säger att all undervisning skall vara en undervisning *om* de olika livsåskådningarna, inte *för*.

Självva förkunnelsen skall vi stå för i andra sammanhang, och det har vi all rätt till i det här samhället. De möjligheterna finns garanterade, och det sker ju dagligen i olika organisationer och församlingar att man bygger upp

varandra, att man också verkar utåt och att man möter barn och ungdom med sin förkunnelse. Men det innebär inte att någon skall ha särställning.

SVEN JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tror inte att jag skall ta upp någon debatt här med vpk. Vi får läsa i snabbprotokollet vad som har sagts, men det som jag fann anmärkningsvärt var att de tongångar som jag nu mötte har jag inte hört tidigare under de år som jag har varit med i riksdagen.

Jag tror ingen vill stiga upp och säga att det är slentrian eller att man inte menar någonting med det, när över 95 % av människorna i vårt land tillhör statskyrkan eller olika frikyrkor. Från dopdagen till begravningsdagen vill man i olika sammanhang ha med det kristna inslaget, och så länge vi har det så i vårt land kan frågan aldrig ställas om kristendomsundervisning skall förekomma eller inte. Det är ju absolut givet att sådan undervisning skall bedrivas.

Därför är jag besviken på utbildningsutskottet som inte har förstått vad det innebär att i stort sett alla människor i vårt land tillhör frikyrka eller svenska kyrkan. Det är en annan sak att man inte skall *tvinga* på någon den kristna livsåskådningen, utan man skall *erbjuda* den. Jag tror inte heller att någon har upplevt att han eller hon i skolan eller i annat sammanhang har blivit tvingad.

Om det sedan skulle stöta en del att höra något från Bibeln, så vill jag säga att vi andra ju också får finna oss i att möta mycket som vi inte accepterar.

ANITA BRÅKENHJELM (m):

Herr talman! Min medmotionär i motion 288 Gullan Lindblad och jag är båda nya ledamöter av denna kammare. Som sådan har man naturligtvis entusiasm, idéer, önskingar man vill framföra, mål man vill arbeta för – önskemål, som man kanske länge hoppats få en möjlighet att framföra i Sveriges mäktigaste församling.

Gullan Lindblad och jag har ensamma, tillsammans och tillsammans med andra haft många önskemål, på vitt skilda områden. Men jag talar för oss båda när jag säger, att inget känns så viktigt, så angeläget – och mött ett sådant gensvar bland människor ute i vårt land – som när vi hemställt hos riksdagen om åtgärder för att återge kristendomsundervisningen en plats i svenska skolor.

Man får vänja sig vid att inte få som man vill. Men det känns hårt att inte ens med hjälp av flera andra motioner – 242 av Mårten Werner, 1300 av Tore Nilsson, 890 av Arne Lindberg – med liknande innehåll ha kunnat pressa utskottet till eftertanke och till ett ställningstagande. Att hänvisa till vad man tyckt förra året, vad något statsråd tyckt någon gång eller vad kristna organisationer sades nöja sig med för flera år sedan – det är inget ställningstagande.

Flertalet av oss i denna kammare är tillräckligt gamla för att ha haft förmånen att växa upp i ett kristet land. Vid mitten av detta århundrade ägde

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

de flesta människor i landet kännedom om tio Guds bud, evangeliet och det kristna kärleksbudet. Förvisso i mänsklig ofullkomlighet och med varierande resultat samverkade dock hem, skola och kyrka för att ge den uppväxande generationen åtminstone möjligheten att få fotfäste och vardags-hemkänsla i den religion som all västerländsk medmännisklighet, normbildning och hela vår samhällsbyggnad ytterst ändå vilar på.

Vi är gamla nog att minnas ett Sverige där lås var obehövliga, där människor hade respekt för andras liv och egendom, där man kunde lära barn att alla vuxna var att lita på och där bedrägeri mot medmänniskor och samhälle åtminstone inte var något man öppet skröt med.

Men våra barn har inte haft förmånen att växa upp i ett kristet land. Vårt välfärdssamhälle är trasigare än någonsin. Ensamhet, utslagning, ångest och missbruk griper omkring sig. Människor får lära sig ställa krav, men inte att ta ansvar, varken för sig själva eller för sin nästa. Unga människor har tappat fotfästet i tillvaron.

Det borde vara samhällets skyldighet att, jämte alla andra försök till åtgärder, även ge nästa generation chansen att få kontakt med skälens till att rätt och fel är rätt och fel, och höra talas om glädjen i tjänsten i vardagen och om ansvaret för nästan. Kyrkorna försöker, det finns hem som försöker, men skolan och samhället gör det knappast. Jag hörde för någon tid sedan en ung, entusiastisk skolkurator berätta om hur man i hans skola undervisade barnen i straff- och processrätt, som han uttryckte det. Man spelade fingerade rättegångar, gjorde studiebesök i domstol och fängelse. Han var stolt över hur man på detta sätt bibringade barnen rättsbegrepp. Jag frågade honom, om han inte tänkt på att lära barnen *varför* man inte skall stjäla en bil i stället för att tala om vad som händer ifall man gör det. Det skrämmande var att han inte förstod vad jag menade – att det är viktigare att tala om att du inte skall stjäla en bil därför att den tillhör någon annan än att tala om hur samhället straffar dig om du gör det.

I mina barns läroböcker i religionskunskap talas det om "de kristna" som en främmande sekt som tror och tycker vissa saker. Det talas om Kristus i välvilliga och ibland litet nedlåtande ordalag, som vore han en människa vilken som helst med ibland litet underliga idéer. Det är en religionsundervisning värd att, som utbildningsutskottet gör, jämföras med undervisning om kaprustning och teknologiska framsteg.

Det är just detta vår motion handlar om. Den handlar inte om så och så många timmar till den sortens religionsundervisning, integrerad med något annat eller inte, utan om att återge kristendomsundervisningen en plats på skolschemat. En rak och bekännande undervisning, byggd på Den Heliga Skrift och bekännelseskriterierna och en undervisning som både ställer frågorna och försöker ge svaren.

Det handlar om att ge också nästa generation chansen, möjligheten att få fotfäste. Det handlar om möjligheten, utgångspunkten för att komma vidare till en insikt om att det alltid, hur livet än ser ut, finns En som bryr sig om.

I detta anförande instämde Gullan Lindblad och Erik Olsson (båda m).

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Jag har antecknat mig sist på talarlistan för att ha tillfälle att svara på frågor som eventuellt ställdes till utskottet och bemöta yrkanden som under debatten kunde komma att framföras. Nu blir min uppgift ganska lätt – det har inte ställts så många yrkanden, och inga frågor har riktats till utskottet. Det har varit en mot utskottsbetänkandet ganska välvillig diskussion.

Jag skulle vilja börja detta korta inlägg med att säga att när Inga Lantz beskriver situationen i skolan är jag beredd att i väsentliga avseenden hålla med henne. Jag har gjort det förr genom åren. Det är väldigt mycket i skolan som inte är bra, och det är skälet till att vi har startat ett omfattande arbete med att försöka reformera den svenska skolan. Sedan kan vi ha delade meningar om i vilken takt förändringarna kan ske och vilka åtgärder vi skall vidta.

Jag vill gärna erinra kammarens ledamöter om att det mot bakgrund av det fattade beslutet om SIA-reformen och det läroplansbeslut som riksdagen tog förra året just nu håller på att växa fram ett utomordentligt omfattande reformarbete ute i skolan. Det sker oerhört mycket på fältet runt om i landet. Mycket entusiasm och stort engagemang utvecklas – vi har duktiga och engagerade lärare, föräldrarnas intresse blir allt större, elevernas medverkan ökar. Det sker just nu påtagliga förändringar till det bättre i skolan. Men väldigt många problem är olösta, och det vore orimligt att nu säga att allt är bra. Det är det inte – fortfarande är det mycket som inte är bra.

Vad jag i första hand vill beklaga är att reformeringen av skolan skall ske i en tid då våra gemensamma resurser inte ökar utan minskar. När för länge sedan företrädare för utbildningsutskottet begärde det som blev SIA-utredningen var det i en tid av optimism och framtidstro, där man räknade med en oavbruten resursökning. Av den resursökningen skulle stora delar kunna komma skolan till godo.

Nu har det inte blivit så. SIA-reformen träder i kraft i en tid då resurserna minskar, och det skapar svårigheter. Kommunerna har utomordentligt svårt att ge skolan de pengar som skolan rimligtvis borde ha för att SIA-reformeringen skulle bli rimlig och bra. Det finns anledning, herr talman, att beklaga det förhållandet. Men samtidigt måste vi göra så gott vi kan. Jag vill gärna uttala stor tillfredsställelse över de stora bemödanden som görs inom skolväsendet för att leva upp till de intentioner som riksdagen har fattat beslut om.

När utskottet nu avstyrker en lång rad motioner som vill ändra förra årets läroplansbeslut är det, som framgår av betänkandet, av det skälet att vi under månader av arbete i utbildningsutskottet hade att behandla hela läroplansområdet. Då kan man inte ett år efteråt riva upp detta beslut. Jag är därför tacksam att Hans Nyhage inte har ställt några yrkanden utan bara markerat moderata samlingspartiets inställning och accepterat att beslutet fattades

Anslag till skolväsendets centrala och regionala myndigheter m. m.

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

förre året och att det nu tar ett tag innan det kan omsättas i verkligheten. I tillämpliga delar skall läroplanen börja förverkligas redan i höst.

Jag håller med den talare som tidigare sade att det inte vore så dumt om vi nu utan att röra i dessa läroplaner kunde ge skolan rimlig arbetsro.

Jag vill vända mig till en enda talare, som på ett orättvist sätt karakteriserat utskottet – Anita Bråkenhielm. Hon sade i sitt inlägg att det kändes hårt att inte ens med hjälp av flera andra motioner ha kunnat pressa utskottet till eftertanke och till ett ställningstagande. Det är ett okunnigt uttalande – det är inte på det sättet. Utbildningsutskottet har genom åren arbetat intensivt med livsåskådningsfrågorna. Det har varit ett av de besvärligaste ämnesområdena, och de som har varit med i utskottet vet att det aldrig har förekommit nonchalans vid behandlingen av dessa frågor, att det aldrig har varit tal om att vi inte skulle pressas till eftertanke. Det är knappast något ämnesområde som i så stor utsträckning har tagit utbildningsutskottets uppmärksamhet i anspråk som just detta ämnesområde.

Det är klart att det utskottsbetänkande som nu föreligger och de betänkanden som riksdagen tidigare har ställt sig bakom innehåller många kompromisser. Det innebär också att det är många av kammarens ledamöter som inte är nöjda utan för sin egen del gärna skulle vilja ha andra lösningar. Det gäller även mig. Men vi har gjort vad vi har kunnat för att i en anda av demokrati och respekt för alla olika åsiktsriktningar försöka forma reglerna i skolan så, att kunskapen om de skilda livsåskådningarna skall bli så stor och så god som möjligt men att den skall baseras på respekt för oliktankande.

Herr talman! Självfallet ställer jag mig bakom den socialdemokratiska reservation som har fogats till utskottsbetänkandet. Jag yrkar därför bifall till reservationen, men på övriga punkter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

BERTIL HANSSON (fp):

Herr talman! Jag kanske bryter mot det vanliga mönstret i sådana här debatter när jag anmäler mig så sent att utskottets ordförande, som räknat med att vara den siste på talarlistan, inte blev detta. Det var den debatt som här har förts kring skolans undervisning i religionskunskap och framför allt Anita Bråkenhielms inlägg som gjorde att jag kände det angeläget att ta till orda i ett ämne där jag har en nästan 40-årig lärarerfarenhet bakom mig, även om jag i egenskap av riksdagsledamot är nybörjare i denna talarstol.

Jag är orolig för den begynnande splittring som jag tycker mig se i motionerna kring religionskunskapen och i dagens debatt här i kammaren – splittringen i fråga om hur vi i vår skola skall ha det på det känsliga område som heter religionskunskap.

Den svenska skolan intar en unik position, i varje fall i den västerländska kulturkretsen, när det gäller hanteringen av de religiösa frågorna. Vi har valt en unik väg genom att säga att undervisningen i religionskunskap är obligatorisk för alla elever. När vi intog den ståndpunkten var vi medvetna om att den pluralism som finns i det svenska samhället, trots den

95-97-procentiga anslutningen till kristna samfund, innebär att ett obligatorium i fråga om religionskunskap också måste kopplas till ett krav på objektivitet i undervisningen. Det finns ingen möjlighet för oss att hålla samman kring den svenska skolan med en obligatorisk undervisning för alla ungdomar i religionskunskap, om man begär att undervisningen i kristendomskunskap skall vara bekännande. Det är kyrkornas angelägenhet att svara för förkunnelsen i samhället. Det är skolans angelägenhet att svara för en objektiv undervisning – inte objektiv på det sättet att den blir neutral och grådaskig till döds, men objektiv på det sättet att den låter olika röster komma till tals.

Skolan jämför inte kristendomen med andra religioner. Det är redan genom den plats som den ger åt kristendomen i förhållande till andra religioner klart att den inte gör det. Det framgår också av det beslut som riksdagen har fattat i anslutning till läroplansreformen, när den beslutade att religionskunskap skall finnas som ett särskilt ämne och få motsvarande andel av det samhällsorienterande blocket som tidigare och dessutom tillade att Bibeln skall vara det centrala i undervisningen om kristendomen.

Med den kännedom jag har om den kristna opinionen, med en lång erfarenhet bl. a. som ordförande i samkristna skolnämnden, vill jag klart slå fast att vi har tolkat denna opinion på det sättet, att religionskunskapen bör vara integrerad med de samhällsorienterande ämnena men att den också bör ha sina särskilda huvudmoment. Vi menar att undervisningen om de religiösa frågorna på det sättet kommer in i ett levande sammanhang med livet över huvud taget. En religionsundervisning och en kristendomsundervisning som skulle ha vad motionärerna har kallat en självständig ställning skulle – befarar vi som har tagit den till integration positiva ställningen – innebära att religionsämnet och kristendomskunskapen fick en så isolerad position i skolans liv att de den vägen skulle gå sotdöden till mötes. Vi tror på integrationen, och vi tror på en kristendomsundervisning inom religionskunskapens ram med Bibeln i centrum. Där får barnen direkt möta det kristna budskapet och ta ställning till livsfrågorna på det sätt som en objektiv information ger möjlighet till och på det sätt som kan ske när hem och kyrka möter skolan på detta viktiga område i en positiv vilja till samverkan, och där hemmen tar sitt huvudansvar för barnens fostran och vård.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag har känt mig föranlåten att ta till orda igen. Jag är väldigt besviken över att så stor del av den debatt som jag trodde skulle handla om vårt skolsystem och hur det fungerar – eller rättare sagt inte fungerar – har blivit en debatt om religionsundervisning i olika riktningar. Jag är mycket besviken över att vi inte har diskuterat den skola vi har som fungerar så dåligt för väldigt många barn. Jag vill göra den markeringen.

Vi vet att om det inte ges helt andra resurser och om kommunerna inte får helt andra möjligheter att motverka den segregering som finns i skolan och som förstås hänger samman med bostadsplanering och samhällsplanering, och även med skattepolitik om man vill gå riktigt långt, så kommer ingenting

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

att hända i positiv riktning. Ingenting kommer att hända som bemöter de utredningar och undersökningar som har gjorts om hur dåligt den svenska skolan fungerar i dag. Det kommer att ske en fortsatt utarmning för de barn som slås ut, vilket nu oftast sker redan i förskolan.

Stig Alemyr sade att det är mycket omfattande reformer på gång. Och vi har haft decennier av reformer – vi har t. ex. avskaffat orättvisa skolsystem. Men man kan fråga sig om vi har kommit så särskilt långt. Jag tycker inte vi har gjort det. Det bekräftas ju av de utvärderingar som har gjorts och som visar att det finns oerhörda orättvisor. Det är naturligtvis bra att elever, lärare och föräldrar engagerar sig mera nu, men det är långt kvar innan vi får resultat också på det området. Mot bakgrund av den fördelningspolitik som förs och som medför att kommunerna utarmas i stället för att få möjlighet att lösa de problem som finns bl. a. inom skolan tycker jag att man har anledning att vara väldigt pessimistisk. Nu hänger man upp mycket på SIA-reformen, men det fattas ju pengar också för att genomföra den.

Jag är alltså mycket besviken över att den här debatten inte handlar om den orättvisa skola vi har och om det förhållandet att barn från t. ex. Slottsstaden i Malmö eller från Danderyd och Lidingö får en helt annan undervisning än barn som kommer från södra förorterna i Stockholm, t. ex. Huddinge, eller från Rosengård i Malmö.

Det är sådana saker som är väsentliga när man diskuterar skolan, inte att inrikta diskussionen på religionsundervisningen. Jag har inte hört att någon tagit upp sådana problem på skolans område. Också Stig Alemyr slank förbi den fråga som enligt min och vpk:s förmenande är viktig att diskutera: Hur får man en skola som fungerar för alla?

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! I och för sig tycker jag inte att det är så väsentligt att diskutera om Inga Lantz är besviken eller inte. Varje ledamot har ju rätt att ta upp de ärenden han eller hon önskar. Den diskussion vi har haft om livsåskådningsfrågorna, religionskunskapen och kristendomskunskapen är enligt min mening väsentlig, och jag tycker inte att man skall säga att den inte på något sätt hör hemma här eller att den är betydelslös. I varje fall vill jag under inga omständigheter att vi skall låta skoldebatten bli en diskussion om fördelningspolitiken och om den kommunala ekonomin.

Jag har nöjt mig med att i kammarens talarstol säga att det är ont om pengar och att vi beklagar det. Det råder en knapphet på resurser när det gäller att genomföra skolreformerna, och det beklagar vi. Orsakerna till detta kan vi ha delade meningar om, men de debatterna tar vi i andra sammanhang i den här lokalen.

Jag tror, herr talman, att vi måste ha klart för oss att skolan är kommunal. De beslut riksdagen fattar kan inte detaljreglera skolans vardag. Riksdagen har nu fattat en rad principiella och övergripande beslut på skolans område. Det gäller beslutet om skolans inre arbete, beslutet om läroplanerna och beslutet om statsbidragsgivningens regler. Men därutöver är det kommunerna som nu skall se till att det blir en praktisk verklighet av detta och att den

blir så bra som möjligt. I det avseendet har riksdagen tidigare uttalat att vi litar på att kommunerna skall försöka göra allt vad de kan för att leva upp till beslutens intentioner. Jag är övertygad om att de kommer att göra det och att de kommer att anstränga sig till det yttersta. Jag vill varna riksdagen för att tro att det är en rimlig lösning på skolans problem att centralt besluta på punkt efter punkt i detaljfrågorna. De besluten måste fattas lokalt, eftersom förhållandena är så väldigt olika på olika håll i landet.

Några ytterligare frågor återstår, herr talman. Vi väntar på en gymnasieutredning som skall hjälpa oss att reformera gymnasieskolan, och vi väntar också på att så småningom få ett beslut om en ny lärarutbildning. När dessa frågor är förberedda får vi diskutera dem här. Det är inte så att utbildningsutskottet inte vill föra en debatt om skolan. Självfallet skall vi göra det. Men det finns ingen anledning att nu upprepa den diskussion som fördes för ett år sedan, för två år sedan och för tre år sedan och som ledde fram till de övergripande beslut som nu skall ut i den kommunala verkligheten.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Bara ett kort genmäle till Stig Almyr. Han sade att vi litar på kommunerna. Det är inte första gången man hör detta, det är ett slags honnörsord att säga att man litar på kommunerna. Vi har också hört den frasen när det gäller utbyggnaden av barnomsorgen. Men det har ju inte gått så särskilt bra, och jag tror inte heller att det kommer att gå särskilt fint så länge kommunerna inte får de ekonomiska resurser som behövs för att man skall kunna göra någonting bra på bl. a. hela skolområdet.

Nu har det just lagts fram en proposition som innebär att man vill dra in de här 320 miljonerna för skolbyggen, vilket naturligtvis också kommer att inverka på skolans funktion ute i kommunerna, inte minst i de kommuner som redan i dag har en mycket dålig ekonomi och där man inte kan tillgodose ens de mest nödvändiga behoven utan hela tiden rustar ned socialt. Detta drabbar förstas skolan och de barn som behöver ha mest stöd i alla möjliga bemärkelser.

Så talet om att man skall lita på kommunerna är bara en tom fras så länge som kommunerna inte får de ekonomiska möjligheterna att genomföra de nödvändiga reformerna och sätta in resurser där sådana behövs – i de speciella skolor och i de speciella bostadsområden där problemen finns.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

M o m . 1–5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 524 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

övervägande ja besvarad. Sedan Raul Blücher begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 21 punkt 1 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 524 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Raul Blücher begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 289
Nej - 18
Avstår - 1

M o m . 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 526 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Raul Blücher begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 21 punkt 1 mom. 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 526 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Raul Blücher begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 289
Nej - 18
Avstår - 1

M o m . 8-10

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1892 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Raul Blücher begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 21 punkt 1 mom. 11 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit motion 1892 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Raul Blücher begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 288
Nej - 18
Avstår - 1

M o m . 12-16

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 17

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 526 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Raul Blücher begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 21 punkt 1 mom. 17 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit motion 526 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Raul Blücher begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 288
Nej - 18
Avstår - 1

M o m . 18 och 19

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 20 och 21

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 526 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Raul Blücher begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Anslag till skol-
väsendets centrala
och regionala
myndigheter
m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 21 punkt 1 mom. 20 och 21 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 526 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Raul Blücher begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 288
Nej - 18
Avstår - 1

M o m . 22 och 23

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Punkterna 2-9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkt 10

M o m . 1

Utskottets hemställan bifölls.

M o m . 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Stig Alemyr m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Helge Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 21 punkt 10 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Stig Alemyr m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Helge Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 153
Nej - 153
Avstår - 1

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras omedelbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Tredje vice talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel.

varefter på tredje vice talmannens anmodan Gunnar Sträng (s) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla ja.

Kammaren hade alltså i enlighet med ja-propositionens innehåll bifallit utskottets hemställan.

Punkt 11

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Syntetiska driv-
medel*

§ 11 Syntetiska drivmedel

Föredros näringsutskottets betänkande 1979/80:35 med anledning av motioner om syntetiska drivmedel.

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! I nu föreliggande betänkande finns en rad motioner som tar upp frågan om tillverkning av syntetiska drivmedel. Det gäller både etanol och metanol. Att denna tillverkning snarast kommer till stånd råder det, såvitt jag förstår, ingen oenighet om mellan de olika politiska partierna. Det finns tekniska möjligheter att framställa dessa syntetiska drivmedel. Det finns också inhemsk råvara som kan användas och som i dag mer eller mindre ruttnar bort.

Ett flertal av motionerna tar också upp frågan om lokaliseringsort för den av regeringen aviserade försöksverksamheten för framställning av metanol. Jag har själv en motion, nr 560, som yrkar att riksdagen skall uttala att denna försöksverksamhet skall förläggas till Bergvik i Söderhamns kommun.

Det finns en rad skäl för att Bergvik skall få denna försöksverksamhet:

För det första lades driften ned för några år sedan vid Vannsättersfabriken, som producerade pappersmassa. Ungefär 300 personer berövades sina arbeten. Vissa av dessa har ännu inte fått något nytt arbete.

För det andra finns alltså en färdig fabrikslokal att överta för försöksverksamhet när det gäller metanoltillverkning.

För det tredje finns råvaran i omedelbar närhet av fabriken.

För det fjärde är Söderhamns kommun hårt drabbad av fabriksnedläggningar.

För det femte är Bergvik den första plats som nämnts för den här planerade försöksverksamheten i samband med nedläggning av nämnda massaproduktion i Vannsättersfabriken.

Utskottet avvisar alla krav som framställs om lokaliseringsort. Man finner det inte lämpligt att riksdagen nu skulle förorda en viss lokaliseringsort. Jag skall böja mig för detta argument, inte minst med tanke på att ett flertal olika orter är föreslagna i de motioner som nu föreligger till behandling. Men jag utgår från att regeringen tar fasta på alla de sakargument som framförts från Gävleborgs län när det gäller beslut om lokaliseringsort för den här försöksverksamheten.

Till sist, fru talman! Oswald Söderqvist har i motion 1785 begärt att

planerad metanoltillverkning placeras i Karlholm. Vi utgår från att när försöksverksamheten är slutförd ett visst antal metanolfabriker igångsätts i Sverige. I det sammanhanget bör Karlholm vara en av de orter som då prioriteras. Karlholm är ju en del av Uppland, som drabbats av fabriksnedläggningar och måste få nytillskott av industrier.

Fru talman! Mot bakgrund av vad jag sagt har jag inget yrkande.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

OLIE ÖSTRAND (s):

Fru talman! I detta betänkande om syntetiska drivmedel behandlas motioner som väckts av representanter på Gävleborgsbänken för samtliga partier med undantag för centerpartiet. I motionerna föreslås att den planerade försöksanläggningen för metanolframställning skall lokaliseras till Söderhamns kommun. Eftersom det nu pågår förhandlingar mellan industrin och den särskilda utredningsman som regeringen tillsatt skall också jag vid det här tillfället avstå från att yrka bifall till dessa motioner.

Jag vill emellertid poängtera att jag inte har någon som helst förståelse för att beslutet om en demonstrationsanläggning har förhalats på det här sättet. I det avseendet är besvikelsen mycket stor. Redan vid årsskiftet 1978-1979 hade Svensk Metanolutveckling tillsammans med Stora Kopparberg efter ett mycket omfattande utredningsarbete kommit fram till att sulfitfabriken i Vannsäter utanför Söderhamn skulle vara lämplig som försöksanläggning. Ett 50-tal jobb skulle då kunna skapas i den fabrik som skulle läggas ned ett halvår senare och där 220 personer var berörda. En övergång till ny produktion skulle kunna mildra konsekvenserna av denna omfattande nedläggning, som drabbade en hel bygd. Därför begärde Svensk Metanolutveckling redan i januari förra året ett sammanträffande med dåvarande energi- och industriministrarna. Men träffen kom inte till stånd förrän den 8 maj, hela fyra månader senare. Jag var själv med vid det tillfället. Där presenterades hela det omfattande utredningsmaterialet.

Till detta kommer att riksdagen under våren 1979 vid två tillfällen – dels i samband med det trafikpolitiska beslutet, dels i samband med det energipolitiska beslutet – klart slog fast det angelägna i att en försöksverksamhet med metanolproduktion snart kom i gång.

Nu skriver vi nästan ett och ett halvt år senare, men än finns inget beslut. Medan många människor går arbetslösa i en hårt drabbad bygd, kan inte regeringen ta sig själv i kragen och fatta ett beslut om en försöksverksamhet. Det vill jag än en gång på det livligaste beklaga.

Runt om i världen satsas i dag stora summor på att utveckla metanol till ett drivmedel som skall ersätta bensinen. Men här i Sverige håller vi på och hattar på det här sättet.

Utskottet vill nu framhålla betydelsen av att arbetet snabbt kan leda fram till att en fullskalanläggning för metanolproduktion i huvudsak baserad på inhemska råvaror kommer till stånd. Som den här frågan har förhalats hade

det naturligtvis varit bättre om utskottet redan nu angett en senaste tidpunkt när en proposition om en försöksanläggning skall föreläggas riksdagen.

Vid en uppvaktning som vi från kommunen hade för industriministern den 6 februari i år lovade han att ett förslag i den här frågan skulle komma under första halvåret. Man får väl då ta detta för gott. Vi motionärer på Gävleborgsbänken förutsätter givetvis att propositionen när den läggs på riksdagens bord också kommer att innehålla förslag om att försöksanläggningen för metanolframställning skall lokaliseras till Söderhamns kommun.

TAGE ADOLFSSON (m):

Fru talman! Det är ett enigt näringsutskott som står bakom betänkandet nr 35. Vad den här korta diskussionen gäller är förläggningsorten för en försöksanläggning för metanolframställning.

Får jag hänvisa herr Östrand till vad som sägs i betänkandet på s. 7. Utskottet påpekar där att regeringen den 28 februari i år beslöt att en sådan här försöksanläggning skall påbörjas och att planeringsarbetet skall vara avslutat under första halvåret 1980. Snabbare än så kan vi inte vänta oss att det här skall forceras fram.

Jag vill påpeka för motionärerna i detta ärende att samtliga motioner har blivit utomordentligt välvilligt behandlade. Det är en mycket tung skrivning som här presenteras för regeringen. Jag tycker att vi med gott samvete kan lägga frågan om förläggandet av den här anläggningen i regeringens händer.

Fru talman! Jag yrkar bifall till näringsutskottets hemställan i dess betänkande nr 35.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Föredrogs

Finansutskottets betänkanden

1979/80:20 med anledning av motion om utnyttjande av finansfullmakten för ett nytt polishus i Mjölby

1979/80:21 med anledning av i propositionen 1979/80:100 framlagda förslag om vissa anslag för budgetåret 1980/81 inom ekonomidepartementets verksamhetsområde jämte motioner

1979/80:22 med anledning av i propositionen 1979/80:100 framlagda förslag om vissa anslag för budgetåret 1980/81 inom budgetdepartementets verksamhetsområde jämte motion

1979/80:23 med anledning av motioner om riktlinjerna för offentlig upphandling

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Torsdagen den
10 april 1980

*Hälso- och sjuk-
vård m. m.*

Föredrogs socialutskottets betänkande 1979/80:32 med anledning av i propositionen 1979/80:100 gjorda framställningar inom socialdepartementets verksamhetsområde såvitt gäller hälso- och sjukvård m. m. jämte motioner.

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställdes särskilda yrkanden.

Punkt 2 (Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd)

Regeringen hade i proposition 1979/80:100 bil. 8 (socialdepartementet) under punkten E 2 (s. 93) föreslagit riksdagen att till Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 2 403 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motion 1979/80:1668 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 2) föreslagits, att riksdagen beslutade att hos regeringen hemställa om förslag till inrättande av en reguljär domstol för ansvarsärenden inom vårdsektorn i enlighet med vad som i motionen anförts.

Utskottet hemställde

1. beträffande inrättande av en reguljär domstol för ansvarsärenden inom vårdsektorn att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1668 yrkandet 2,
2. att riksdagen till Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 2 403 000 kr.

Punkt 4 (Statens miljömedicinska laboratorium)

Regeringen hade under punkten E 15 (s. 117–119) föreslagit riksdagen att till Statens miljömedicinska laboratorium för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 13 557 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motion 1979/80:1226 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits

1. att riksdagen hemställde hos regeringen om en snabbutredning och förslag till institut för folkhälsan där samordnade bedömningar av olika miljöfaktorerers samverkan och totala effekter kunde utföras,
2. att riksdagen uttalade att utredningen borde ges en bred sammansättning, där bl. a. Landstingsförbundet, UHÄ, de berörda verken, fackliga organisationer och miljögrupper fanns företrädna.

Utskottet hemställde

1. beträffande ett institut för folkhälsan att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1226,
2. att riksdagen till Statens miljömedicinska laboratorium för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 13 557 000 kr.

Punkt 5 (Allmän hälsokontroll)

Regeringen hade under punkten F 1 (s. 121 och 122) föreslagit riksdagen att till Allmän hälsokontroll för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 3 059 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1979/80:851 av Maja Ohlin m. fl. (s).

1979/80:1223 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen hos regeringen hemställde om åtgärder som ledde till att bröstcentraler med erforderliga specialister och där riktade hälsokontroller inrättades av landstingen i alla län, och

1979/80:1649 av Elisabeth Fleetwood m. fl. (m).

Utskottet hemställde

1. beträffande mammografi i alla län att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:851,
2. beträffande inrättande av bröstcentraler att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1223.
3. beträffande utvärdering av mammografiundersökningar att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1649.
4. att riksdagen till Allmän hälsokontroll för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 3 059 000 kr.

Punkt 6 (Hälsovårdsupplysning)

Regeringen hade under punkten F 2 (s. 123–125) föreslagit riksdagen att till Hälsovårdsupplysning för budgetåret 1980/81 anvisa ett reservationsanslag av 12 300 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1979/80:449 av Eva Hjelmström och Inga Lantz (båda vpk), vari hemställts

1. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att preventivmedelsrådgivningen borde byggas ut både kvantitativt och kvalitativt, bl. a. innebärande en intensifierad utbildning och information till de personalgrupper som berördes,
2. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om åtgärder för att utöka den uppsökande verksamheten inom preventivmedelsrådgivning och födelsekontroll så att bl. a. de s. k. riskgrupperna kunde nås,
3. att riksdagen med ändring i propositionen 1979/80:100 beslutade att under 2. Hälsovårdsupplysning, bil. 8 (socialdepartementet), anvisa ett i

Torsdagen den
10 april 1980

*Hälso- och sjuk-
vård m. m.*

förhållande till regeringens förslag med 200 000 kr. förhöjt belopp avseende insatser inom sexual- och samlevnadsfrågor, samt
1979/80:1650 av Märta Fredrikson och Kjell Mattsson (båda c).

Utskottet hemställde

1. beträffande kostinformation att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1650.
2. beträffande utbyggnad av preventivmedelsrådgivningen att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:449 yrkandet 1.
3. beträffande preventivmedelsrådgivning för vissa riskgrupper att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:449 yrkandet 2.
4. att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1979/80:449 yrkandet 3 till Hälsovårdsupplysning för budgetåret 1980/81 anvisade ett reservationsanslag av 12 300 000 kr.

Punkt 8 (Karolinska sjukhuset: Avlöningar till läkare och Driftkostnader)

Regeringen hade under punkterna G 1 och G 2 (s. 128–137) föreslagit riksdagen att dels till Karolinska sjukhuset: Avlöningar till läkare för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 134 175 000 kr., dels godkänna den i propositionen beräknade resultaträkningen för förvaltning av fastigheter vid karolinska sjukhuset samt till Karolinska sjukhuset: Driftkostnader för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 691 177 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats motion 1979/80:501 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställts

1. att riksdagen beslutade att under bil. 8, G 1 Karolinska sjukhuset: Avlöningar till läkare, anvisa ytterligare 14 000 000 kr.,
2. att riksdagen beslutade att under bil. 8, G 2 Karolinska sjukhuset: Driftkostnader, anvisa ytterligare 20 000 000 kr.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1979/80:501 yrkandet 1 till Karolinska sjukhuset: Avlöningar till läkare för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 134 175 000 kr.,
2. att riksdagen skulle
 - a) godkänna den i propositionen beräknade resultaträkningen för förvaltning av fastigheter vid karolinska sjukhuset.
 - b) med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1979/80:501 yrkandet 2 till Karolinska sjukhuset: Driftkostnader för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 691 177 000 kr.

Punkt 11 (Akademiska sjukhuset i Uppsala: Avlöningar till läkare)

Regeringen hade under punkten G 5 (s. 145–148) föreslagit riksdagen att

till Akademiska sjukhuset i Uppsala: Avlöningar till läkare för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 120 362 000 kr.

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Hälso- och sjuk-
vård m. m.*

I detta sammanhang hade behandlats motionerna
1979/80:365 av Nils Hjorth m. fl. (s).

1979/80:1203 av Lars-Ove Hagberg och Oswald Söderqvist (båda vpk),
vari föreslagits

1. att riksdagen hos regeringen hemställde att medel för en tjänst som
biträdande överläkare i yrkesmedicin vid akademiska sjukhuset i Uppsala
borde anvisas på tilläggsbudget I för budgetåret 1980/81.

2. att riksdagen uttalade att en femårsplan för utbyggnad av en fullvärdig
yrkesmedicinsk regionklinik borde utarbetas tillsammans med akademiska
sjukhuset i Uppsala och Uppsala läns landsting och att denna utbyggnad
borde startas redan budgetåret 1980/81.

1979/80:1225 av Lars Werner m. fl. (vpk) och

1979/80:1644 av Hans Alsén m. fl. (s).

Utskottet hemställde

1. beträffande yrkesmedicinsk verksamhet att riksdagen skulle avslå
motionen 1979/80:365.

2. beträffande en femårsplan för utbyggnad av en yrkesmedicinsk
regionklinik att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1203 yrkandet 2.

3. att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på
motionen 1979/80:1203 yrkandet 1, motionen 1979/80:1225 och motionen
1979/80:1644 till Akademiska sjukhuset i Uppsala: Avlöningar till läkare för
budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 120 362 000 kr.

Punkt 17 (Äldresjukvård m. m.)

I denna punkt hade behandlats motionerna

1979/80:164 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen hos
regeringen hemställde att initiativ skulle tas till en försöksverksamhet med 6
timmars arbetsdag/30 timmars arbetsvecka med lönekomensation inom
långtidsvården och att staten skulle svara för lönekomensationen, och

1979/80:1880 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga
(yrkandet 1) föreslagits att riksdagen hos regeringen hemställde om ett
åtgärdsprogram för att lösa den vårdkris som drabbade sjuka äldre
människor, bl. a. innebärande statliga bidrag till landsting och kommuner för
utbyggnad av vårdinstitutioner för sjuka.

Utskottet hemställde

1. beträffande utbyggnad av vårdinstitutioner för sjuka äldre människor
att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:1880 yrkandet 1.

2. beträffande rekryteringen av personal till långtidssjukvården att
riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:164.

Torsdagen den
10 april 1980

*Hälsa- och sjuk-
vård m. m.*

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Fru talman! Anslagen till Karolinska sjukhuset behandlas i socialutskottets betänkande 1979/80:32 mycket summariskt, churu det är väl känt att företrädare för sjukhuset allvarligt ifrågasatt riktigheten av de kalkyler, som förebragts från departementets sida, och framhållit vilka betydande inskränkningar i den sjukvårdande verksamheten, som oundgängligen blir följderna av den nedskärning av budgeten på läkarsidan, som regeringen och utskottet nu föreslår. Av de uppgifter, som ställts till utskottets förfogande, och av vilka även jag tagit del, framgår att sjukhusets ledning – som är ansvarig för att verksamheten i rimlig utsträckning tillgodoser patientklientelens behov – under de tre senaste budgetåren tvingats till överskridanden av anslaget för läkarlöner av en sammanlagd storleksordning om 15 milj. kr. eller mera. Skillnaden mellan vad direktionen beräknar och vad regeringen föreslår för nästa budgetår är 13 milj. kr.

Jag tror inte att det fordras någon särskild fantasi för att inse att situationen av de berörda uppfattas som ytterst bekymmersam. Jag kan förstå att departementet och utskottet blivit förargade över den bristande överensstämmelsen mellan budget och utfall under tidigare år. Men det måste upplevas som en svår prövning för en nytillträdande sjukhusdirektör, som med energi och goda föresatser gripit sig verket an att bringa reda i räkenskaperna, att få börja sin verksamhet med drastiska reduktioner av den del av sitt fögderi som svarar för den egentliga verksamheten och som – i den öppna världen – är instrumentet också för genererandet av inkomster.

Fru talman! Jag är medveten om att det inte tjänar något till att försöka gå emot socialutskottet, som i denna fråga av motiveringen att döma väl också är liktydigt med Landstingsförbundet.

Karolinska institutet har i år fått vidkännas två hårda slag mot den kliniska utbildningen av framtidens läkare: först Serafimerlasarettets nedläggning och nu också en väsentlig försvagning av utbildningspotentialen vid Karolinska sjukhuset. Bakom båda företeelserna kan man identifiera landstingsintressen – från med läkare underförsörjda glesbygdslandsting men också från hemlandstinget i Stockholms län. I motsats till vad som torde gälla alla andra medicinska utbildningsanstalter har Karolinska institutet, och därmed även Karolinska sjukhuset, inte blott saknat sitt hemlandstings stöd utan även funnit dess företrädare på den motsatta sidan. Det är i en sådan atmosfär som sjukhuset nu också är föremål för förnyade överväganden i huvudmannaskapsfrågan, där samtliga personalorganisationer gemensamt underkänt själva förhandlingsunderlaget.

Fru talman! Jag har för mindre än ett kvartal sedan från ett litet, även i undergångens timme sammansvetsat och besjälat sjukhus i hjärtat av Stockholm återvänt till det stora, internationellt ryktbara sjukhustemplet i Solna, där jag för 40 år sedan hade den avslutande delen av min utbildning. Vad som nu frapperar är hur hårt slitet Karolinska sjukhuset är genom det tryck att behöva tillgodoses så många på varandra staplade krav som detta sjukhus utsatts och utsätts för. Det kärvar betänkligt på Karolinska sjukhuset. Det är vanskligt att leva upp till kravet att utåt föreställa Svea rikets

förnämsta sjukhus, när man inte längre får de resurser som behövs för att kunna motsvara kraven. Samtidigt som vissa kliniker vid sjukhuset av Världshälsoorganisationen utvalts som internationella mönsterorganisationer – samarbetscentra – för forskning kring och behandling av stora sjukdomsgrupper, såsom prostatacancer och urinblåsecancer, tvingas de att fullgöra dessa ansvarsfulla uppgifter utan motsvarande resursförstärkning. Detta allt under det att remisshandlingar cirkulerar eller ligger stilla – notorisk är fördröjningen av ärenden inom den s. k. NUU-nämnden – och inga beslut tas.

Fru talman! Jag har den allra största respekt för Sveriges landsting som samhällsorgan, för landstingens ledamöter personligen och för Landstingsförbundets makt över alla oss som tillhör Sveriges riksdag. Jag har varit med om att se landstingen ta över provinsialläkarna och sinnessjukhusen från en ovillig och håglös stat och i kraft av sin större närhet till – och därför starkare engagemang i – problemen samt sin då för tiden bättre ekonomi ge nya impulser åt utvecklingen på dessa områden. Jag har i Skåne upplevt hur ett landsting och en kommun utanför landsting på ett föredömligt sätt tagit sig an och sört för även undervisningssjukhusens speciella behov. Men i en tid då staten ställer allt hårdare ekonomiska krav på kommunerna kan man inte ta för givet att landstingen i fortsättningen skall kunna prioritera sådant som *egenligen* är en statlig uppgift lika högt som tidigare, i konkurrensen med andra mera direkta krav från kommunernas innevånare. Såvitt jag kan förstå har vi nu kommit till en vändpunkt, där staten inte längre kan överföra mer och mer av ansvaret för riksuppgifter på landsting och kommuner utan snarare måste bereda sig att själv återta uppgifter, förpliktelser och ansvar. Till detta slag av uppgifter hör obetingat den högre utbildningen och forskningen på det kliniska området. Jag föreställer mig att riksdagsledamöter, som också är eller har varit landstingsmän, ofta måste känna en viss klivenhet här i riksdagen. Man kan av maktskäl önska en vidgad decentralisering, och samtidigt av ekonomiska skäl vilja att kostnaderna i möjligaste mån skall belasta den statliga budgeten. Det är möjligt att finsnickeriet i LUA-avtalen har gått för långt: man har inte på länge kunnat genomskåda dem, och ingen kan identifiera vilka prestationer huvudmännen tillhandahåller för de bidrag de får. Förmodligen är det nödvändigt att göra enklare och rakare lösningar av samarbetet mellan stat och landsting på detta område. Ansvaret för utbildningsresurserna bör förmodligen helt vila på staten.

Vad Karolinska sjukhuset beträffar bedömer jag det som nödvändigt att staten i fortsättningen och allt framgent tar sitt fulla ansvar. Sjukhuset kommer under nästa budgetår genom de beslut riksdagen nu går att fatta att underkastas en svältkur. Jag är övertygad om att sjukhusets ledning och läkarstab kommer att föra noggranna journalanteckningar över dess effekter. Det är att hoppas att en sådan sakkunnig redogörelse – och inte bara teoretiska räkneövningar i socialdepartementet – i fortsättningen skall bilda ett säkrare underlag för riksdagens ofrånkomliga ansvarstagande för den institution som riksdagen själv för 50 år sedan skapade och därefter

fortlöpande har byggt upp.

Det hade varit helt rimligt – och säkert framgångsrikt – att i en dialog med dem som har att svara för den egentliga verksamheten söka vinna förståelse för sådana inskränkningar som ett trängt ekonomiskt läge kan kräva. Men det är knappast rimligt att utfärda ensidiga diktat i fråga om en verksamhet, vars omfattning inte primärt regleras av befattningshavarna utan av allmänhetens anspråk. Det är inte heller rimligt att ge personalen ett intryck av att statsmakterna är beredda att lämna både verksamheten och dem själva i sticket, när snålblåsten sätter in. Det är min förhoppning – och förvisning – att vi till nästa riksmöte skall ha ett fastare underlag för ett beslut, som kan återge denna förnämliga, men plågade, institution tron på sig själv och på möjligheten att lösa sina uppgifter på ett rationellt och meningsfullt sätt.

GUNNAR OLSSON (s):

Fru talman! Vi har, några stycken socialdemokrater, i motion 635 tagit upp problemet med den nuvarande snedfördelningen av läkarresurserna i vårt land och därvid pekat på nödvändigheten av en mera solidarisk läkarförsörjning över hela landet.

Utskottet har skrivit mycket om motionen och tycks ingalunda vara av någon annan uppfattning än den som vi motionärer ger uttryck för, men utskottets ställningstagande utmynnar ändå i ett avstyrkande av motionen. Innan man kommer så långt har man i ett stycke, som jag ber att få citera, beskrivit situationen på det här sättet:

”Med läkarfördelningsprogrammen har man sökt kanalisera nytillkommande läkarresurser till de verksamhetsområden där de bäst behövs. Bristen på läkare har emellertid medfört svårigheter att rekrytera läkare till mindre attraktiva verksamhetsområden och orter och en både verksamhetsmässig och geografisk snedfördelning av läkarresurserna föreligger.”

Ja, det är precis vad vi upplever ute i skogslänen, och det är just det förhållande som utskottstexten här beskriver som gett upphov till vår motion. Vi har nämligen ansett det helt oacceptabelt att glesbygdslänens befolkning får sämre sjukvård beroende på en snedfördelning av läkarresurserna.

Landstingen måste i praktiken få möjlighet att leva upp till sitt totalansvar, och det måste vara ett centralt mål att erbjuda alla hälso- och sjukvård på lika villkor, var vi än bor i landet.

I dagsläget, med brist på läkare, kan inte sjukvårdshuvudmännen i full utsträckning tillgodose människornas behov av vård på många håll i landet.

När jag i motionen sökt beskriva vårdsituationen i skogslänen, har jag av naturliga skäl valt mitt eget hemlän, Värmland.

Här är situationen i dag den, att i exempelvis östra sjukvårdsdistriktet är inte en enda av de fem ordinarie tjänsterna vid sjukhuset i Filipstad besatt. I Lesjöfors, som tillhör samma kommun, har det inte funnits en ordinarie läkare på många år. Filipstad har i dag tre långtidsvikariat, som sannolikt upphör under våren, varför krisen blir ännu värre än i dag.

I Hagfors direktionsområde, som omfattas av Hagfors och Munkfors med ca 22 500 invånare, finns i dag inte en enda specialistläkare, och av allmänläkartjänsterna är mindre än hälften besatta.

Detta är två exempel på situationen i Värmland. Hörde jag hemma i Norrbotten, i Västernorrland, Jämtland eller i Västerbotten skulle jag vittna om att vakansprocenten där är mycket hög, allra värst i Norrbotten som har 31 % av alla tjänster i slutet och öppen vård vakanta. Situationen är allvarlig, och framtiden inger oro för många sjukvårdshuvudmän, även efter Landstingsförbundets kongress sommaren 1979, och den överenskommelse som träffats mellan Landstingsförbundet och Läkarförbundet.

En förbättrad läkarförsörjning – och en solidarisk sådan – är villkoret för att sjukvårdshuvudmännen skall få förutsättningar för att klara sitt totalansvar och att målsättningen, vård på lika villkor, skall kunna uppfyllas.

Vi vet att efterfrågan på hälso- och sjukvård väntas öka under 1980-talet. Detta är i första hand betingat av den snabba ökningen av antalet äldre människor. I Värmland beräknar vi att antalet 85-åringar och äldre skall öka med 50 % under tiden fram till 1985.

I vår motion pekar vi på att antalet läkare kommer att öka med 4 500 från i år fram till 1985. Det sammanlagda antalet läkare kommer därmed att uppgå till ca 26 000 år 1985, vilket motsvarar ungefär 1 läkare på 300 invånare.

I dag har vi omkring 21 000 utbildade läkare. För 20 år sedan hade vi endast 7 000 läkare i vårt land. Trots den kraftigt ökade tillgången på utbildade läkare frågar vi oss med rätta ute i skogslänen: Vart tar alla läkare vägen? Inte kommer de till oss. Inte kommer de till Norrbotten och inte till Västerbotten.

I utskottsbetänkandet redogörs utförligt för de åtgärder som har föreslagits för att råda bot på snedfördelningen av läkarresurserna. Men vi vill nu se kongressbeslut, läkarfördelningsprogram och förslag till framtida former för fördelning av läkare omsatta i praktisk handling.

Vi vill nu ha ut läkarna i landet. Vi som saknar läkare på ort efter ort kan inte tolerera att läkare klamrar sig fast på vikariat såsom specialister i storstäder och tätorter. Även glesbygdens befolkning måste få vård. Vård på lika villkor får inte bli bara ett slagord från politikerna inför ett val.

Fru talman! Jag finner det inte meningsfullt att nu yrka bifall till vår motion, eftersom utskottet enhälligt avstyrker densamma, men så länge ojämlikheten består kommer vi från skogslänen att återkomma i den här frågan. Vi kommer inte att ge upp tanken på en solidarisk läkarförsörjning.

KARIN NORDLANDER (vpk):

Fru talman! I det föreliggande betänkandet från socialutskottet har behandlats ett flertal vpk-motioner, varav jag vill ta upp några. Det gäller först motion 1223 om riktade hälsokontroller i alla landsting för tidig upptäckt av bröstcancer. Detta är en fråga där samtliga partier i motioner har ställt krav på åtgärder. Till innevarande riksmöte föreligger tre motioner från olika partier, visserligen med litet olika yrkanden men ändå med samma

syfte: möjlighet till tidigrediagnostik för upptäckt av bröstcancer.

Alla är i dag medvetna om att det är tidpunkten för upptäckten av en brösttumör som avgör behandlingsresultatet och överlevnadsmöjligheterna för de kvinnor som drabbas. Bröstcancer har här en god prognos under förutsättning att den upptäcks i tid.

Den statistik som föreligger talar om att minst 4 000 kvinnor får bröstcancer varje år, och av dem som drabbas dör 1 400 per år eller i genomsnitt fyra kvinnor varje dag. Bröstcancer är den vanligaste dödsorsaken för kvinnor i åldrarna 35 till 54 år. Dessa siffror är så avskräckande att de borde leda till ett snabbt handlande.

Mammografi är ingen ny metod att upptäcka bröstcancer. Redan i slutet på 1930-talet kände man till tekniken, men då var stråldoserna höga. I dag har man kommit väldigt långt i utvecklingen. Tekniken med enbildstagning utvecklades i början av 1970-talet av doktor Bengt Lundgren och utprovades i den s. k. Sandvikenstudien 1974. Stråldosen med denna metod är 0,1–0,05 rad, och det är bara en hundradel av den stråldos som krävdes tidigare.

Enligt betänkandet är ledamöterna i utskottet överens om detta. Där sägs:

”Genom röntgenundersökning av bröstet kan även mycket små tumörer upptäckas. Det har visats att enbildsmammografi av varje bröst – med snedprojektion – innehåller tillräcklig information för att motsvara behovet vid hälsoundersökningar.”

Trots detta har utskottet inte varit berett att tillstyrka motionerna. I stället hänvisar utskottet till vad som kallas W-E-projektet, en hälsoundersökning beträffande bröstcancer som pågår inom Kopparbergs och Östergötlands län och vars syfte är att man genom en epidemiologisk studie skall söka få fram mammografiundersökningarnas betydelse för överlevnad och dödlighet. Projektet startade 1977 och beräknas pågå under fem år.

Men socialstyrelsen vet redan att det är tiden som har den avgörande betydelsen när det gäller att framgångsrikt behandla bröstcancer och att det är dottertumörerna som orsakar dödsfallen. Att avvakta resultatet av det nämnda projektet, som i en första etapp beräknas pågå till 1983, då 90 000 av totalt 160 000 kvinnor över 39 år beräknas ha undersökts, är att dröja alldeles för länge. Enda möjligheten till en tidig och riktig diagnos när det gäller bröstcancer är i dag tillgång till mammografi. Varje år som beslutet om riktade hälsokontroller med mammografi uppskjuts betyder ytterligare 1 400 kvinnors död i bröstcancer – siffran ökar f. ö. ständigt.

Att röntgenstrålning kan leda till cancer är experterna eniga om, men med all respekt för de risker som varje röntgenstrålning ger måste ändå dessa risker ställas i relation till det stora antalet kvinnor som drabbas av bröstcancer. I Sverige genomförs totalt 17 miljoner röntgenundersökningar varje år och av dem är 12 miljoner tandröntgen. Enligt gjorda beräkningar orsakas ca 110 nya fall av cancer varje år av dessa undersökningar. Även om beräkningarna inte exakt kan fastställa eventuella cancerfall av röntgenbehandling, är det viktigt att rutinmässiga röntgenkontroller används försiktigare än hittills. Men ändå måste, som jag redan sagt, undersökningar med

mammografi ställas i relation till det årliga antalet bröstcancerfall och deras följder.

Utskottet hänvisar till sina tidigare uttalanden, där utskottet förordar att mammografiundersökning erbjuds dem som vänder sig till sjukvården med anledning av misstanke om bröstcancer eller som av viss anledning anser sig löpa särskild risk. Utskottet utgår från att sjukvårdshuvudmännen vidtar åtgärder för att sådan undersökning också kan erbjudas.

Fru talman! Utskottets ledamöter torde inte vara ovetande om att den möjligheten till undersökningar inte ges. För att detta skall fungera erfordras just det som vi krävt i vår motion, nämligen bröstcentraler med erforderliga specialister i alla landstingsområden. Jag yrkar därför bifall till motion 1223.

Innan jag går över till nästa motion måste jag ställa en fråga till utskottets talesman. I betänkandet står: "När det gäller frågan om användning av mammografi i massundersökningar bör man avvakta utvärderingen av W-E-projektet och de överväganden som cancerkommittén skall göra. Enligt vad utskottet inhämtat beräknar kommittén presentera resultatet av sitt utredningsarbete under nästa år." På ett annat ställe i betänkandet står: "Projektet som startade år 1977 beräknas pågå under fem år." Skall utvärderingen göras innan projektet är färdigt, och kan det påverka ett beslutsfattande i frågan om riktade hälsoundersökningar med mammografi?

Motionerna 164 och 1880 om äldresjukvården gäller egentligen två sidor av samma fråga, för det går inte att lösa vårdkrisen inom åldringsvården om man inte samtidigt löser personalproblemet. Att planeringen av sjukvården inte följt med i utvecklingen erinras vi dagligen om. Patienter i behov av sjukhusvård skickats hem, många av dem tvingas omedelbart söka sig till akutsjukvården för eventuell hjälp.

Jag har ett alldeles närstående fall som visar hur det kan gå till. En kvinna på hemväg drabbades av ett yrselanfall med sprängande huvudvärk och trodde själv att det var en hjärnblödning. Hon hamnade efter ambulansfärd på Sabbatsbergs sjukhus men skickades hem efter en ytlig undersökning. Hemma i trappan fick hon ett nytt anfall, grannar larmade ambulans, samma förare kom för att hämta henne tillbaka till sjukhuset, där hon lades in på intensivvården. Hon kom sedan till Karolinska sjukhuset för specialistvård och fick ligga kvar där i sex veckor. Hon hade tur – det kunde lika gärna ha slutat på bårhuset.

Detta är bara ett fall: det finns otaliga exempel – vi ser det i pressen varje dag – på hur slumpartat det fungerar för olika människor när de råkar behöva sjukhusvård. När man väl fått en plats på ett sjukhus, så fungerar sjukvården oftast utan anmärkning.

I första hand är det de äldre som drabbas av den bristande planeringen, beroende på att de genomgående klassas som en särskild grupp av sjukvårdsbehövande. Men detta är inte med verkligheten överensstämmande. Övervägande delen av de äldre är inga särfall inom sjukvården. De är beroende av samma sjukvård som den övriga befolkningen och borde inte

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Hälso- och sjuk-
vård m. m.*

Torsdagen den
10 april 1980

*Hälsa- och sjuk-
vård m. m.*

särbehandlas.

Det är inte brist på utredningar på sjukvårdsområdet – i betänkandet hänvisas till flera sådana. Det finns i utredningar också konkreta förslag som skulle innebära vissa förbättringar. Men om politiker inte tar sitt ansvar och på ett annat sätt styr inriktningen av sjukvårdssatsningen, då händer ingenting.

Vi tvingas i dag konstatera att områden som psykiatri, långvård och öppenvård, som politikerna sedan länge prioriterat, fortfarande har det flesta antalet läkartjänster obesatta, därför att läkarna inte prioriterar på samma sätt som politikerna önskar. Läkarna väljer specialiteter efter status, makt och karriärvägar och inte efter samhällets behov. Större delen av personalökningen har också gått till verksamheter som inte skulle prioriteras.

Långtidssjukvården arbetar med ständig underbemanning på hela personalregistret. Den krassa verkligheten innebär att långvård den till stora delar står och faller med en utbildad extrapersonal. För att råda bot på detta föreslås i betänkandet att en organisation med lagarbete/vårdlag prövas och utvecklas inom hela hälso- och sjukvården. Om den ersätter den hierarkiska beslutsmodell som hittills tillämpats är det positivt. Man borde då på ett bättre sätt kunna ta till vara annan personals kunskaper. Speciellt inom långtidssjukvården är kanske beroendet av sjuksköterskor, kuratorer och annan vårdpersonal större än behovet av läkare.

Det är positivt när utskottet i betänkandet konstaterar att den försöksverksamhet som under kort tid bedrivits vid Huddinge och Sabbatsbergs sjukhus påverkat personalörligheten. "Sälunda har det bl. a. visat att man genom höjd grundbemanning på vårdavdelningarna, som minskar behovet av vikarier och extrapersonal, kan skapa en bättre arbetsmiljö för personalen till oförändrade kostnader."

Detta är ju vad som ständigt framhållits från personalhåll. Med en bättre grundutbildning för all sjukvårdspersonal skulle man säkert kunna åstadkomma mycket goda resultat.

Vpk har i motion 164 yrkat på en annan form av försöksverksamhet som säkert skulle innebära ytterligare förbättringar på personalsidan. Vi tror inte heller att kostnaderna skulle bli så stora. Fler skulle öka sin arbetstid i stället för att den skulle minska. Större delen sjukvårdsanställda arbetar i dag mindre än sex timmar per dag.

Att förändra arbetssituationen för de anställda inom långtidsvården är svårt. Ökad personaltäthet är naturligtvis ett steg på vägen. Men den fysiskt och psykiskt tunga belastningen på personalen kvarstår, vilket är den främsta anledningen till svårigheten med personalrekrytering och personalomsättning. Ingen orkar med en arbetsdag på åtta timmar inom detta område. Trots att behovet av platser är stort kan färdigbyggda institutioner inte öppna på grund av att det fattas personal. Enskededalen är det sista exemplet som har redovisats. Där är kön av sökande lång men personalbristen akut. Landstings- och kommunpolitiker ger varandra skulden för att inte ha varit tillräckligt förutscende.

Vpk anser att en försöksverksamhet med kortare arbetstid inom långtidsvården skulle ge sjukvårdsansvariga ytterligare erfarenheter när det gäller personalrekrytering och personalomsättning, som är ett avgörande problem inom hela hälso- och sjukvården.

Jag yrkar bifall till motionerna 164 och 1880 i berörd del.

Det är inte bara vårdkrisen som drabbar patienterna, de är också rättsligt utlämnade. Vpk har därför till årets riksdag återkommit med en motion med förslag om en annan rättsordning. De dåliga rättsförhållandena har konserverats av den medicinalväsendets ansvarsnämnd som hittills har existerat. Denna nämnd har dominerats av utpräglade kårintressen och av vårdadministrationen.

Att bara 3 % av de anmälningar som har gått till ansvarsnämnden för behandling har lett till några åtgärder tyder på att den inte fungerar tillfredsställande från patienternas synpunkt. Frånvaron av patientrepresentanter i nämnden gör att den måste betraktas som en partsnämnd. Detta har lett till att en rad patientföreningar av allmän karaktär har bildats för att försöka tillvarata patienternas intressen. Men sjuka människor är en svag grupp i samhället, och de behöver en opartisk talesman som kan föra deras talan. Frågan om en patientombudsman är inte ny, men den blir mer och mer aktuell – det är en tjänst som borde vara självklar inom varje landstingsområde.

Jag skall inte ta upp en vidare debatt, då denna fråga behandlades ingående så sent som den 18 december 1979. Jag kan i likhet med vad utskottet har nöjt sig med i sitt betänkande säga, att någon omständighet har därefter inte inträffat som föranleder vpk till annat ställningstagande i de aktuella frågorna.

Med den motiveringen yrkar jag bifall till motion 1668 i här aktuell del.

ANITA BRÄKENHJELM (m):

Fru talman! Socialutskottets betänkande nr 32 behandlar bl. a. anslag till socialstyrelsen och de statliga undervisningssjukhusen. Frågorna har inte varit kontroversiella, och det har inte varit svårt att nå enighet.

Jag vill i detta sammanhang, fru talman, passa på att yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Enigheten i utskottet innebär inte att området är problemfritt. Olösta bekymmer finns bl. a. fortfarande när det gäller en över landet solidarisk läkarförsörjning. Jag återkommer till detta.

Bland nya anslag kan nämnas anslaget till statens miljömedicinska laboratorium, som avses få resurser för att klara tillsyns- och planeringsuppgifter när det gäller fysikalisk och kemisk miljömedicin. Denna institution kompletteras från den 1 juli i år med ett institut för psykosocial miljömedicin, som avses få en samordnande funktion för forskning och utveckling beträffande psykiska stressfaktorer i vårt dagliga liv.

Även de statliga undervisningssjukhusen har fått känna av att det inte längre råder gyllene tider med obegränsade resurser på sjukvårdens område.

Hälso- och sjukvård m. m.

Torsdagen den
10 april 1980

*Hälso- och sjuk-
vård m. m.*

Man har inte kunnat tillgodose i och för sig angelägna behov av bl. a. nya läkartjänster. En god vilja tycks dock finnas, inte minst hos Akademiska sjukhuset, att inom en stramare budget ändå försöka klara av att något utvidga verksamheten.

Till problemområdena hör, som framgått av föregående inlägg, den orättvisa läkarfördelningen.

Till Gunnar Olsson vill jag säga att jag har en mycket god kännedom om och erfarenhet av problem liknande dem som beskrivits i den motion som väckts av honom och några medmotionärer. Som utskottet understryker förekommer i samråd mellan berörda parter – Landstingsförbundet, socialstyrelsen, socialdepartementet och läkarnas fackliga organisation – ett fortlöpande programarbete för att uppnå en rättvisare läkarfördelning i landet. Beslut har också fattats som innebär att nya läkartjänster endast får tillkomma inom bristområdena. Som speciellt viktigt vill jag framhålla det av Landstingsförbundet anbefallda arbetet med en översyn av jour- och beredskapsorganisationen i syfte att minska behovet av vikarier, alltså läkare som kan tjänstgöra under långa tider på samma sjukhus utan att inneha en tjänst, dvs. gå utöver det ordinarie programmet. Jag vill passa på att påpeka att denna punkt berör kärnan i problemet och delvis ger svar på Gunnar Olssons fråga vart en tredubblad läkarkår tagit vägen. Ett mycket stort antal har sugits upp av arbetstidsreformer, bestämmelser om kompensation i ökad fritid och en allmän inkomst- och skattepolitik som i vissa fall gör ledighet mera lönande än arbete.

Gunnar Biörck i Värmdö har i ett annat sammanhang liknat de stora sjukhusen vid fästningar, stödpunkter i kriget mot sjukdomar. Trupperna därutånför hänför han till gerillastridskrafter utan förmåga att klara sig utan befästningarna i bakre stridslinjen. Liknelsen är god. Gunnar Biörck har alltid tillhört fästningskommendanterna och gör rätt i att här hålla deras fana högt. För den som i likhet med mig de senaste tio åren har tillhört gerillatrupperna finns det möjligheter att också förstå behoven av att i enlighet med vad vi tidigare diskuterat dirigera resurserna också ut i periferin. Inte minst skulle jag vilja understryka att en kvalitetsförbättring i vad gäller forskningsmöjligheterna ute på fältet skulle kunna återföras i även för basstridskrafterna värdefulla strategiska upplysningar, för att nu gå vidare med de martialiska liknelserna.

Vad det nu egentligen handlar om när det gäller en viss inskränkning av Karolinska sjukhusets läkarresurser är ju inte att minska kvaliteten eller forskningskapaciteten. De tjänster som försvinner försvinner så att säga genom naturlig avgång, i och med att de s. k. restblock som inrättades för att klara övergången mellan en gammal och en ny form av specialistutbildning inte längre behövs, då de som utbildades på det gamla sättet så småningom slussats vidare till högre befattningar och blivit färdiga. Det är ju utbildningstjänster det här är frågan om. Givetvis innebär inskränkningen ett visst bortfall av arbetskraft för t. ex. öppen patientvård, men den innebär också en minskad belastning i vad gäller handledning, vilket borde kunna ge utdelning i en viss ökad möjlighet till sjukvårdsverksamhet för berörda

lärare.

Även Karolinska sjukhuset måste tyvärr känna av att bistrare tider råder inom sjukvården i fråga om tillgången på personella och materiella resurser. Som utskottet påpekar har beslutet om en stram behandling av i och för sig välgrundade behov om utökning av verksamheten vid Karolinska sjukhuset också en läkarfördelningspolitisk innebörd. Vi måste se till att en bättre balans kommer till stånd mellan tillgängliga tjänster i landet och antalet läkare, innan nya tjänster på attraktiva sjukhus, som Karolinska sjukhuset, inrättas. Valet mellan gott och ont är som bekant ofta lättare än valet mellan gott och gott. Jag är säker på att unga läkare som måhända stimuleras att i stället söka sig till andra delar av landet för utbildning skall finna att acceptabla livsmiljöer och stimulerande arbetsuppgifter också finns utanför fästningsmurarna.

Karin Nordlander tar upp utskottets behandling av de olika motionerna beträffande mammografi. Det framgår av betänkandet att utskottet känner det angeläget att understryka behovet av att framför allt utöka resurserna för att kunna erbjuda mammografi till kvinnor som inte bara misstänks ha cancer utan även själva av någon anledning tror sig löpa ökad risk för att insjukna i cancer, alltså de s. k. riskgrupperna. Utbyggnaden av sådana resurser pågår också i våra landsting. Många sjukvårdshuvudmän har kommit långt på detta område.

Vad gäller utvärderingen av det s. k. W-E-projektet kan det naturligtvis synas underligt att man först vill avvakta utvärderingen av en stor undersökning innan man sätter i gång att göra samma sak över hela landet. Är det inte så, att ju tidigare vi hittar en cancer, desto större möjlighet har vi att bota den? Tyvärr är det kanske inte så enkelt. Om vi schabloniserar siffrorna kan vi säga att hälften av alla bröstcancerfall leder till döden, och hälften gör det inte. Vad vi ännu inte säkert vet är om vi med massundersökningarna hittar just den hälften som leder till en olycklig utgång. Om en tumörsjukdom leder till döden eller inte beror i stor utsträckning på dess biologiska natur. Och vad man bl. a. vill utvärdera i försöken är om vi kanske missar de snabbt växande, utsökt elakartade tumörerna och i stället hittar sådana som alltid skulle ha förblivit ockulta och att människor därmed åsamkas onödiga operationer och onödigt lidande.

Det är naturligtvis angeläget, som också framhållits i motionskrav, att denna utvärdering går så snabbt som möjligt. Det kan synas som en motsägelse att man kommer att presentera utredningsresultatet innan utvärderingen är gjord. Låt mig då bara säga att detta är så angeläget att man på alla håll – socialstyrelsen och de som sysslar med denna fråga – har ansett att det är viktigt att så snabbt som möjligt presentera även preliminära resultat. Jag förutsätter att om dessa preliminära resultat ger entydiga besked om att det finns anledning att utvidga verksamheten kommer man också att kunna fatta sådana beslut. Givetvis kan en slutlig utvärdering av försöket inte göras förrän det är fullföljt.

När det gäller äldresjukvården vill jag ge Karin Nordlander rätt på många punkter. Hon citerade också i långa stycken direkt ur utskottsbetänkandet.

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Hälso- och sjuk-
vård m. m.*

Torsdagen den
10 april 1980

*Hälso- och sjuk-
vård m. m.*

Den utbyggnad som Landstingsförbundet åtagit sig att rekommendera sina medlemmar, som uppgår till i genomsnitt 2 000 vårdplatser per år, har i verkligheten t. o. m. överskridits. Många landsting satsar på nolltillväxt inom den somatiska akutsjukvården och satsar alla resurser på bristområdena långvård, öppen vård och psykiatrisk vård. Nya vårdformer undersöks, och en rikhaltig försöksverksamhet pågår.

Beträffande rekrytering av personal har nyligen i den av riksdagen behandlade vårdutbildningspropositionen särskilt understrukits omformningen av hälso- och sjukvårdslinjens studieväg på ett sådant sätt att långvårdens problem uppmärksammas extra mycket. Försök med lagarbete, höjd grundbemanning, t. o. m. ibland med nya, betungande och aktivare vårdformer på svårskötta, tunga avdelningar, har visat sig kunna stimulera till ökat engagemang och minskad personalrörlighet.

Jag är mera tveksam på en annan punkt, och det är när det gäller att generellt tänka sig en förkortad arbetstid inom långtidsvården. Jag vill citera en gammal människa som legat på sjukhus och sade: "En gammal människa orkar inte se så många olika ansikten omkring sig." Det finns, som Karin Nordlander också påpekade, nackdelar med kortare arbetstider och många deltider, vikarier och extrapersonal. Det finns anledning att fortsätta den typ av försök som bl. a. förekommit på Stockholmsjukhusen med en satsning på en verkligt förhöjd grundbemanning, som minskar behovet av extra människor. Större tillfredsställelse i arbetet vid bättre sammanhållna personalgrupper och möjligheter till medverkan och påverkan är, som utskottet också understrukt, väsentliga. De flesta sjukvårdshuvudmän – tyvärr inte alla – tycks vara medvetna om att alla krafter behöver satsas just för de äldres vårdbehov.

GUNNAR OLSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill kort kommentera vad utskottets talesman Anita Bråkenhielm sade beträffande frågan om en solidarisk läkarförsörjning som vi tar upp i vår motion.

Som landstingsledamot känner jag väl till den överenskommelse som gjordes och de förslag som utarbetades i samband med Landstingsförbundets kongress förra året. Det var förslag som var avsedda att bryta den nuvarande trenden. Sjukvårdsministern redogjorde för dem i ett frågesvar här i kammaren tidigare i dag som jag lyssnade till.

Enligt alla bedömare kommer vi emellertid trots detta att få leva med en allvarlig bristsituation under hela 1980-talet. Vi känner redan i dag till vilka konsekvenserna blir av bristen på läkare, och det är självfallet med mycket stor oro man ute i bristområdena ser framtiden an. Som situationen i dag är och tydligen kommer att förbli under resten av 1980-talet kommer vi ute i landet att kunna räkna med hjälp av läkare endast i de mest akuta fallen. Detta leder bl. a. fram till att den förebyggande hälso- och sjukvården inte kommer att fungera.

Låt mig bara till sist framhålla med anledning av vad Anita Bråkenhielm nyss sade, att en hälso- och sjukvård på lika villkor givetvis förutsätter - och

detta måste vi som jobbar ute i de olika landstingen vara medvetna om – en solidaritet mellan de olika landstingen. Alla måste medverka till att de knappa läkarresurserna fördelas någorlunda jämnt över landet. För att uppnå detta ställs stora krav också på staten, som måste bidra till en ekonomisk utjämning som gör det möjligt för alla landsändar att åstadkomma en rimlig standard på hälso- och sjukvården.

Jag är, som jag sade, medveten om de överenskommelser som har träffats, men dessa överenskommelser måste nu omsättas i praktisk handling så att vi inte under hela 1980-talet skall behöva leva med den bristsituation som vi i dag har ute i skogslänen.

KARIN NORDLANDER (vpk) replik:

Fru talman! Det är bra om en uppföljande utvärdering kan påverka beslutsfattandet, som Anita Bråkenhielm här säger. Hon är också optimistisk när det gäller landstingens utbyggnad av mammografien. Jag är kanske inte lika optimistisk, utan jag tror att det behövs ett centralt beslut i riksdagen för att det skall hända någonting i fråga om landstingens utbyggnad av den här verksamheten.

Vi har redan i dag ganska stora kunskaper om detta. Den läkare som är ansvarig för projektet i Kopparberg och Östergötland, Laszlo Tabar, säger att på grund av att vi inte vet orsaken till bröstcancer så kan vi inte förebygga dess uppkomst, men däremot kan man bota genom att ställa en tidig diagnos. Laszlo Tabar säger i det sammanhanget: "Ty när en tumör är så stor att den kan kännas eller har gett sig till känna genom olika symptom har den oftast gett upphov till metastaser – dottersvulster i lymfkörtlarna eller på andra ställen i kroppen. Då kan vi inte rädda livet, bara förlänga det med ett antal år."

Det är detta som är avgörande för att vi omgående måste fatta beslut i den här frågan.

Vad sedan gäller de äldre och värdkrisen vill jag säga att det är nödvändigt att vi får ett ordentligt åtgärdsprogram. Det kan troligen ske inom ramen för de kostnader som sjukvården i dag har. Men då krävs naturligtvis en helt annan planering och en annan styrning från de sjukvårdsansvarigas sida. De ytterst ansvariga, dvs. socialstyrelsen och hälsovårdsministern, kan då inte skjuta över ansvaret på landstingen och enbart hänvisa till dem.

ANITA BRÅKENHIELM (m) replik:

Fru talman! Jag medger, Karin Nordlander, att det kan synas förbryllande att man inte omedelbart kan bestämma sig för att ju tidigare man hittar en cancer, desto säkrare kan man bota den.

Erfarenheterna av den hälsokontroll som vi har den största erfarenheten av, den gynekologiska hälsokontrollen, har dock inneburit en viss besvikelse. Jag ville varna just med tanke på den olika biologiska naturen hos tumörerna. Vad vi genom en utvärdering av försöken behöver veta är på vilket sätt vi praktiskt skall lägga upp de här undersökningarna för att inte missa de verkligt elakartade svulsterna och i stället hitta dem som vi kanske gör

Torsdagen den
10 april 1980

*Hälso- och sjuk-
vård m. m.*

människorna en otjänst genom att upptäcka.

I vad gäller äldresjukvården och sjukvårdshuvudmännens ansvar åligger det naturligtvis vederbörande att fördela resurserna på bästa möjliga sätt inom detta område. Jag tycker dock att man, som jag sade, hos de flesta sjukvårdshuvudmän kan finna en klar medvetenhet om att det är här problemen finns och att det är här resurserna måste satsas. Utskottet har ju också i sitt betänkande understrukt att så sker och fortlöpande bör ske samt att den försöksverksamhet som pågår, inte minst när det gäller personalrekryteringen, är synnerligen värdefull och måste fortsättas.

PER ISRAELSSON (vpk):

Fru talman! Jag skall huvudsakligen uppehålla mig vid två motioner som besvaras i socialutskottets betänkande nr 32. I den ena motionen, nr 1226, krävs inrättandet av ett institut för folkhälsan, och i den andra, nr 1203, krävs dels medel till en biträdande överläkartjänst i yrkesmedicin vid Akademiska sjukhuset i Uppsala, dels en femårsplan för utbyggnad av en yrkesmedicinsk klinik vid samma sjukhus.

Yrkandet i motionen 1226 är ett krav på en snabbutredning. Krav ställs på att utredningen skall få en bred sammansättning med bl. a. Landstingsförbundet, UHÄ, de berörda verken, fackliga organisationer och företrädare för miljöförörelsen representerade. Uppgiften skall vara att utreda möjligheterna för skapande av ett nytt tvärvetenskapligt institut för folkhälsan. Det får ankomma på utredningen att undersöka i vad mån redan befintliga institutioner, som utskottet hänvisar till i sin skrivning, skall inordnas i det tilltänkta institutet.

Utskottet hänvisar i sin skrivning till att den miljömedicinska verksamheten skall skiljas ut från naturvårdsverket och överföras till ett statens miljömedicinska laboratorium, som skall börja verka fr. o. m. den 1 juli 1980.

Utskottet hänvisar också till att ett institut för psykosocial miljömedicin skall inrättas den 1 juli i år. Sedan skriver utskottet: "Med hänsyn till den förstärkta bevakning av den samlade miljöns inverkan på mänsklig hälsa som i enlighet med det anförda är att vänta är något riksdagens initiativ med anledning av motionen 1979/80:1226 inte påkallat." Med denna motivering avstyrker alltså utskottet den motionen.

Motionärerna är av en annan mening. Vår avvikande mening gäller behovet av en utredning om ett institut för folkhälsan. Den i utskottets skrivning i övrigt positiva framtoningen av intresset för de i motionen upptagna frågorna noteras med tillfredsställelse. Här är vi inte oeniga i sak.

Från utskottets sida hänvisas till socialstyrelsen som den myndighet som är ansvarig för de förebyggande hälsofrågorna. Det må så vara, men vi anser att det finns ett klart behov av ett institut av det slag som vi beskrivit i vår motion. För att i dag kunna föra vetenskap och specialkunskap vidare krävs en allt längre gående uppdelning på specialiteter inom all vetenskap. Men varje specialist måste koncentrera sig på ett smalt avsnitt för att kunna plöja

verkligt ny mark. På så sätt ges möjlighet till vetenskapliga framsteg, men här inryms också en fara. Faran består i att specialisterna blir så att säga fångar i sin egen specialitet och får svårigheter att göra tvärvetenskapliga totalbedömningar. Det är självfallet positivt att man kommer framåt inom specialiteterna, men det behövs också en sammanhållning av de alltmer svällande specialkunskaperna och deras inordnande i en ekologisk helhetsbild. Det är en sådan uppgift ett institut för folkhälsan, enligt vår mening, skulle kunna fylla. Har vi fel så tycker vi att det skall bevisas av den, brett sammansatta, utredning som vi har krävt.

Jag skall gå över till att behandla kraven i motionen 1203, som jag nämnde inledningsvis i mitt anförande. Det handlar här om en utbyggnad av yrkesmedicin i Uppsala. Vi har så nyligen som den 7 november 1979 här i riksdagen diskuterat yrkesmedicin. Socialutskottet hade då en för utskottet ovanligt bestämd skrivning beträffande utbyggnaden av yrkesmedicinen i landet. Jag citerar från socialutskottets betänkande 1979/80:2 s. 21 fjärde stycket, där följande anförs:

”I likhet med vad utskottet gjort vid tidigare tillfällen, då utskottet behandlat frågan om utbyggnad av yrkesmedicinska enheter, vill utskottet understryka att utbyggnaden på det yrkesmedicinska området är angelägen. Utskottet utgår därför från att det utredningsmaterial som regionsjukvårdsutredningen lagt fram och som utredningen om företagshälsovården och den yrkesmedicinska verksamheten kommer att presentera skall leda till kraftfulla åtgärder för utbyggnad av yrkesmedicinen.”

De krav som vi reser i motionen 1203 går på intet sätt utanför den ram som anges i denna utskottets skrivning. Vad gäller det första kravet – en biträdande överläkare i yrkesmedicin vid Akademiska sjukhuset i Uppsala – säger utskottet att sjukhusdirektören söker lösa den frågan genom omDispositionering av redan befintliga resurser. Däremot är man tveksam till om det går att skapa de kringresurser som krävs för att den biträdande överläkaren skall kunna fungera som sådan. Jag anser därför inte att det finns anledning att i det läget frånfalla vårt motionsyrkande nr 1.

Vårt yrkande nr 2 innebär att vi vill ha ett uttalande från riksdagens sida om en femårsplan för utbyggnaden av yrkesmedicinsk klinik vid Akademiska sjukhuset i Uppsala. Vi vill påbörja en sådan utbyggnad redan budgetåret 1980/81. Jag tycker att vi har bra täckning för vårt krav i det utskottsuttalande som jag nyss citerade och att det därför inte är nödvändigt med någon längre argumentation om angelägenhetsgraden när det gäller en utbyggd yrkesmedicin i landet som helhet och sålunda inte heller i Uppsala, därför att i den principfrågan är motionärerna och utskottet tydligen helt överens. Då återstår bara frågan om vi i dagens ekonomiska läge har råd med en utbyggnad av yrkesmedicinen. På den frågan skulle jag vilja svara ja, därför att yrkesmedicinen långsiktigt bidrar till att minska samhällets vårdkostnader och att hålla fler människor i arbete, som på så sätt bidrar till att öka den samhälleliga ekonomiska resursramen.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till vpk-motionerna 1979/80:1203 och 1226.

Torsdagen den
10 april 1980

Hälsa- och sjuk-
vård m. m.

Vi har också i motionen 1979/80:1225 krävt en avdelningsläkare vid Folke Bernadottehemmet i Uppsala. Då den frågan synes kunna lösas genom omdisponeringar har jag inget yrkande med anledning av den motionen.

Jag har dessutom att göra en kort framställan med anledning av två andra motioner som behandlas i det nu förevarande betänkandet från socialutskottet. Pläderingen för motionerna skulle egentligen ha gjorts av Jörn Svensson, men eftersom han blivit förhindrad skall jag inskränka mig till en mycket kort redogörelse.

Under punkt 6 i utskottets betänkande, Hälsövarsupplysning, behandlas motionen 1979/80:449 av Eva Hjelmström och Inga Lantz. I den krävs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att preventivmedelsrådgivningen måste byggas ut både kvantitativt och kvalitativt, bl. a. innehållande en intensifierad utbildning och information till de personalgrupper som berörs,

2. att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för att utöka den uppsökande verksamheten inom preventivmedelsrådgivning och födelsekontroll så att bl. a. de s. k. riskgrupperna kan nås,

3. att riksdagen med ändring i propositionen 1979/80:100 beslutar att under 2. Hälsövarsupplysning, bilaga 8 (socialdepartementet), anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 200 000 kr. förhöjt belopp avseende insatser inom sexual- och samlevnadsfrågor.

Jag yrkar med detta bifall till motion 1979/80:449.

Slutligen: I motion 1979/80:501 tas anslaget till Karolinska sjukhuset upp. Här yrkas

1. att riksdagen beslutar att under bilaga 8. G 1 Karolinska sjukhuset: Avlöningar till läkare, anvisa ytterligare 14 000 000 kr.,

2. att riksdagen beslutar att under bilaga 8. G 2 Karolinska sjukhuset: Driftkostnader, anvisa ytterligare 20 000 000 kr.

Jag yrkar med detta bifall också till motionen 1979/80:501.

ANITA BRÅKENHJELM (m) replik:

Fru talman! I och för sig välgrundade behov av förstärkning av yrkesmedicinsk verksamhet såväl som barnläkartjänsten vid Folke Bernadottehemmet i Uppsala har inte kunnat tillgodoses i propositionen. Från Akademiska sjukhusets sida har dock visats en berömvärd beredvillighet att genom omdisponeringar tillgodose de här behoven inom givna budgetramar, och man måste förutsätta att en så klart uttalad vilja har täckning i realistiska möjligheter.

Beträffande yrkesmedicin gäller, som Per Israelsson säkerligen vet, framför allt att det råder brist på kunnig personal. Utbildningsbehovet är fortfarande stort, och det tar ytterligare någon tid innan det finns tillräckligt med kvalificerad personal på detta viktiga område för att man skall kunna bygga ut verksamheten på tillräckligt många orter i landet.

Det finns anledning hoppas att 1976 års utredning om företagshälsovården och yrkesmedicinen, som kommer att framlägga ett delbetänkande under våren, också skall komma med konstruktiva förslag till samordning över

detta viktiga fält. Enligt vad utskottet inhämtat ingår i utredningens förslag en successiv utbyggnad av en yrkesmedicinsk klinik i Uppsala.

Beträffande preventivmedelsrådgivningens utbyggnad och barnmorskor-
nas roll i det sammanhanget vill jag påpeka att här skett mycket stora
resursförstärkningar under de gångna åren och att verksamheten i stort sett
kan sägas fungera på ett mycket tillfredsställande sätt. Jag vill begagna
tillfället att peka på hur här en yrkeskår, barnmorskorna, entusiastiskt och
beredvilligt ställt upp lojalt på nya arbetsuppgifter och klarar dem med den
äran.

I vad det gäller att följa upp denna verksamhet sitter Inga Lantz själv i den
nyligen tillsatta kommittén för utvärdering av abortlagen. Hon kommer
alltså enligt direktiven att få möjligheter att också hjälpa till att belysa hur
preventivmedelsrådgivningen fungerar och barnmorskans roll i rådgivnings-
arbetet.

PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Fru talman! Det blev en ganska stillsam debatt om sjukvården. Detta
kanske är naturligt, eftersom det egentligen inte råder några stora
meningsmotsättningar inom det här området – vad skillnaderna i uppfattning
rör sig om är pengar och resurser.

Anita Bråkenhielm säger att det råder brist på kunnig personal. Det är väl
sant, men det finns en viss tillgång till kunnig personal. Det krav som har rests
här om en utbyggnad under fem år av en yrkesmedicinsk regionklinik i
Uppsala har vi ansett att det skall gå att infria, och vi tror att personalpro-
blemen skall kunna lösas inom den ramen.

Vad gäller rådgivningsverksamheten är det helt klart att denna behöver
byggas ut – därmed inte sagt att den verksamhet som i dag kan bedrivas med
tillgängliga resurser skulle fungera väldigt dåligt. Det är säkert, som Anita
Bråkenhielm sade, så att många människor lägger ned ett viktigt och bra
arbete på det här området men att det inte är tillräckligt. Vi måste därför
utvidga verksamheten för att kunna få den ännu bättre. Det är *det* som det
handlar om.

MAJA OHLIN (s):

Fru talman! Det är flera som har talat i den fråga som också jag tänker ta
upp – det gäller mammografi.

Vi är några socialdemokratiska kvinnor som har väckt en motion,
1979/80:851, angående mammografi. Det är med anledning av socialutskot-
tets utlåtande över motionen som jag vill utveckla en del synpunkter på
frågan.

Det kanske kan anses onödigt att ta upp en diskussion dels efter vad som
har sagts i debatten nu, dels efter det att socialutskottet har gjort en så pass
stark markering i sin skrivning som det har gjort.

Vad som oroar är att vi år efter år skall behöva avvakta resultat och
utvärderingar av något pågående försök och att det för varje år av väntan
inträffar, såsom Karin Nordlander också påpekade, ca 4 000 nya fall av

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

Hälsa- och sjuk-
vård m. m.

bröstcancer, av vilka ca 1 400 leder till dödlig utgång, när man vet att man med tidig diagnostisering, som vår motion gäller, skulle starkt kunna reducera detta antal.

Det har under årens lopp väckts flera motioner i denna fråga. Vid tidigare tillfällen har anledningen till avslag eller uppskjutande av beslut ofta varit risken för strålningsskador vid undersökning med mammografi. Den risken har emellertid nu genom tekniska förbättringar och s. k. enbildsteknik reducerats väsentligt, varför strålningsrisken i dag kan anses helt negligerbar – den är ett intet i jämförelse med all den strålning som patienten får i samband med behandling av cancer.

Vi har i vår motion pekat på att det för att t. ex. alla kvinnor i Sverige över 40 år skulle kunna erbjudas mammografi vartannat år skulle behövas ett 50-tal mammograficentra med utbildad personal. Därför är detta också en utbildningsfråga som inte bara kan vänta.

Utskottet hänvisar i sin skrivning till behandlingen av frågan vid förra riksmötet (SoU 1978/79:18), då motionerna hade gjorts till föremål för remissbehandling. Där säger socialstyrelsen i sitt utlåtande bl. a.:

”Socialstyrelsen anser att flera landsting bör påbörja verksamhet med mammografibaserad bröstcancerscreening kopplad till löpande utvärdering av dess effekter och att utvärderingen bör ske under medverkan av socialstyrelsen, som bör tilldelas resurser för detta ändamål.”

Vidare sägs:

”Trots att den genom vetenskapliga undersökningar dokumenterade långsiktiga effektiviteten vid bröstcancerscreening genom mammografi alltfjämt är otillräcklig anser socialstyrelsen det angeläget att försöksverksamheten härmed utvecklas och att således fler landstingsområden än hittills engageras.”

Alltså: Socialstyrelsen anser att det är angeläget att mammografi används i större utsträckning i avvaktan på utvärdering av W-E-projektet.

Vid en mammografikonferens som nyligen hölls i Malmö och där läkare bl. a. från försökslänen deltog konstaterades att resultaten hittills varit lovande och att man med mammografi kan upptäcka mycket små cancrar, vilket innebär att överlevnadschanserna är betydligt större.

Fru talman! För så gott som varje fråga som behandlas här i riksdagen gäller att förslag om angelägna åtgärder på grund av det rådande ekonomiska läget avslås eller uppskjuts. Men i den här frågan gäller det ju att spara pengar åt det allmänna. En tidig diagnostisering innebär ju betydligt kortare vårdinsatser och snabbare återgång till arbete – för att nu inte tala om allt mänskligt lidande och all mänsklig förtvivlan som kan undvikas.

Den ökning av antalet fall av bröstcancer som sker och det förhållandet att kvinnor i allt lägre åldrar drabbas inger verkligen bekymmer. Man räknar i dag kallt med att 10 % av kvinnorna kommer att drabbas av sjukdomen. Det är ett stort ansvar vi ikläder oss för varje år ett uppskov sker.

Fru talman! Med den skrivning som socialutskottet gjort, där man mycket starkt framhåller betydelsen av en utökad mammografiundersökning, anser jag att det hade varit konsekvent att utskottet tillstyrkt motionen. Jag

föväntar mig givetvis att sjukvårdshuvudmännen känner sitt ansvar och också tar det.

Mot ett enigt utskott anser jag det icke vara meningsfullt att framställa något yrkande, men jag avvaktar nästa års utvärdering av W-F-projektet och återkommer.

ELISABETH FLEETWOOD (m):

Fru talman! Jag vill också sälla mig till dem som här vill yttra sig med anledning av den mycket viktiga frågan om mammografi. Bakom vår motion 1649 står ett 30-tal moderata ledamöter.

Fru talman! Låt mig börja med att teckna en bild av den medicinhistoriska utvecklingen av mammografin, röntgenundersökningsmetoden för tidigt upptäckande av bröstcancer.

På sätt och vis kommer den här frågan upp i kammaren några veckor för tidigt. Den 28 april disputerar nämligen en av de svenska specialisterna och föregångsmännen på det här området, Bengt Lundgren i Gävleborgs län, på en avhandling om enbildsteknik vid mammografiundersökning. Med den disputationen är jag övertygad om att vetenskapen på detta område tar ett stort steg framåt och att sjukvårdens företrädare skall kunna erhålla fruktbar information om metodens framtida effekter och användbarhet även vad beträffar massundersökningar.

En kort historik. Redan 1913 gjordes de första röntgenundersökningarna av operationspreparat.

I slutet av 1920-talet gjordes i Tyskland – och i början av 1930-talet i Amerika – diagnostiska röntgenundersökningar, vilka dock även de enbart användes som bekräftelse på palpationsfynd.

På 1950-talet kunde man med mammografi påvisa små ockulta eller prekliniska brösttumörer.

Ett väsentligt bidrag till forskningen gjordes 1951 i Uruguay, då en forskare vid namn Leborgne kunde påvisa mindre förkalkningar som enda och första tecken på ockulta tumörer.

I Europa konstruerades den första specialapparaten – ett speciellt röntgenrör för mammografi – av Charles Gros, fransman från Elsass.

Ett väsentligt pionjärbete har gjorts av Bengt Lundgren, vilkens namn jag nämnde nyss och vilkens doktorsavhandling kommer att behandlas den 28 april.

Under de sista tio åren har röntgentekniken utvecklats mycket snabbt. Stråldosen per bild är i dag en hundradel av vad den var omkring 1970. Det är väsentligt att understryka denna minskning av stråldosen, då just stråldosen flerfaldiga gånger angivits vara av sådan dimension, att mammografimetoden ej ansetts böra användas vid massundersökningar trots de goda effekter sådana skulle kunna ha för tidig diagnos och god prognos vid bröstcancer.

För att kunna bedöma stråldosens risker har jag inhämtat att denna i dag vid genomgång av mammografi motsvarar för uppkomsten av bröstcancer samma risk som en cigarett per månad innebär för uppkomst av lungcancer.

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

Hälso- och sjuk-
vård m. m.

cer.

År 1964 genomfördes en massundersökning av kvinnor i New York med en kontrollgrupp. Sammanlagt berördes mer än 50 000 kvinnor. De undersökta kvinnorna befann sig i åldrarna 40–69 år. Efter fem år kunde man konstatera en minskning med en tredjedel av antalet dödsfall i den mammograferade gruppen jämfört med kontrollgruppen. Detta anses kunna bevisa att tidig diagnos av bröstcancer ger förlängd överlevnad. Att notera är också att kvaliteten på mammografin naturligtvis 1964 var låg i förhållande till dagsläget.

I den s. k. Sandvikenundersökningen 1974 fann man vid genomgång av alla kvinnor över 35 år med enbildsmammografi 4,38 gånger det förväntade antalet fall. Hälften av de funna fallen var prekliniska - således inte palpabla.

Storleken av ej palpabla tumörer var i genomsnitt 0,9 cm. Av dessa patienter hade ingen dött, fått recidiv eller spridning av sjukdomen till övriga delar av kroppen.

Patienter med palpabel cancer med 2 cm medeldiameter hade ordinär prognos beträffande dödsfall, recidiv och spridning.

Man kan här således med stor sannolikhet påverka prognosen, om diagnosen kan ställas redan i icke-palpabelt, prekliniskt stadium med liten tumördiameter.

I argumentationen mot mammografin anges ofta dennas otillräcklighet vid förekomsten av *snabbt* växande tumörer med ogynnsam prognos. Dessa fall är dock endast ett fåtal i förhållande till den stora majoriteten av fall, där den prekliniska perioden kan sträcka sig över ända upp till fem år. De allt övervägande fallen av bröstcancer har ett långsammare utvecklingsförlopp, och det är beträffande dessa som mammografin har sitt stora värde.

Utskottet säger i sitt betänkande att socialstyrelsen kan beräknas lämna en redovisning redan 1980 om det s. k. W-E-projektet - W för Kopparbergs län och E för Östergötlands.

Den 1979 tillsatta cancerkommittén beräknas presentera resultatet av sitt utredningsarbete under 1981. Såvitt jag har förstått rätt innebär detta ett påskyndande av utvärderingen. Vi motionärer hälsar snabb utvärdering med tillfredsställelse och vill slutligen konstatera, att intresset för mammografi och aktiva åtgärder för dess användande som en ytterligt viktig metod för tidig diagnos och god prognos av bröstcancer har ökat väsentligt i vårt land under senare tid.

Därmed, fru talman, ber jag att under punkt 5 få yrka bifall till utskottets hemställan och vill samtidigt försäkra att jag och mina medmotionärer med stort intresse och engagemang kommer att bevaka frågan under de år som kommer.

KERSTIN EKMAN (fp):

Fru talman! Jag har i min hemstad tagit del av en röntgenläkares kamp för att få bedriva mammografi, så att även hälsokontroller kunde göras. Kallsinnigheten i behandlingen av ansökningarna har upprört mig. På samma

sätt känns det faktiskt inte bra i dag när jag läser utskottets skrivning.

Fullständig enighet lär råda om att mammografi är enda möjligheten att upptäcka tidig bröstcancer hos kvinnor. Man kan också genom tidig upptäckt undvika ablatio, som är ett mycket stort trauma för en kvinna. Det finns material – precis som Elisabeth Fleetwood just sagt här i kammaren – som bevisar att man funnit så små cancerhärdar att de ej varit palpabla, när kirurgen gjort kvadrantresektion och haft området med tumören i handen. Först patologen har kunnat bekräfta den röntgenologiska diagnosen.

Man har lyckats erhålla dessa resultat med mycket låg stråldos. Att inte till fullo i förebyggande syfte använda denna möjlighet till diagnos är oförklarligt. Den lilla, vetenskapligt ej bevisade strålriskerna måste vägas mot fördelen av tidigt upptäckt bröstcancer.

Det är naturligtvis bra att man, som utskottet säger, skall erbjuda mammografiundersökning till dem som vänder sig till sjukvården med anledning av misstanke om bröstcancer. Man kan sedan ha förhoppningen att sådan undersökning blir möjlig också i praktiken. Detta är dock inte tillräckligt. Fördelarna med en förebyggande undersökning är många. Man spårar tidig cancer, och även psykiskt görs en vinst. Det är mycket skonsammare att genomgå en undersökning som rutin än att genomgå den på grund av misstanke om sjukdom. Skall undersökning ske efter att misstanke om sjukdom finns är varje dags väntan en plåga.

Att avvakta utvärderingen av W-E-projektet och de överväganden som cancerkommittén skall göra tycker jag är slöseri med tid och med möjlighet att använda en bra metod. Det positiva i dag är naturligtvis påskyndande av utvärderingen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

M o m . 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1668 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karin Nordlander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 32 punkt 2 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 1668 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karin Nordlander begärde

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Hälso- och sjuk-
vård m. m.*

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 290
Nej - 18
Avstår - 1

M o m . 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 4

M o m . 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1226 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per Israelsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 32 punkt 4 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motion 1226 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Israelsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 291
Nej - 17
Avstår - 1

M o m . 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 5

M o m . 1

Utskottets hemställan bifölls.

M o m . 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1223 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karin Nordlander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 32 punkt 5 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motion 1223 av Lars Werner m. fl.

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Hälso- och sjuk-
vård m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karin Nordlander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 282
Nej - 21
Avstår - 5

Mom . 3 och 4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Punkt 6

Mom . 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom . 2-4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 449 av Eva Hjelmström och Inga Lantz, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per Israelsson begärde votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 32 punkt 6 mom. 2-4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motion 449 av Eva Hjelmström och Inga Lantz.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Israelsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 290
Nej - 17
Avstår - 1

Punkt 7

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 501 av

Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per Israelsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 32 punkt 8 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleds av bifall till motion 501 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Israelsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 290
Nej - 17
Avstår - 2

Punkterna 9 och 10

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkt 11

M o m . 1

Utskottets hemställan bifölls.

M o m . 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1203 av Lars-Ove Hagberg och Oswald Söderqvist i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per Israelsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 32 punkt 11 mom. 2 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 1203 av Lars-Ove Hagberg och Oswald Söderqvist i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Israelsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 290
Nej - 17
Avstår - 1

M o m . 3

Positioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1203 av Lars-Ove Hagberg och Oswald Söderqvist i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per Israelsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 32 punkt 11 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1203 av Lars-Ove Hagberg och Oswald Söderqvist i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Israelsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 291
Nej - 17
Avstår - 1

Punkterna 12-16

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkt 17

M o m . 1

Positioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1880 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karin Nordlander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 32 punkt 17 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 1880 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karin Nordlander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 290
Nej - 17
Avstår - 1

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Hälso- och sjuk-
vård m. m.*

Torsdagen den
10 april 1980

Anmälan av interpellation

M o m . 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 164 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karin Nordlander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkande 32 punkt 17 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 164 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karin Nordlander begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 290
Nej - 17
Avstår - 1

§ 14 Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1979/80:143 med förslag till ny lagstiftning om handelsbolag m. m.

1979/80:144 med förslag till nya redovisningsregler för ekonomiska föreningar m. m.

§ 15 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammar-kansliet

den 10 april

1979/80:176 av *Rolf Dahlberg* (m) till bostadsministern om belåningen av fastigheter tillhöriga bostadsrättsföreningar:

År 1978 beslöt kommunfullmäktiges socialdemokratiska majoritet i Norrköping att vägra utse kommunal ledamot och revisor i två blivande bostadsrättsföreningar, med motiveringen att bostadsrättslägenheter i kommunen skall produceras av bostadskooperativa företag.

Denna fråga behandlades också i en interpellationsdebatt i riksdagen den 3 april 1978, där bostadsministern klart deklarerade sin uppfattning att kommunerna ej får särbehandla vissa bostadsrättsföreningar i konkurrensbegränsande syfte. Om så sker kan ändringar i bostadsfinansieringsförordningen bli aktuella.

I interpellationsdebatten berördes även frågan om ett eventuellt överkla-

gande av nämnda beslut i Norrköpings kommunfullmäktige. Ärendet har sedermera överklagats, och regeringsrättens dom avkunnades den 25 februari 1980. Regeringsrätten gör ej ändring i fullmäktigebeslutet.

Det är nu klarlagt att de ändringar i bostadsfinansieringsförordningen, som enligt bostadsministern eventuellt kunde bli aktuella 1978, måste genomföras för att förhindra godtyckliga beslut ute i kommunerna.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande frågor till bostadsministern:

1. Avser statsrådet att föreslå ändringar i bostadsfinansieringsförordningen så att kommuner ej kan förhindra fristående bostadsrättsföreningar att erhålla 99 % belåning?

2. Vill bostadsministern medverka till att kommunerna tillräckligt aktivt informerar om bildandet av bostadsrättsföreningar?

§ 16 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 10 april

1979/80:418 av *Lars Hedfors* (s) till socialministern om rökfria offentliga lokaler:

Tobakskommittén avlämnade i april 1978 ett delbetänkande om rökfria miljöer. Betänkandet har remissbehandlats och bereds nu sedan mer än ett år i regeringskansliet. Tobakskommittén har sedan uttryckt förhoppningen att en proposition om rökfria offentliga lokaler skulle föreligga innan kommitténs slutbetänkande avgivits. Någon sådan proposition finns emellertid inte och har ej heller aviserats i förteckningen över de propositioner som kommer att föreläggas riksdagen under våren 1980.

Jag vill därför ställa följande fråga till socialministern:

När kommer en proposition om rökfria offentliga lokaler att föreläggas riksdagen?

1979/80:419 av *Alexander Chrisopoulos* (vpk) till socialministern om hemspråksträning för invandrabarn i förskolan:

I regeringsrättens dom av den 14 mars 1980 fastslås att det ur lagen om barnomsorg inte kan härledas någon skyldighet för en kommun att anordna hemspråksträning i förskolan och att inte heller på annat sätt kommunerna i lag är ålagda någon sådan skyldighet. Domen är föranledd av ett ärende i Varbergs kommun. Därmed har den rättsliga grunden för invandrabarnens rätt till hemspråksträning i förskolan, som den har uttryckts i regeringspropositioner och riksdagsbeslut, ryckts undan.

Jag vill mot denna bakgrund ställa följande fråga till socialministern:

Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta för att snabbt trygga en adekvat modersmålsundervisning för invandrabarnen i förskolan?

Torsdagen den
10 april 1980

*Meddelande om
frågor*

1979/80:420 av *Lars-Ove Hagberg* (vpk) till statsministern om regeringens ingripande i avtalsrörelsen:

I årets avtalsrörelse har LO och TCO rest lönekrav på 12–13 % – krav som är nödvändiga och riktiga för att löntagarna skall kunna *börja* att ta igen de senaste årens reallönesänkningar. Regeringen har tagit ställning mot LO:s och TCO:s avtalskrav genom att offentligt hävda att dessa "inte ligger inom ramen för samhällsekonomisk balans". I stället utmynnar regeringens s. k. avtalspaket i en begäran att "arbetsmarknadens parter träffar ett avtal på i stort sett oförändrade villkor".

Jag vill mot den här bakgrunden fråga statsministern:

Är det regeringens uppfattning att det åligger statsmakten att i avtalsrörelsen ta ställning mot den ena förhandlingspartens krav, och avser regeringen med sitt krav på ett avtal på "i stort sett oförändrade villkor" att söka hindra löntagarna från att kompensera sig för de köpkraftsförsämringar de drabbats av?

1979/80:421 av *Arne Andersson* i Ljung (m) till budgetministern om åtgärder för att mildra skatteskärpningar med anledning av 1981 års allmänna fastighetstaxering:

De kraftiga taxeringsvärdeshöjningar som väntas bli följderna av 1981 års allmänna fastighetstaxering medför problem inte bara för villaägarna utan i stor utsträckning för jordbrukare och rörelseidkare.

Förmögenhetsskatten kan väntas öka dramatiskt inom jordbruket om inte väsentliga ändringar av skattereglerna genomförs. Skärpta arvs- och gåvoskatter försvårar allvarigt generationsskiften och kan leda till svårigheter vid arvsskiften mellan makar som har villa eller annan fastighet. För skogsbruket kommer skogsvårdsavgiften att öka kraftigt, om nuvarande uttag bibehålls.

I propositionen om fastighetstaxeringen (1979/80:40) menade budgetministern att en tillkallad kommitté för att se över beskattningsreglerna för familjeföretagen även skulle behandla kapitalskatterna med utgångspunkt i de nya taxeringsvärdena. Det förefaller inte sannolikt att denna utredning kommer att kunna lägga fram sådana förslag i så god tid som erfordras.

Vilka åtgärder avser budgetministern vidtaga för att undvika de orimliga skärpningar av förmögenhetsskatt, arvs- och gåvoskatt och andra skatter och avgifter som kan bli följderna av den kommande fastighetstaxeringen?

1979/80:422 av *Kjell-Olof Feldt* (s) till budgetministern om tillsättning av utredning om progressiv utgiftsskatt:

Vid två tillfällen under föregående år (prop. 1978/79:160, s. 40 och prop. 1979/80:58, s. 51) har budgetministern förklarat att han avser att tillsätta en utredning om en progressiv utgiftsskatt, som skall fortsätta det arbete som bedrevs i 1972 års skatteutredning. Några åtgärder i denna riktning har emellertid inte vidtagits.

Jag vill därför fråga budgetministern när han avser att tillsätta den aviserade utredningen.

§ 17 Kammaren åtskildes kl. 16.51.

In fidem
BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert

Nr 117

Torsdagen den
10 april 1980

*Meddelande om
frågor*